

हानी र हास्रो टेम्केमैयुड

टेम्केमैयुड गाउँपालिका, भोजपुर

स्थानीय पाठ्यक्रम

(कक्षा १ देखि ८ सम्म)

साकेला /
साखेवा नाच

भेषभुजा

जडीबुटी

कपासेभञ्ज्याड़

लोकबाजा

हाँस पोखरी

महभिर भरना

कृषि

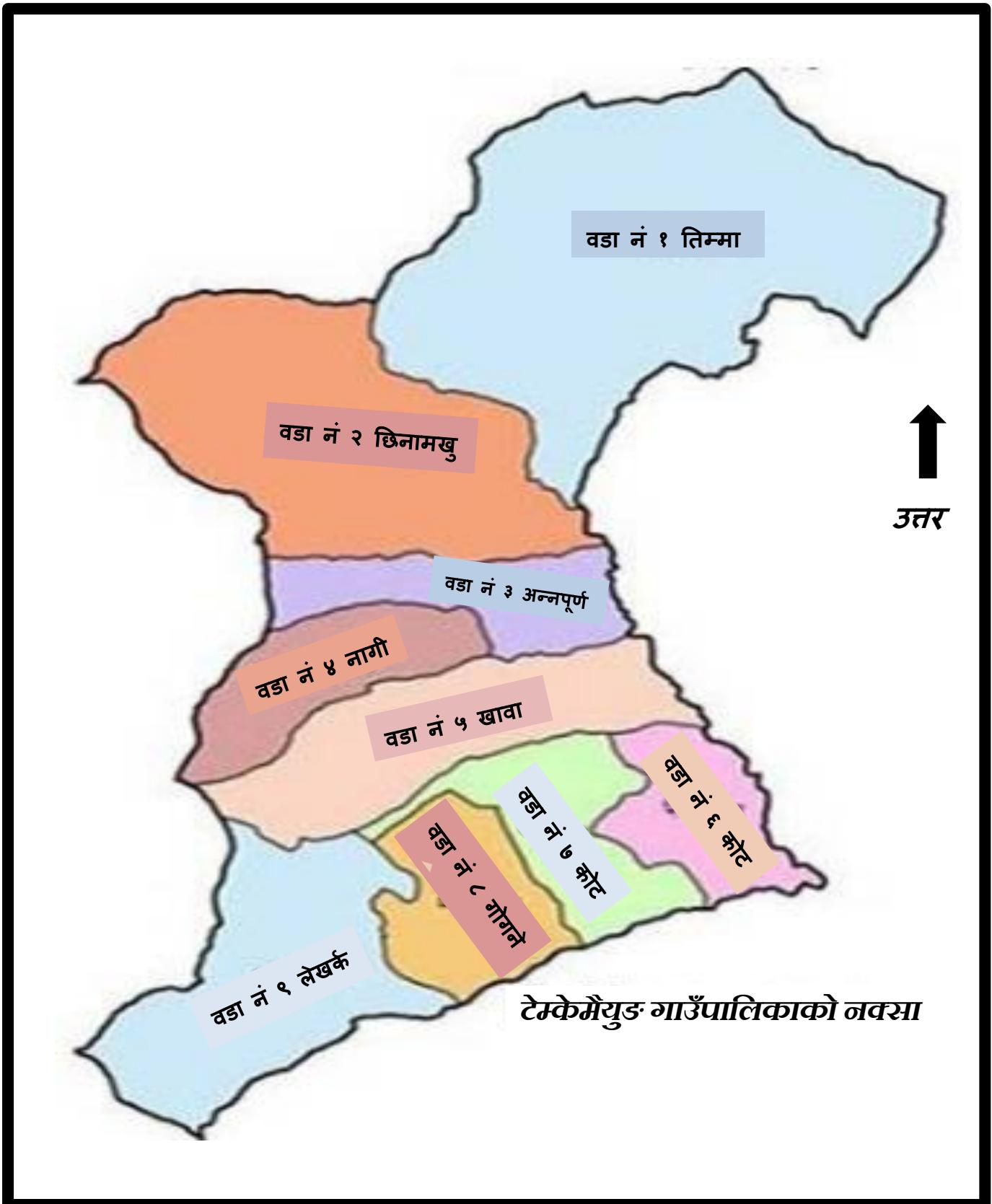
मुन्दुम पदमार्ग, धोद्रे

प्रकाशक :

गाउँ शिक्षा समिति
टेम्केमैयुड गाउँपालिका, भोजपुर

गाउँपालिकाको नक्सा

प्रकाशक : टेम्केमैयुड गाउँपालिका, भोजपुर

सर्वाधिकार : प्रकाशकमा निहित

प्रकाशन वर्ष : २०७८

मुद्रण :

टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिकाको पदाधिकारी

अध्यक्ष : श्री ध्वराज राई

उपाध्यक्ष : श्री ईन्द्रावती राई

सदस्यहरू :

श्री नर बहादुर राई

श्री रत्नराज राई

श्री पूर्ण प्रसाद राई

श्री विवस राई

श्री सुनिल राई

श्री सूर्य प्रसाद नेपाल

श्री उद्धव राई

श्री कृष्ण बहादुर बानीया

श्री गणेश कुमार राई

गाउँ शिक्षा समिति

अध्यक्ष : श्री ध्वराज राई

सदस्यहरू :

श्री पूर्ण प्रसाद राई

श्री आशादेवी राई

श्री सूर्य प्रसाद नेपाल

श्री खड्ग वि क

श्री चित्रेखा राई

श्री कविता राई

श्री डम्बर राई

श्री प्रतिभा राई

श्री नुरी शेर्पा

सदस्य सचिव : श्री राजन ढकाल (शिक्षा शाखा प्रमुख)

सल्लाहकार तथा प्राविधिक सहयोग समिति

संयोजक प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत : श्री रणजीत आडबुहाड लिम्बू

सदस्यहरू :

इन्जिनियर : श्री राम कुमार तामाङ

प्रधानाध्यापक : श्री डम्बर राई

आइटी अफिसर : श्री धिराज बस्नेत

लेखापाल : श्री अर्जुन बस्नेत

प्राविधिक सहायक (शिक्षा) : श्री राजन ढकाल

सहायक स्तर चौथो : श्री लिला पराजुली

पाठ्यक्रम निर्माण (लेखन, सम्पादन) कार्यदल

संयोजक : श्री राजधन राई

सदस्य : श्री राजन राई

सदस्य : श्री पूर्ण कुमारी प्रधान

सदस्य : श्री कविता राई

सदस्य सचिव : श्री हर्कराज राई

आमन्त्रित सदस्यहरू :

श्री रवि कुमार राई

श्री बद्रीनाथ अधिकारी

श्री डम्बर राई

श्री अरुण कुमार चौधरी

श्री पूर्ण बहादुर राई

श्री दिपक राई

श्री मणिप्रसाद राई

अध्यक्षको भनाइ

मानव सभ्यताको विकाससँगै पूर्वीय सभ्यतामा हामी दक्षिण एसियाको नेपालको पूर्वी पहाडी जिल्ला भोजपुरको टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बस्छौं । यो राजनीतिक, साहित्यिक र साँस्कृतिक दृष्टिकोणले ऐतिहासिक स्थल हो । हाम्रो माटोले उत्पादन गरेको खाना, यहाँको पानी पिएको धेरै व्यक्ति, व्यक्तित्वहरू विद्वान वर्ग राजनीतिज्ञहरू जन्मिनु भएको छ । उहाँहरूले धेरै योगदान गर्नु भएको छ । त्यो चाहे विकास निर्माणमा होस् या शिक्षाको क्षेत्रमा अग्रज सबैलाई धन्यवाद नदिइरहन सकिन्दैन ।

हाम्रो गाउँपालिका भौगोलिक हिसाबले पनि निकै विशिष्ट रहेको छ । भाषिक, साँस्कृतिक, जातिगत विविधता, जैविक विविधता आदिका दृष्टिकोणले पनि उत्कृष्ट रहेको छ । यही विशिष्टता र उत्कृष्टताको ख्याल गर्दै यस गा.पा.को विकास र समुन्नतिको यात्रामा हामी अघि बढेका छौं । स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरेर कार्यान्वयन गर्न स्थानीय निकाय अधिकार सम्पन्न रहेको नीतिगत व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न यो पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको हो । यसलाई गाउँपालिकाभित्रका सम्पूर्ण विद्यालयहरूले कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ । कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा यसको अलवा स्थानीय मातृभाषाको पठन पाठन गर्न पनि सकिनेछ । स्थानीय मातृभाषा सम्भव नभएको विद्यालयहरूले यस पाठ्यक्रमको पठन पाठन गर्नु पर्नेछ ।

देश संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रमा गएपछि आज हामी पालिकाको जिम्मेवारीमा छौं । नेपालको संविधान र यसले प्रदत्त गरेका कानुनलाई आधार मानेर यस गाउँपालिकाको विकास र समृद्धिमा लागि परेका छौं । कुनै पनि समाजको विकास भौतिक पूर्वाधारले मात्रै मापन गर्न सक्दैन । त्यहाँको समाज, चेतना स्तर र शैक्षिक प्रणालीले पनि महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । शैक्षिक विकासमा अपेक्षा र चाहानानुसारको विकास गर्न नसके पनि हाम्रो क्षमताले भ्याएसम्म प्रयास गरेका छौं ।

जहानियाँ राणाशासन तथा पञ्चायतकालीन समयमा परदेशमा सिकेका, देखेका ज्ञान तथा शिक्षालाई आफ्नो गाउँधरमा बाँड्ने, स्कुलहरू खोलेर शिक्षाको चेतना फैलाउने बेलायती सेना, भारतीय सेनाबाट अवकास पाउनु भएका जीवित तथा स्वर्गीय व्यक्ति व्यक्तित्वहरूलाई हामीले कहिले भूल्नु हुदैन । हामीलाई यहाँसम्म साथ र सहयोग दिनु हुने सम्पूर्ण टेम्केमैयुडवासीमा धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्नु आफैमा धेरै उपलब्धिमूलक छ । यो निर्माण गर्नका लागि सहयोग पुऱ्याउनु हुने सम्पूर्ण विज्ञहरू, निर्माण समिति, विद्यालय परिवारहरू, शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, राजनीतिकर्मी, न्यायप्रेमी, जनसमुदाय, विद्यार्थी वर्ग साथै गाउँपालिका परिवार सबैलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

कुनै पनि कमी कमजोरी रहेमा सुधार गर्दै यस पाठ्यक्रमलाई कार्यान्वयन गरिदै लिगिने छ ।

धन्यवाद !

धुवराज राई

अध्यक्ष

टेम्केमैयुड गाउँपालिका, भोजपुर

शिक्षा शाखा प्रमुखको भनाइ

बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने पहिलो थलो घर परिवार भए पनि उनीहरूको सर्वाङ्गीण पक्षको विकास गर्ने थलो भनेको विद्यालय नै हो । विद्यालयमा जति उनीहरूको सर्वाङ्गीण पक्षको विकास हुने वातावरणको सिर्जना हुन्छ त्यही अनुसार उनीहरू भविष्यका लागि सक्षम हुन्छन् । यसका लागि सबैभन्दा महत्वपूर्ण पक्ष भनेको पाठ्यक्रम नै हो । जुन देशमा जस्तो जनशक्तिको आवश्यकता छ, सोही अनुसारको पाठ्यक्रम निर्माण भयो भने मात्र त्यो देशको विकास तीव्र गतिमा हुन्छ । जसका लागि देश भित्रका हरेक क्षेत्रमा त्यहाँको भौगोलिक बनावट, जनसंख्या, जातजाती, भाषा, संस्कार संस्कृति, प्राकृतिक सम्पदा जस्ता विषयवस्तुहरूको पहिचान, संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्ने पाठ्यक्रम निर्माण हुनु पनि आवश्यक देखिन्छ । जसका लागि नेपालको संविधानले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको व्यवस्थापन संचालन तथा नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय सरकारमा निहित गरेको छ । यो साँगै पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले आधारभूत तहको समग्र पाठ्यक्रम मध्ये कक्षा १-३ मा ५ पाठ्यघण्टा, १६० वार्षिक कार्यघण्टा र कक्षा ४-८ मा ४ पाठ्यघण्टा, १२८ वार्षिक कार्यघण्टा हुने गरी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागू गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ र सो बमोजिम यस पाठ्यक्रमको निर्माण भएको छ ।

टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा निर्माण भएको यस पाठ्यक्रमले, शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्यले निर्धारण गरेको उद्देश्य बमोजिम हामी र हाप्रो टेम्केमैयुड नामक यस पाठ्यक्रमले यस पालिका क्षेत्रको भौगोलिक स्थिति, प्राकृतिक सम्पदाहरू, जातजाती, भाषा, भेषभुषा, संस्कार संस्कृति, स्थानीय पेशा, व्यवसाय र प्रविधि, कृषि, पर्यटन, स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति पहिचान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, जोखिम तथा विपद व्यवस्थापन, सामाजिक मूल्यमान्यता, स्थानीय जडीबुटी जस्ता विषयक्षेत्रहरूको पहिचान, संरक्षण, संवर्द्धन र विकास हुने गरी निर्माण गरेको पाइएको छ । जसका माध्यमबाट विद्यार्थीहरूमा उक्त विषयवस्तुहरूको सैद्धान्तिक र व्यवहारिक ज्ञान, सिप र प्रविधिको विकास भई यस क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन हुने अपेक्षा राखेको छु । यस पाठ्यक्रम निर्माणिका लागि दिशानिर्देश गरी महत्वपूर्ण भुमिका निर्वाह गर्नुहुने यस गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री ध्रुवराज राई ज्यू विशेष धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ, त्यसैगरी यस पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदलमा बसी आफ्नो अमूल्य समय र अथक मेहनतका साथ जिम्मेवारी पूरा गरी पाठ्यक्रम निर्माण गर्नुहुने कार्यदलका संयोजक श्री राजधन राई, सदस्यहरू श्री पूर्णकुमारी प्रधान, श्री राजन राई, श्री हर्कराज राई र श्री कविता राई ज्यूहरूको कार्यक्षमता र लगनशिलता प्रति हार्दिक कृतज्ञताका साथ धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । अन्तमा: यस पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सम्पूर्ण सरोकारवाला पक्षको अमूल्य साथ सहयोग र योगदान रहने छ भन्ने पूर्ण विश्वासका साथ प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि अग्रिम शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

राजन ढकाल
शिक्षा शाखा प्रमुख
टेम्केमैयुड गाउँपालिका, अन्नपूर्ण, भोजपुर

हाम्रो भनाइ

शिक्षा समाज विकासको मार्गदर्शन, समाज परिवर्तनको बाहक अनि विकास र सभ्यताको आधार शिला हो । समयानुकूल, गुणस्तरीय र व्यवहारिक शिक्षाले सिपको विकास, रोजगारीको सम्भावना, सभ्यता र संस्कार सिकाउनुको साथसाथै आपसी सद्भाव र मेलमिलापको संस्कृतिको विकास गर्दछ । औपचारिक शिक्षालाई व्यवस्थित र योजनाबद्ध रूपमा सञ्चालन गर्न पाठ्यक्रमको आवश्यकता पर्दछ । पाठ्यक्रम निर्माण, विकास र परिमार्जन गर्ने कुरा निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो । सिकारुको रुचि, अभिभावकको चाहना, समाजको आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न सकेमा यसबाट अपेक्षित लाभ लिन सकिन्छ । सिकारुमा चाहिने असल व्यवहार निर्माण, जीवनोपयोगी सिप विकास र स्थानीय स्रोत र साधनलाई जीवन्त राख्नको लागि पाठ्यक्रम स्वाभावले नै सिकारुमैत्री हुन आवश्यक छ । गुणस्तरीय र स्थानीय स्रोत, साधन एवम सम्भावनाको पहिचान गराउन सक्ने खालको पाठ्यक्रम निर्माण भएमा समाजलाई उन्नतिशील बनाउन सकिन्छ ।

केन्द्रिकृत पाठ्यक्रमले पूर्ण रूपमा स्थानीय आवश्यकताहरूलाई सम्बोधन गर्न नसक्ने भएकोले राष्ट्रिय पाठ्यक्रम २०७६ ले निर्दिष्ट गरे बमोजिम आधारभूत तह कक्षा (१-८) सम्म स्थानीय स्तरमा पाठ्यक्रम निर्माण गरी पठनपाठन गर्नुपर्ने व्यवस्था र अवस्था छ । सोही कुरालाई आधार मानेर टेम्केमैयुड गाउँपालिकाले पनि मिति २०७८/०८/२० गते गाउँ शिक्षा समितिको बैठको निर्णयबाट श्री राजधन राईको संयोजकत्वमा हर्कराज राई, राजन राई, पूर्ण कुमारी प्रधान र कविता राई रहनु भएको पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल गठन गयो । यस कार्यदलले जिम्मेवारी प्राप्त भए पश्चात् पाठ्यक्रम निर्माण गर्न टेम्केमैयुड भित्रका सबै सामुदायिक विद्यालयका प्र.अ., जनप्रतिनिधि, शिक्षाप्रेमी-बुद्धिजिवी, राजनीतिक दल, पेसा व्यवसायी साथै शिक्षक, कर्मचारीहरू समेतको प्रतिनिधिमूलक उपस्थितिमा छलफलको माध्यमबाट राय सुभाव सङ्कलन तथा प्रश्नावली मार्फत आवश्यक सूचना र तथ्याङ्कहरू सङ्कलन गरी मिति २०७८/१०/२० गते हाम्रो टेम्केमैयुड नामक पाठ्यक्रमको मस्यौदा तयार पारी टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको कार्यालय अन्नपूर्ण, भोजपुरमा बुझाइएको छ । सरोकारवालाहरूसँगको पटक पटकको छलफल, पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदलको सामुहिक लगानशीलता, लेखन तथा सम्पादन मण्डलको मिहेनत, गाउँपालिकाको सल्लाह एवम निर्देशन र स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन २०७६ को निर्देशनको आधारमा यो पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको हो ।

हुन त पाठ्यक्रम निर्माण गर्नु आफैमा जटिल कार्य हो । अभ थानीय सरकार टेम्केमैयुड गाउँ शिक्षा समिति अन्नपूर्ण, भोजपुरले उपलब्ध गराएको ६० दिनको समयावधि भित्र टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको आवश्यकता पहिचान गरि स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्नु कार्यदललाई ठुलो चुनौती थियो । तथापी स्थानीय सरकार टेम्केमैयुड गाउँपालिकाले प्रदान गरेको जिम्मेवारीलाई हाम्रो आफ्नो कर्तव्य ठानी हाम्रो क्षमताले भ्याएसम्म छोटो समयमा हाम्रो, राम्रो पाठ्यक्रम बनाउने प्रयास गरिएको छ । सरोकारवालाहरूको सल्लाह सुभाव बमोजिम ९ वटा विषय क्षेत्र (Theme) को माध्यमबाट स्थानीय पाठ्यक्रमको विषयवस्तुहरू समेट्न खोजिएको छ । आशा छ, यो स्थानीय पाठ्यक्रमले टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको बारेमा जिज्ञासा राख्नु हुने शिक्षाकर्मी महानुभावहरूको जिज्ञासालाई पुरा गर्ने नै छ ।

अन्त्यमा, ‘हामी र हाम्रो टेम्केमैयुड’ नामक यो स्थानीय पाठ्यक्रममा उल्लिखित विषयवस्तुहरूको सान्दर्भिकता र औचित्य पाठ्यक्रमको सफल र प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट मात्र सम्भव छ । जसको लागि सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागिताको आवश्यकता पर्दछ । त्यसैले विश्वव्यापी ज्ञानलाई स्थानीय तहमा उपयोग गरि टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई विश्व सामु उजागर गर्न शिक्षासँग सम्बन्धित समग्र टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको शिक्षाप्रेमीहरूमा क्रियाशिल रहन हार्दिक अनुरोध गर्दछौं । पाठ्यक्रम निर्माणमा सहयोग गर्नु हुने टेम्केमैयुड गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री धुर्वराज राई, उपाध्यक्ष श्री इन्द्रवती राई, सम्पूर्ण गाउँपालिका परिवार, गाउँ शिक्षा समितिका पदाधिकारीहरू, सल्लाहकार तथा प्राविधिक सहयोग समिति, स्थानीय सरोकारवाला संघसंस्था, बुद्धिजिवी, पार्टी प्रतिनिधि, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, कर्मचारी तथा पेशा व्यावसायीहरूलाई विशेष धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं । साथै पाठ्यक्रम निर्माणको सिलसिलामा बसाइ व्यवस्थापन गरी उक्त वातावरण दिनु हुने श्री सिंहदेवी मावि टेम्केमैयुड-९, लेखक, श्री त्रिभुवन धर्मोदय मावि टेम्केमैयुड-२, छिनामखु, गोठेसिं होमस्टे टेम्केमैयुड-२, छिनामखु, नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक सङ्गठन जिल्ला समिति भोजपुर र पाठ्यक्रम निर्माणमा आवश्यक सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरूप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछौं साथै यो ऐतिहासिक जिम्मेवारी प्रदान गर्नुहुने टेम्केमैयुड गाउँपालिका परिवारप्रति आभार प्रकट गर्दै पाठ्यक्रम

समय सापेक्ष परिवर्तन हुने निरन्तर प्रक्रिया भएकाले यस पाठ्यक्रमलाई पनि समय सन्दर्भ अनुसार परिमार्जन र पुर्नमूल्याङ्कन गर्दै लैजान सकिनेछ ।

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल

विषयसूची

खण्ड क

१. पृष्ठभूमि	१
२. विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य	२
३. विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना (कक्षा १-८)	२
३.१ आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम संरचना	२
३.२ आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५) को पाठ्यक्रम संरचना	३
३.३ आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) को पाठ्यक्रम संरचना	३

खण्ड ख

१. 'हामी र हाम्रो टेम्केमैयुड' स्थानीय पाठ्यक्रमको परिचय	४
२. स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता र औचित्य	५
३. पाठ्यक्रमको निर्माण प्रक्रिया	५
४. स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणमा अवलम्बन गरिएका सिद्धान्तहरू	६
५. तहगत सक्षमता	७
५.१ आधारभूत तह कक्षा १-३	७
५.२ आधारभूत तह कक्षा ४-५	७
५.३ माध्यमिक तह कक्षा ६-८	८
६. विषयवस्तुको क्षेत्र र पाठ्यघण्टा निर्धारण	९
७. कक्षागत विषय क्षेत्र र क्रम	१०
७.१ आधारभूत तह (कक्षा १-३) को कक्षागत विषय क्षेत्र र क्रम	१०
७.२ आधारभूत तह (कक्षा ४-८) को कक्षागत विषय क्षेत्र र क्रम	११
८. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	१४
कक्षा १	१४
कक्षा २	२२
कक्षा ३	३३
कक्षा ४	४२
कक्षा ५	५२

कक्षा ६	६२
कक्षा ७	७१
कक्षा ८	८०
१०. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	९०
११. विद्यार्थी मूल्यांकन प्रक्रिया	९१
११.१ विद्यार्थी मूल्यांकन प्रक्रिया (कक्षा १-३)	९२
निर्माणात्मक मूल्यांकनका साधनहरु र प्रयोग	९२
विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या	९३
विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि मूल्यांकन अभिलेख	९३
११.२ विद्यार्थी मूल्यांकन प्रक्रिया (कक्षा ४-८)	९४
आन्तरिक मूल्यांकन (कक्षा ४-८)	९४
निर्माणात्मक मूल्यांकनका सम्भावित साधनहरु र प्रयोग	९५
आवधिक मूल्यांकन (कक्षा ४-८)	९६
१२. पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रिया	९८
१३. पाठ्यक्रम परिमार्जन	९८

खण्ड क

१. पृष्ठभूमि

व्यक्ति, समाज र राष्ट्रलाई आत्मनिर्भर बनाउने तथा अन्तराष्ट्रिय जगतसँग परिचित गराउने कार्य शिक्षाको हो । शिक्षाको उक्त कार्य पूरा गर्ने साधन वा मूल दस्तावेजलाई पाठ्यक्रम भनिन्छ । पाठ्यक्रमले व्यक्ति, समाज र राष्ट्रको आवश्यकता पूरा गरी असल संस्कार, संस्कृति भएका दक्ष जनशक्तिको उत्पादन गर्ने कार्यमा मार्गदर्शन गर्दछ । के सिकाउने ? किन सिकाउने ? कसरी सिकाउने ? उपलब्ध मूल्याङ्कन कसरी गर्ने ? जस्ता विषयवस्तु समेटिएको दस्तावेज वा पाठ्यक्रम निर्माणको कार्य नेपाल सरकार, शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले गर्दछ ।

पाठ्यक्रमले मानिसलाई सबै प्रकारको ज्ञान सिप, अभिवृत्ति र प्रविधिले भरिपूर्ण बनाउनु पर्दछ । हाम्रो देश नेपाल बहुविविधताले भरिपूर्ण देश हो । यहाँको भूगोल, जाति, भाषा, धर्म, संस्कार, संस्कृति आदि पक्षमा बहुविविधता पाईन्छ । यही बहुविविधताको कारणले गर्दा केन्द्र तहबाट औसत राष्ट्रिय आवश्यकतालाई दृष्टिगत गरि निर्माण गरिने पाठ्यक्रमले समग्र राष्ट्र तथा स्थानीय स्तरको आवश्यकता र चाहना पूरा गर्न सक्दैन । भौगोलिक, जातीय, भाषिक, धार्मिक, साँस्कृतिक विविधता, स्थानीय स्तरको ज्ञान, सिप, प्रविधि, मूल्यमान्यता, कलाकौशल, चाडपर्व, सम्पदा, पेशा, व्यवसाय, महत्त्वपूर्ण व्यक्ति, ठाउँ, जडिबुटी आदिको सम्बोधन हुन सक्दैन साथै स्थानीय विषयवस्तुले स्थान नपाउने, स्थानीय जनताको अपनत्व (Ownership) नहुने, स्थानीय स्रोत सामग्रीहरूको प्रयोग र सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता नहुने भएकाले यी विषयवस्तुहरूलाई सम्बोधन गर्नका लागि विभिन्न समयमा स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा अघि सारिएको पाइन्छ ।

नेपालको सन्दर्भमा स्थानीय पाठ्यक्रमको इतिहासलाई नियाल्ने हो भने सर्वप्रथम प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०४९ ले साप्ताहिक पाठ्यभार ३ र १०० पूर्णाङ्कको स्थानीय विषय वा मातृभाषा मध्ये कुनै एक विषय विद्यालयले छनौट गरी पढाउने व्यवस्था गरेको भएता पनि यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन सकेन । यसै गरी प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६२ (कक्षा १-३) तथा २०६५ (कक्षा ४-५) ले प्राथमिक तहको स्थानीय विषयका रूपमा १०० प्रतिशत र सामाजिक अध्ययन, शारीरिक शिक्षा र सिर्जनात्मक कला विषयमा २० प्रतिशत पाठ्यांश स्थानीय स्तरको राख्न सकिने प्रावधान गरी निर्माण, कार्यान्वयनको सम्पूर्ण जिम्मा विद्यालयलाई दिएको थियो । आधारभूत शिक्षा (६-८) पाठ्यक्रम, २०६९ मा साप्ताहिक पाठ्यभार ५ र १०० पूर्णाङ्कको मातृभाषा वा संस्कृत वा अन्य स्थानीय विषय/अन्य विषय समावेश गरी कक्षा १-८ को स्थानीय विषयलाई कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुऱ्याउने गरी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन स्रोत सामग्री समेत विकास गरिएको थियो । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले आधारभूत तह (कक्षा १-३) मा मातृभाषिक सिप/स्थानीय विषयवस्तुसम्बन्धी क्रियाकलाप समावेश गरी पाठ्यभार ५ र वार्षिक कार्यघण्टा १६० तथा आधारभूत तह (कक्षा ४-८) मा पाठ्यभार ४ र पाठ्यघण्टा १२८ तोकेको छ ।

विश्वव्यापी ज्ञानलाई स्थानीय तहमा उपयोग गरी स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई उजागर गर्ने (Think Globally Act Locally) भन्ने अवधारणालाई मूर्त रूप दिन स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा विभिन्न समयमा ल्याइएको भएता पनि स्थानीय पाठ्यक्रमले त्यति धेरै महत्व पाउन सकेको थिएन । जब नेपाल संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक मुलुकमा प्रवेश गन्यो त्यस पश्चात् पहिचान (भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, जातीय, भाषिक, धार्मिक, साँस्कृतिक आदि) को विषयमा छलफल हुन थाल्यो । अझ नेपालको संविधान २०७२ जारी भए पश्चात् यी मुद्दाहरूले बढी प्राथमिकता पाउन थाले । शिक्षा क्षेत्रमा सविधानले गरेको व्यवस्था तथा नेपाल सरकारको शिक्षा नीति र कार्यक्रमलाई स्थानीय सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याउने सन्दर्भमा विद्यालयको आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा १०० पूर्णाङ्कको स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय सरोकारवालाहरूको सहभागितामा निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने प्रावधान देखियो । सोही शिक्षा सम्बन्धी सबैधानिक प्रावधान, कानुनी र नीतिगत व्यवस्थाको मर्मलाई आत्मसात गरी टेम्केमैयुड गाउँपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल मार्फत ‘हामी र हाम्रो टेम्केमैयुड’ नामको स्थानीय पाठ्यक्रम टेम्केमैयुड गाउँपालिका स्तरीय कक्षा १-८ मा लागू गर्ने उद्देश्यले निर्माण गरिएको छ ।

२. विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसार विद्यालय शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यहरू निम्नानुसार हुने छन् :

- क) प्रत्येक व्यक्तिमा अन्तर्निहित प्रतिभा प्रस्फुटन गरी व्यक्तित्व विकास गर्ने
- ख) राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रति निष्ठावान्, सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका मूल्य मान्यताप्रति प्रतिबद्ध, स्वाभिमानी, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधतालाई सम्मान गर्ने, चरित्रवान्, नैतिकवान् एवम् जिम्मेवार नागरिक तयार गर्ने
- ग) श्रमप्रति सम्मान एवम् सकारात्मक सोच भएका, रोजगार तथा स्वरोजगार उन्मुख, उत्पादनमुखी, उद्यमशील र सिपयुक्त नागरिक तयार गर्ने
- घ) व्यक्तिको सामाजिकीकरणमा सहयोग गर्दै सामाजिक सद्भाव तथा सहिष्णुता र राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्न सहयोग पुऱ्याउने
- उ) प्राकृतिक तथा राष्ट्रिय सम्पदा र पर्यावरणको संरक्षण, संवर्धन र सदुपयोग गर्दै दिगो विकासमा योगदान गर्ने सचेत नागरिक तयार गर्ने
- च) प्रत्येक व्यक्तिमा शान्ति, मानव अधिकार, समानता, समावेशिता र सामाजिक न्यायका मान्यताअनुरूपको आचरण विकास गरी समतामूलक, समावेशी, न्यायपूर्ण र समाजवादउन्मुख राष्ट्र निर्माणमा मदत गर्ने
- छ) राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धी, आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोग गर्न सक्ने विश्वपरिवेश सुहाउँदो दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने
- ज) वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सिप, सिद्धान्त तथा प्रविधिको प्रयोग गर्न सक्ने वैज्ञानिक सुभवुभ को भएका तथा अनुसन्धानमुखी जनशक्ति तयार गर्ने
- झ) रचनात्मक तथा समालोचनात्मक चिन्तन गर्ने, जीवनोपयोगी सिप भएका सहिष्णु र भाषिक सक्षमतामा निपुण नागरिक तयार गर्ने
- ञ) नेपाली मौलिक कला, संस्कृति, सौन्दर्य, आदर्श तथा वैशिष्ट्यहरूको संरक्षण, संवर्धन र विस्तारतर्फ अभिप्रेरित भएका नेपालको इतिहास, भूगोलको ज्ञान भएको, नेपाली पहिचान र जीवनशैलीप्रति गौरव गर्ने नागरिक तयार गर्ने
- ट) जलवायु परिवर्तन तथा प्राकृतिक एवम् मानव सिर्जित प्रकोपप्रति सचेत रही सम्भावित जोखिम न्यूनीकरण तथा विपत् व्यवस्थापन गर्न सक्षम नागरिक तयार गर्ने
- ठ) सामाजिक न्यायमा आधारित समृद्ध राष्ट्र निर्माणका निम्नि आवश्यक मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

३. विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना (कक्षा १-८)

३.१ आधारभूत तह (१-३) को पाठ्यक्रम संरचना

क्र.स.	विषयसम्बन्धी क्रियाकलाप	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
१	भाषिक सिप विकाससम्बन्धी क्रियाकलाप (नेपाली)	५	१६०
२	भाषिक सिप विकाससम्बन्धी क्रियाकलाप (अंग्रेजी)	४	१२८
३	गणितीय सिपसम्बन्धी क्रियाकलाप	४	१२८

४	आफ्नो सेरोफेरोसम्बन्धी ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति (सामाजिक अध्ययन, तथा सिर्जनात्मक कला, विज्ञान तथा वातावरण, स्वास्थ्य तथा शारीरिक शिक्षासम्बन्धी	८	२५६
५	मातृभाषिक सिप/स्थानीय विषयवस्तुसम्बन्धी क्रियाकलाप	५	१६०
	जम्मा	२६	८३२

३.२ आधारभूत तह (४-५) को पाठ्यक्रम संरचना

क्र स	विषयसम्बन्धी क्रियाकलाप	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
१	नेपाली	५	१६०
२	अंग्रेजी	५	१६०
३	गणित	५	१६०
४	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा	५	१६०
६	स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला	३	९६
७	मातृभाषा वा स्थानीय विषय	४	१२८
	जम्मा	३२	१०२४

३.३ आधारभूत तह (६-८) को पाठ्यक्रम संरचना

क्र स	विषयसम्बन्धी क्रियाकलाप	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
१	नेपाली	५	१६०
२	अंग्रेजी	५	१६०
३	गणित	५	१६०
४	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा	५	१६०
६	स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला	३	९६
७	मातृभाषा वा स्थानीय विषय	४	१२८
	जम्मा	३२	१०२४

खण्ड 'ख'

१. 'हामी र हाम्रो टेम्केमैयुड' स्थानीय पाठ्यक्रमको परिचय

पाठ्यक्रम शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको मुख्य आधार हो । यसले शिक्षण कार्यलाई मार्ग निर्देशन गर्दछ । सिकारुको ज्ञान, सिप र अभिवृत्ति विकासलाई प्रमुख आधार मानेर पाठ्यक्रमको निर्माण गरिएको हुन्छ । मानिसको जीवन दर्शन, समाजको आवश्यकता, सिकाइको मनोविज्ञान तथा बाल मनोविज्ञानको प्रभाव पाठ्यक्रममा पर्ने कुरा विद्वानहरूले बताएका छन् ।

आजको समय नै विश्वव्यापीकरणको तीव्र प्रक्रियामा छ । यो स्थितिमा आजका विद्यालय जाने नानीहरूले आफूलाई एकातिर अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने शैक्षक जनशक्तिका रूपमा विकास गर्नुपर्ने चुनौती छ । अर्कोतिर विश्वव्यापीकरणको प्रवाहमा आफ्नो स्थानीय स्रोतसाधन, संस्कृति, पर्यावरण, ज्ञान, सिप र परम्पराजस्ता कुरालाई लोप हुनबाट जगेन्ता गर्दै यिनीहरूको समेत अन्तर्राष्ट्रियकरण गर्नुपर्ने दायित्व छ । राज्यले तय गरेको स्थानीय पाठ्यक्रमको मूल मर्म यहीनिर छिपेको छ । यही यथार्थलाई स्थानीय पाठ्यक्रमको योजनाले आत्मसात् गरेको पाइन्छ । त्यसैले टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको स्थानीयतालाई उजागर गर्नुका साथै आधारभूत तह (कक्षा १ देखि ८) का विद्यार्थीलाई आफ्नो क्षेत्रको संस्कृति, ऐतिहास, परम्पराप्रति गैरवबोध गर्न सिकाउदै यस क्षेत्रका सम्भावनाहरूको खोजी गर्ने तथा यहाँको पर्यावरणको संरक्षण गर्दै सीपमूलक, नैतिकवान् नागरिक बन्ने दिशामा सहयोग पुऱ्याउनु नै यो स्थानीय पाठ्यक्रमको ध्येय रहेको छ ।

नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय अन्तर्गत पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार गरेको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ र स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७६ ले स्थानीय आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्दै कक्षा १ देखि ८ सम्म स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन गर्न सक्ने नीतिगत व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय गाउँपालिका वा नगरपालिकाहरूले त्यही नीतिगत व्यवस्थाको अधीनमा रहेर कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्मको ४ पाठ्यघट्टा, १२८ वार्षिक कार्यघट्टाको पाठ्यक्रम निर्माण गर्न सक्ने छ । त्यही सिलसिलामा मिति २०७८ मंसिर २० गते गाउँ शिक्षा समितिले टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको स्थानीय पाठ्क्रम निर्माण कार्यदल गठन गरिएको थियो । त्यस कार्यदलले आफ्नो गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सरोकारवाला, बुद्धिजीवी, शिक्षाप्रेमी, प्रधानाध्यापक, शिक्षक लगायतको सरोकारवालाको बैठक तथा नमुना प्रश्नावलीको माध्यमद्वारा राय सुझाव सङ्कलन गरी यो पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको छ । यसै अनुरूप यस नगरपालिकाका स्थानीय निकायका कर्मचारी, राजनीतिक दलका नेता तथा प्रतिनिधि, नागरिक समाजका सदस्य, गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधि, सामुदायिक संघसंस्थाका प्रतिनिधि, स्थानीय विज्ञ, अगुवा नागरिक, पेशागत निकायका प्रतिनिधि, स्थानीय निकायका पूर्व जनप्रतिनिधि, शिक्षक, बुद्धिजीवी लगायत अन्य सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता र उनीहरूसँगको छलफलका आधारमा उनीहरूकै विज्ञाताको उपयोग गर्दै यो पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको हो । यसका लागि हाम्रा विद्यार्थीहरूले आफ्नो माटो सुहाउँदो विकासका सम्भावना खोज्नुपर्दछ । त्यसकारण टेम्केमैयुड गाउँपालिका भित्रका बालबालिकाहरूको विविधताको सम्मान गर्दै भविष्यको बाटो तय गर्न सक्नेछन् । आफ्नो ठाउँप्रति प्रेम र आस्था विकास गर्दै अपनत्वको भावनासहित भविष्यमा रोजगारी र आयआर्जनका सम्भावनाहरू खोज्न सक्नेछन् भन्ने अपेक्षा यो पाठ्यक्रमले राखेको छ ।

पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा ख्याल गर्नुपर्ने सिकारु, विद्यालय, विषयक्षेत्र वा विधा, सिकाइ प्रक्रिया, समुदाय, समकालीन समाज जस्ता तत्वहरूको उचित अध्ययन, विश्लेषण गरी सामाजिक रूपान्तरणको अपेक्षा गरिएको छ । पाठ्यक्रमले समुदायको स्थानीय स्रोत र साधनको सदुपयोग गरी पालिकामा आवश्यकतानुसारको जनशक्ति विकासमा जोड दिइएको छ । समुदायको पेसा, परम्परा, मूल्य मान्यता, ऐतिहासिक, भौगोलिक, ऐतिहासिक, साँस्कृतिक, जातिय, धार्मिक, आर्थिक क्षेत्र जस्ता कुरालाई ख्याल गरी पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने प्रयास गरिएको छ । सोही अनुसार विषयवस्तु छनौट गरी पाठ्यक्रममा समावेश गरिएको छ । जसलाई समेट्ने गरी निम्नानुसारका विषयक्षेत्र निर्धारण गरिएको छ ।

१. म र मेरो टेम्केमैयुड

२. हाम्रो सम्पदा

३. जातजाति, भाषाभाषी, भेषभूषा र मौलिक संस्कार

४. स्थानीय पेशा, व्यवसाय, प्रविधि

५. कृषि र पर्यटन

६. स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति पहिचान र सूचना तथा सञ्चार

७. जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन

८ सामाजिक मूल्यमान्यता र व्यावहारिक सिप

९. स्वस्थ जीवनशैली र स्थानीय जडीबुटी

उल्लिखित विषय क्षेत्रको परिधीभित्र रहेर स्थानीय मौलिकताको सम्मान, आत्मगौरव गर्दै विश्व परिवेशमा समायोजन हुनसक्ने विद्यार्थी उत्पादन गर्ने सोचले यो पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने उद्देश्य राखिएको छ। एकीकृत सिद्धान्तको आधारमा कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्म पाठ्यक्रमका विषयवस्तुलाई अन्तर्सम्बन्धित गरेर विषयवस्तुको पूर्णताको ख्याल गरिएको छ। सबै बालबालिकाको अनुभव, चाहाना र मूल्य मान्यतालाई ख्याल गर्दै समुदायमा रहेका विविधताको सम्बोधन गर्न समावेशी सिद्धान्तको आधारमा पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने प्रयास गरिएको छ।

२. स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता र औचित्य

स्थानीय पाठ्यक्रम स्वःपहिचान, आत्मगौरवसँग सम्बन्धित छ। प्रत्येक नागरिकले स्थानीय ज्ञान, विज्ञान, परम्परा, संस्कार संस्कृति, अर्थ व्यवस्था, सामाजिक व्यवस्थाको बारेमा जानकारी हुनपर्छ अनि मात्र विश्व परिवेशमा समायोजन हुन सजिलो हुन्छ भन्ने मान्यता स्थानीय पाठ्यक्रमले राख्दछ। स्थानीय आवश्यकताको पहिचान गरी स्थानीय तहमा पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास गरिने भन्ने उद्देश्य राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले लिएको छ। पाठ्यक्रम विकासको सैद्धान्तिक आधारहरूमा स्थानीय आवश्यकतामा आधारित पाठ्यक्रम विकासलाई समावेश गरेको छ। उक्त नीतिगत व्यवस्था समय सान्दर्भिक र उपयुक्त छ। हरेक स्थानीय तहले यसको पालना गर्नु सान्दर्भिक र औचित्यपूर्ण देखिन्छ।

'हामी र हाम्रो टेम्केमैयुड' पाठ्यक्रमले हाम्रो गाउँपालिकाको समग्र परिचय समेटेको छ। विश्व मानचित्रमा हाम्रो टेम्केमैयुडलाई चिनाउने छ। यसको अध्ययन गर्ने व्यक्ति, समुदाय तथा मुख्य प्रयोगकर्ता विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावकले आफू र आफूनो गाउँपालिकाको बारेमा विस्तृत अध्ययन र जानकारी राख्न सक्नेछन्। समय परिस्थिति अनुसार आफूलाई समायोजन गर्दै विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने नागरिकको उत्पादन गर्न पनि स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता देखिन्छ। निश्चित समयमा परिमार्जन तथा पुनर्मूल्यांकन गर्दै यसको कार्यान्वयनमा निरन्तरता दिनु आवश्यक देखिन्छ।

३. पाठ्यक्रम निर्माण प्रक्रिया

पाठ्यक्रम निर्माण एक जटिल प्रक्रिया हो तर कुनै पनि राष्ट्रको शैक्षिक विकासको लागि यो अनिवार्य पूर्व सर्त पनि हो। कुनै पनि मुलुकको शैक्षिक विकास कसरी भईरहेको छ र त्यहाँ कस्ता मानवीय श्रोतको उत्पादन भईरहेको छ भन्ने कुरा उक्त मुलुकको पाठ्यक्रमले दिशा निर्देश गर्दछ। त्यसका लागि राज्यका मूल पाठ्यक्रमले समेटन नसकेको विषयवस्तुहरूलाई समेटी स्थानीय आवश्यकतामा आधारित रहेर निर्माण गरिने पाठ्यक्रम नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो। नेपाल पनि विश्वव्यापीकरणको प्रभावमा परिसकेको मुलुक हो। स्थानीय विषयवस्तुको ज्ञान लिनुका साथै राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय विश्व बजारमा विक्षम सक्ने जनशक्तिको निर्माण गर्नु आजको आवश्यकता हो। त्यस सन्दर्भमा स्थानीय विषयवस्तुलाई समेटी आधारभूत तहमा पठनपाठन गर्ने गरी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने नेपाल सरकारको नीतिगत व्यवस्था अनुसार टेम्केमैयुड गा.पा द्वारा निर्माण गरिएको हो।

मिति २०७८ मंसिर २० गते कार्यदल गठन भईसकेपछि उक्त कार्यदलले निश्चित प्रक्रिया र चरण पूरा गरी पाठ्यक्रमको पूर्ण खाका तयार गरेको हो। यसका लागि पाठ्यक्रमसँग सम्बन्धी विभिन्न सिद्धान्तहरूको अध्ययन छलफल गरिएको छ। जसमा हिल्डा टावाले प्रस्तुत गरेको पाठ्यक्रम ढाँचालाई अनुसरण गरिएको छ। त्यसै गरी अन्य स्थानीय तहहरूले निर्माण गरेको नमुना स्थानीय पाठ्यक्रमहरूको पनि अध्ययन गरिएको छ। आवश्यकता पहिचान र विषयवस्तुको छनौटको लागि टेम्केमैयुड

गा. पा. क्षेत्रभरीका विद्यालयका प्र.अ., वि.व्य.स. अध्यक्षहरू, स्थानीय जनप्रतिनीधि, बुद्धिजीवी, भू.पू. शिक्षक, राजनीतिकमैर्हरूसँग अन्तर्क्रिया, छलफल तथा नमूना प्रश्नावली निर्माण गरी सझकलित राय सुझावहरू समेत समावेश गरी निर्माण गरिएको छ । विषयवस्तु छनौट भईसकेपछि निर्माण गरिएको सिकाइ सक्षमताहरूलाई सरोकारवालाहरूको बैठकबाट अनुमोदन गरी सोही सक्षमतामा आधारित भएर पाठ्यक्रमलाई पूर्णता दिइएको छ ।

४. स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणमा अवलम्बन गरिएका सिद्धान्तहरू

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणका विभिन्न सैद्धान्तिक मान्यताहरू रहेका छन् । थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित) २०७६ का अनुसार स्थानीय पाठ्यक्रमको सैद्धान्तिक अवधारणालाई निम्नानुसार उल्लेख गरको छ :

(क) स्थानमा आधारित शिक्षाको सिद्धान्त (Place-based Education Theory) : यसले वातावरण तथा ग्रामीण जनजीवनको संरक्षणका लागि समुदायलाई सचेत र सक्रिय बनाउन स्थानीय ज्ञानलाई विद्यार्थीसामु फरक ढडगले राख्न स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण हुनुपर्दछ भन्ने कुरामा जोड दिन्छ ।

(ख) सामाजिक पुनर्संरचनावादी सिद्धान्त (Social Reconstructivism Theory) : यसले पाठ्यक्रम निर्माणमा सामाजिक आवश्यकता, सामाजिक मुद्दा, सामयिक विचार र भविष्यपरक आशा उल्लेख गर्नुपर्ने कुरामा जोड दिन्छ ।

(ग) स्थान विशेषमा आधारित पाठ्यक्रम (Area Based Curriculum) : यसले विद्यालयको वरिपरि वा निश्चित स्थान वा क्षेत्र (जस्तै: गाउँ, वडा, गाउँ वा नगरपालिका) केन्द्रित भएर त्यहाँका विशेषता तथा आवश्यकतामा आधारित भई पाठ्यक्रम निर्माण गर्न सकिन्छ । यस्तो पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन स्थानीय सहकार्य र सहभागितामा हुने गर्दछ ।

(घ) सहभागितामा आधारित पाठ्यक्रम : पाठ्यक्रम जसका लागि बनाइने हो तिनीहरूको संलग्नता पनि आवश्यक छ भन्ने रहेको छ । यस अर्थमा पाठ्यक्रम विद्यार्थीका लागि बनाइने भएकाले उनीहरूको सहभागिता जरुरी देखिन्छ । यस प्रक्रियामा अभिभावक, स्थानीय समुदायमा रहेका विभिन्न पेसामा संलग्न व्यक्ति, विभिन्न सामाजिक सङ्घ संस्थामा संलग्न व्यक्ति सबैको भूमिका पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयनमा रहनुपर्द्ध भन्ने सैद्धान्तिक दृष्टिकोणबाट स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा विकास भएको देखिन्छ ।

त्यस्तै राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले पाठ्यक्रम विकासका सैद्धान्तिक आधारहरू : सक्षमतामा आधारित, एकीकृत पाठ्यक्रमको मान्यतामा आधारित, समावेशी मान्यतामा आधारित, बालकेन्द्रित आधार, स्थानीय आवश्यकतामा आधारित, सहभागितामूलक आधार, जीवनोपयोगी सीपको आधार आदि मान्यतालाई आत्मसात गर्नुपर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ ।

उपर्युक्त सैद्धान्तिक मान्यताहरूमध्ये प्रस्तुत 'हामी र हाम्रो टेम्केमैयुड' शीर्षक स्थानीय पाठ्यक्रम मूलत : स्थान विशेषमा आधारित पाठ्यक्रम (Area Based Curriculum) को मान्यतालाई आत्मसात गरेको छ । पाठ्यक्रम निर्माण प्रक्रिया र चरणका आधारमा हेर्दा यसले सहभागितामा आधारित मान्यतालाई अङ्गीकार गरेको छ । यसलाई सक्षमतामा आधारित पाठ्यक्रमका रूपमा विकास गरिएको छ । स्थानीय आवश्यकता र सहभागिता, बालकेन्द्रित तथा समावेशी मान्यता र जीवनोपयोगी सीप पक्षलाई पनि विशेष ध्यान दिइएको छ । विषयक्षेत्रहरू (Theme) लाई स्थान विशेषमा अधारित विषयवस्तुको एकीकरण सूत्रमा स्तरीकरण गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

५. तहगत सक्षमता

५.१ आधारभूत तह कक्षा १-३

आधारभूत तह कक्षा १-३ को अन्त्यमा विद्यार्थीहरू निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् :

- क) टेम्केमैयुड र आफ्नो वरपरको भौगोलिक स्वरूप, हावापानी, जनसंख्या, विशिष्ट व्यक्ति, संघसंस्था, जाति, भाषा र धर्म सम्बन्धी जानकारी
- ख) आफ्नो घर वरपर रहेका प्राकृतिक, धार्मिक, साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक महत्व राख्ने ठाउँहरूको परिचय
- ग) आफ्नो घर वरपर मनाइने चाडपर्वहरू, गाइने स्थानीय गीतहरू, बजाइने बाजाहरू र नाचिने नाचहरू, भेषभुषा र संस्कार संस्कृतिको चिनारी
- घ) आफू बसेको टोल बस्तीमा रहेका रैथाने पेसा, व्यवसाय र प्रविधिहरूको चिनारी तथा आफू बसेको टोल बस्तीमा गरिने कृषि कार्यहरूको चिनारी
- ङ) आफू बसेको टोल बस्तीमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय
- च) आफू बसेको टोलबस्तीमा रहेका विकासका पूर्वाधारहरू, जनशक्तिहरू र सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी जानकारी
- छ) आफ्नो घर र विद्यालय वरिपरिका सम्भावित जोखिम तथा विपद्
- ज) आफ्नो घर परिवार र छरछिमेकमा गरिने सामाजिक शिष्टाचार मूल्य, मान्यता र सदाचार तथा व्यक्तिगत सरसफाई, सन्तुलित भोजन, शारीरिक व्यायाम को आधारभूत ज्ञान
- झ) स्थानीय जडिबुटीको सामान्य पहिचान

५.२ आधारभूत तह कक्षा ४-५

आधारभूत तह कक्षा ४-५ को अन्त्यमा विद्यार्थीहरू निम्न कुरामा सक्षम हुने छन् :

- क) टेम्केमैयुड र आफ्नो वडाको भौगोलिक स्वरूप, हावापानी, जनसंख्या, विशिष्ट व्यक्ति, संघसंस्था, जाति, भाषा र धर्म सम्बन्धी जानकारी
- ख) आफू बसेको वडाभित्र रहेका प्राकृतिक, धार्मिक, साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक महत्व राख्ने तथा ऐतिहासिक ठाउँहरूको नामाकरण सम्बन्धी जानकारी
- ग) आफू बसेको वडाभित्र मनाइने चाडपर्वहरू, स्थानीय गीतहरू, बाजाहरू, नाचहरू, जातजाति, बोलिने भाषा, मनाइने धर्म, भेषभुषा र संस्कारहरूको जानकारी
- घ) आफू बसेको वडाभित्र रहेका रैथाने पेसा, व्यवसाय, प्रविधि तथा कृषि सम्बन्धी जानकारी
- ङ) आफ्नो वडाभित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको परीचय
- च) आफ्नो वडाभित्रका विद्यमान पूर्वाधारहरूको अवलोकन, पहिचान, वडास्तरका जनशक्ति तथा सिपको परिचय एवम् अत्यावश्यक सञ्चारका साधनहरूको जानकारी
- छ) टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा सम्भावित जोखिम तथा विपद्वारे जानकारी र सुरक्षाका उपायहरू बारे जानकारी

- ज) घर परिवार, छरछिमेक र वडास्तरका समुदायमा गरिने सामाजिक शिष्टाचार, संस्कार, परम्परा मूल्य, मान्यता र सदाचारको आधारभूत ज्ञान र व्यवहारिक प्रयोग
- भ) आफू, घर, परिवार र समुदायको सरसफाई, स्थानीय सन्तुलित भोजन, शारीरिक व्यायामको परीचय
- ज) स्थानीय जडिबुटीको सामान्य पहिचान र प्रयोग

५.३ आधारभूत तह कक्षा ६-८

आधारभूत तह कक्षा ६-८ को अन्त्यमा विद्यार्थीहरू निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् :

- क) टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको भौगोलिक स्वरूप, हावापानी, जनसंख्या, विशिष्ट व्यक्ति, संघसंस्था, जाति, भाषा र धर्म सम्बन्धी जानकारी
- ख) टेम्केमैयुड गाउँपालिकाभित्र रहेका प्राकृतिक, धार्मिक, साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक ठाउँहरूको महत्व, संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू र संरक्षण गर्ने उपायहरूको जानकारी
- ग) टेम्केमैयुड गाउँपालिकाभित्र बसोवास गर्ने जातजाति, बोलिने भाषा, मनाइने धर्म, भेषभुषा र संस्कृति, चाडपर्वहरू, गीतहरू, बाजाहरू, नाचहरूको महत्व, समस्या तथा संरक्षणका उपायहरूको जानकारी
- घ) टेम्केमैयुड गाउँपालिकाभित्र रहेका रैथाने पेसा, व्यवसाय, प्रविधिका संरक्षणका उपायहरू तथा कृषिको आवश्यकता, महत्व
- ङ) आफ्नो गाउँपालिकाभित्र रहेको पर्यटकीय स्थलहरू पहिचान साथै मुन्धुम पदमार्गको आवश्यकता, र महत्व
- च) टेम्केमैयुड गाउँपालिकाभित्रका विद्यमान पूर्वाधारहरूको जानकारी तथा महत्व स्थानीय क्षेत्र विकासमा दक्ष जनशक्ति महत्व तथा अत्यावश्यक सञ्चार सम्पर्क लागि सञ्चारका माध्यमहरूको उपयोग
- छ) सम्भावित प्रकोप, विपद, महामारी तथा भाइरसबारे जानकारी र पूर्व सावधानी एवम् सुरक्षाका उपायहरू बारे जानकारी
- ज) घर परिवार, छरछिमेक र वडा र पालिका स्तरमा जातजाति समुदायको प्रकृति अनुसार गरिने सामाजिक शिष्टाचार, संस्कार, परम्परा मूल्य, मान्यता र सदाचारको आधारभूत ज्ञान र व्यवहारिक प्रयोग
- भ) आफू, घर, परिवार र समुदायको व्यक्तिगत र समुदायिक स्वस्थ्य र वातावरणीय स्वच्छतामा सचेत, स्थानीय सन्तुलित भोजनको निर्माण र उपयोग तथा शारीरिक व्यायामका आधारभूत सिपको जानकारी
- ज) स्थानीय जडिबुटीको पहिचान, प्रयोग, संरक्षण सम्बन्धी क्रियाकलाप
- ट) धार्मिक, सांस्कृति, जातीय, भौगोलिक, भाषिक, शारीरिक, लैझिगिक, वर्गीय विविधताको सम्मान र सोही अनुरूपको सामाजिक व्यवहार प्रदर्शन

६. विषयवस्तुको क्षेत्र र पाठ्यघण्टा निर्धारण

क्रम	विषय क्षेत्र	पाठ्यघण्टा		
		कक्षा (१-३)	कक्षा (४-५)	कक्षा (६-८)
१	म र मेरो टेम्केमैयुड	१६	१७	१७
२	हाम्रो सम्पदाहरू	२४	१७	१७
३	जातजाति, भाषाभाषी, भेषभुषा र मौलिक संस्कार	२४	१६	१६
४	स्थानीय पेशा, व्यवसाय र प्रविधि	१६	१२	१२
५	कृषि र पर्यटन	१४	१३	१३
६	स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति पहिचान र सूचना तथा सञ्चार	१९	१८	१८
७	जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन	८	८	८
८	सामाजिक मूल्य मान्यता र व्यावहारिक सीप	२३	१४	१४
९	स्वस्थ जीवनशैली र स्थानीय जडीबुटी	१६	१३	१३
जम्मा पाठ्यभार		१६०	१२८	१२८

७. कक्षागत विषय क्षेत्र र क्रम

७.१ आधारभूत तह (कक्षा १-३) को कक्षागत विषय क्षेत्र र क्रम

विषय क्षेत्र	क्रम		
	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१. म र मेरो टेम्केमैयुड	➤ आफ्नो परिवार, गाउँटोल, छिमेकी, भूगोल, जाती, भाषा, धर्म, गाउँ/टोलका मान्यजन, खोलानाला, डाँडाकाडा, भिरपाखा, वाटो, विद्यालय, वनस्पति, जीवजनवार, हावापानी, वडा र गाउँपालिकाको सामान्य जानकारी	➤ आफ्नो परिवार, गाउँटोल, छिमेकी, भूगोल, जाती, भाषा, धर्म, गाउँ/टोलका मान्यजन, खोलानाला, डाँडाकाडा, भिरपाखा, वाटो, विद्यालय, वनस्पति, जीवजनवार, हावापानी, वडा र गाउँपालिका चिनारी	➤ आफ्नो परिवार, गाउँटोल, छिमेकी, भूगोल, जाती, भाषा, धर्म, गाउँ/टोलका मान्यजन, खोलानाला, डाँडाकाडा, भिरपाखा, वाटो, विद्यालय, वनस्पति, जीवजनवार, हावापानीको महत्व तथा वडा र गाउँपालिको परिचय
२. हाम्रा सम्पदाहरू	➤ आफ्नो घरमा मनाईने चाडपर्वहरूको नाम र आफ्नो घर वरिपरिका ठाउँहरूको नाम	➤ आफुनो घर वरिपरिका धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरूको नाम	➤ आफ्नो घर तथा छरछिमेकमा गाईने गीतहरू, बजाईने, बाजाहरू नाचिने नाचहरूको नाम
३. जातजाति, भाषाभाषी, भेषभुषा, धर्म र मौलिक संस्कारहरू	➤ आफ्नो मातृभाषा तथा आफ्नो छरछिमेकमा बोलिने भाषाभाषी र बसोबास गर्ने जातजातिको नाम	➤ आफ्नो मातृभाषा तथा आफ्नो घर र छरछिमेकमा लगाईने भेषभुषा र मनाईने धर्महरूको नाम	➤ आफ्नो मातृभाषा र आफ्नो घर तथा छरछिमेकमा चलिआएका मौलिक संस्कारहरूको नाम
४. स्थानीयपेसा, व्यवसाय र प्रविधि	➤ आफ्नो परिवारका सदस्यहरूको पेसा ➤ आफ्नो घरमा प्रयोग हुने रैथाने प्रविधिहरू	➤ आफ्नो टोलमा बसोबास गर्ने मानिसहरूले गर्दे आएका पेसा तथा व्यवसाय ➤ आफ्नो टोलमा प्रयोग हुने रैथाने प्रविधिहरू	➤ आफ्नो वडाभित्र बसोबास गर्ने मानिसहरूले गर्दै आएका विभिन्न पेसा तथा व्यवसाय ➤ आफ्नो वडास्तरीय रैथाने प्रविधिहरू—जातो, ढिकी, मोहिं पार्ने, विस्कुन सुकाउने, दुना तथा तपरी गास्ने, गुन्द्री, सुकुल, पिरा बुन्ने कोल, पिड र हलो बनाउने) को परिचय
५. कृषि र पर्यटन	➤ परिवारले अपनाउदै आएको कृषि कार्यको नाम ➤ आफ्नो टोलमा रहेका पर्यटकीयस्थलहरूको नाम	➤ स्थानीयअन्नबाली, फलफुल र तरकारी ➤ आफ्नो वरपर रहेका पर्यटकीयस्थलहरू	➤ स्थानीयअन्नबाली, तरकारी, फलफुल र पशुपंक्षी ➤ आफ्नो वरपरका रमनय ठाउँ

६. स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति विकास र सूचना तथा सञ्चार	<ul style="list-style-type: none"> ➤ आफ्नो घरवरपर भएका विभिन्न पूर्वाधारहरूको नाम ➤ पूर्वाधार क्षेत्र विकासमा आवश्यक जनशक्तिहरूको नाम बताउन ➤ आमाबुबाको फोन नम्बर 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ वडाभित्र भएका विद्यमान पूर्वाधारहरूको नाम तथा पहिचान ➤ वडाभित्र भएका पूर्वाधार विकासमा स्थानीय जनशक्ति पहिचान ➤ अभिभावक र छिमेकीको फोन नम्बर 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ वडाभित्र भएका विद्यमान पूर्वाधारहरू पहिचान र यसको महत्व ➤ वडाभित्र भएका मौजुदा जनशक्तिको पहिचान ➤ अभिभावक र छिमेकीहरूसँग फोन सम्पर्क
७. जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामान्य घरायसी जोखिमहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घरायसी जोखिमबाट सुरक्षित रहने उपायहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ जोखिमको परिचय ➤ घर तथा विद्यालयमा आउन सक्ने सामान्य जोखिमबाट सुरक्षित रहने उपायहरू
८. हात्रा मूल्य मान्यता र सदाचार	<ul style="list-style-type: none"> ➤ नाता सम्बन्ध तथा समुदाय अनुसार गरिने शिष्टाचार, अभिवादन ➤ आदर सत्कार ➤ अनुशासन 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ आदर सम्मान ➤ पाहुनाको सत्कार ➤ परिवारका सदस्य विचको आपसी सहयोग र सद्भाव ➤ परिवारका सदस्यको राम्रो आचरणहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ व्यक्तिगत सद्गुणहरू ➤ आपसी विश्वास ➤ पारिवारिक तथा सामाजिक मेलमिलाप
९. स्वस्थ जीवन शैली	<ul style="list-style-type: none"> ➤ हात धुने तरिका ➤ नुहाउनु ➤ चर्पीमा दिसा पिसाव गर्नु ➤ चर्पी गएपछि साबुन पानीले हात धुनु 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीय पोषिलो खाना ➤ स्वास्थ्य सुरक्षा ➤ निद्रा आहार विहार 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ अगानिक भान्छा ➤ स्वास्थ्य भान्छाका पूर्वाधार ➤ शारीरिक व्यायाम

७.२ आधारभूत तह (कक्षा ४-८) को कक्षागत विषय क्षेत्र र क्रम

विषय क्षेत्र	क्रम				
	कक्षा ४	कक्षा ५	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१. म र मेरो टेम्केमैयुड	<ul style="list-style-type: none"> ➤ आफ्नो वडाको भूगोल, वसोवास गर्ने जाती, भाषा, धर्म, जनसंख्या, मान्यजन, खोलानाला, 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ आफ्नो वडाको भूगोल, वसोवास गर्ने जाती, भाषा, धर्म, जनसंख्या, मान्यजन, खोलानाला, 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको भौगोलिक स्वरूप (खोलानाला (दह, छाँगा, भरना), डाडाकाडा (भिर, पाखा, 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको भौगोलिक स्वरूप, (खोलानाला (दह, छाँगा, भरना), डाडाकाडा (भिर, पाखा, 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको भौगोलिक स्वरूप, (खोलानाला (दह, छाँगा, भरना), डाडाकाडा (भिर, पाखा, बाटो), जीवजनवार,

	डाडाकाडा, भिरपाखा, बाटो, विद्यालय, वनस्पति, जीवजनवार, हावापानी परिचय र वडा समिति गठन प्रक्रिया	डाडाकाडा, भिरपाखा, बाटो, विद्यालय, वनस्पति, जीवजनवार, हावापानीको महत्व र वडावाट प्रदान गरिने सेवाहरू	पाखा, बाटो), जीवजनवार, वनस्पति), हावापानी, जनसंख्या, क्षेत्रफल, अक्षांश, देशान्तर, क्रियासिल संघ संस्था, विशिष्ट व्यक्तिहरू, गाउँ सभाको गठन प्रक्रिया, जनप्रतिनिधिहरूको जानकारी	बाटो), जीवजनवार, वनस्पति), हावापानी, जनसंख्या (जाति, भाषा, धर्म) क्षेत्रफल, क्रियासिल संघ संस्था, विशिष्ट व्यक्तिहरू, गाउँपालिकामा गठन हुने विभिन्न समिति र पालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकार	
२. हाम्रा सम्पदाहरू	➤ आफ्नो विद्यालय तथा आफु वसेको गाउँको नामाकरण ➤ आफ्नो वडा तथा गाउँपालिकामा गाईने गीतहरू, बजाईने, बाजाहरू, नाचिने नाचहरूको नाम	➤ आफ्नो वडा तथा गाउँपालिका भित्र रहेका प्राकृतिक, धार्मिक, साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक ठाउँहरूको नामाकरण	➤ आफ्नो वडा तथा गाउँपालिका भित्र रहेका प्राकृतिक, धार्मिक, साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक ठाउँहरू तथा यहाँका स्थानीय गीतहरू, नाचहरू, बाजाहरूको परिचय	➤ आफ्नो वडा तथा गाउँपालिका भित्र रहेका प्राकृतिक, धार्मिक, साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक ठाउँहरू तथा यहाँका स्थानीय गीतहरू, नाचहरू तथा बाजाहरूको महत्त्व	➤ आफ्नो वडा तथा गाउँपालिका भित्र रहेका प्राकृतिक, धार्मिक, साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक ठाउँहरू तथा यहाँका स्थानीय गीतहरू, नाचहरू तथा बाजाहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू र समाधानका उपायहरू
३. जातजाति, भाषाभाषी, भेषभुषा, धर्म र मौलिक संस्कारहरू	➤ आफ्नो मातृभाषा र आफ्नो वडामा चलिआएका मौलिक संस्कारहरूका परिचय	➤ आफ्नो मातृभाषा र आफ्नो वडामा चलिआएका मौलिक संस्कारहरूको परिचय	➤ टेम्केमैयुड गाउँपालिका भित्रका जातजाति, भाषाभाषी, भेषभुषा, धर्म र मौलिक संस्कारहरूको परिचय	➤ टेम्केमैयुड गाउँपालिका भित्रका जातजाति, भाषाभाषी, भेषभुषा, धर्म र मौलिक संस्कारहरूको महत्त्व	➤ टेम्केमैयुड गाउँपालिका भित्रका जातजाति, भाषाभाषी, भेषभुषा, धर्म र मौलिक संस्कारहरूमा देखिएका समस्या समाधानका उपायहरू
४. स्थानीयपेसा, व्यवसाय र प्रविधि	➤ आफ्नो वडा भित्र वसोबास गर्ने मानिसहरूले गर्दे आएका विभिन्न पेसा तथा व्यवसायको जनकारी राखी	➤ आफ्नो वडा र पालिका भित्रवसोबास गर्ने मानिसहरूले गर्दे आएका विभिन्न पेसा तथा व्यवसायको जानकारी	➤ आफ्नो वडा र पालिका भित्रका स्थानीयपेसा, व्यवसाय, एवं सिप संरक्षणमा योगदान।	➤ आफ्नो पालिकाभित्र सञ्चालित विभिन्न व्यवसायिक कार्य, व्यवसाय र फर्महरू। ➤ कृषि तथा गैरकृषिमा प्रयोग हुने परम्परागत र आधुनिक प्रविधिहरू।	➤ आफ्नो पालिकाभित्र सञ्चालित व्यवसायहरूको फाइदा र महत्व। ➤ सिलाइ बुनाइ सम्बन्धि रैथाने प्रविधि (टोपी, राधी, खाडी,

	<p>आयआर्जन हुने पेसा व्यवसाय ।</p> <p>➤ आफ्नो वडा स्तरिय रैथाने प्रविधिहरू (नाडलो, डालो, फिपी, घुम, थुन्से, भकारी, छपनी, ढिड्या, फूलुङ्ग, पेरुडगो, चदारो (ठेकी, ठेका, हर्पे, कठुवा, मदानी) बनाउनेको परिचय ।</p>	<p>राखी प्रमुख पेसा, व्यवसाय ।</p> <p>➤ माटोजन्य रैथाने प्रविधिहरू ।</p>	<p>➤ गुन्दुक सिन्की, किनिमा, मस्यौरा, बनाउने रैथाने प्रविधि ।</p>	<p>➤ बाँस काठ र परालबाट बनाइने सामग्रीहरू ।</p>	<p>गलबन्दी) पहिचान, महत्व र उपयोगिता ।</p> <p>➤ खुकुरी र आरन सम्बन्धि रैथाने प्रविधिको महत्व र उपयोगिता ।</p>
५. कृषि र पर्यटन	<p>➤ आफ्नो वडाभित्रका स्थानीय जातका तरकारी, अन्नबाली, फलफुल, पशुपंक्षीको परिचय र फाइदा</p> <p>➤ आफ्नो वडाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरू र अवस्थिति ।</p>	<p>➤ आफ्नो वडाभित्र गर्न सकिने तरकारी अन्नबाली, फलफुल खेती र पशुपालनमा देखापन्न समस्या ।</p> <p>➤ मलुवापोखरी, हाँसपोखरी र पाँचधारेको परिचय र महत्व ।</p>	<p>➤ टेम्केमैयुडभित्र कृषि, पशुपालन, फलफुल तथा तरकारी खेतीको अवस्था विश्लेषण ।</p> <p>➤ टेम्के क्षेत्रको पर्यटकीय परिचय, महत्व, सम्वर्धनका उपायहरू ।</p>	<p>➤ टेम्केमैयुडभित्र संचालित विभिन्न कृषि तथा गैर कृषि व्यवसाय र आयआर्जन कार्यक्रमसँग परिचित ।</p> <p>➤ टेम्के, मैयुड, कपासेभन्ज्याड, सेल्मे आदि पर्यटकीय स्थलको परिचय, महत्व र सम्वर्धनका उपाय ।</p>	<p>➤ सुन्तला खेती, अलैची खेती, आलु खेति तथा अन्य अन्नबालीको व्यवसायिक परिचय र महत्व ।</p> <p>➤ मुन्धुम पदमार्गको विकासकम, पर्यटकीय परिचय, महत्व र सम्वर्धनका उपाय ।</p> <p>➤ मुन्धुम पदमार्गले ल्याउने अवसर र चुनौती ।</p>
६. स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति विकास र सूचना तथा सञ्चार	<p>➤ आफ्नो घरवरपर भएका पूर्वाधार अन्तर्गत भवन निर्माण गर्न आवश्यक सामग्रीहरूको पहिचान</p>	<p>➤ स्थानीय तह भित्रका विद्यमान पूर्वाधारहरूको पहिचान</p>	<p>➤ दिगो र सुरक्षित पूर्वाधार विकासको आवश्यकता र महत्व</p>	<p>➤ पूर्वाधार निर्माणका आधारभूत मापदण्डहरू</p>	<p>➤ स्थानीय पूर्वाधार विकासका समस्या तथा समाधान</p>

७. जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> ➤ जनशक्तिका प्रकारगत अवधारणा ➤ विद्यालय तथा शिक्षकहरूसँग फोन सम्पर्क ➤ विपद्को परिचय ➤ स्थानीय स्तरमा आउन सक्ने सम्भावित विपद्हरू 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ दक्ष जनशक्ति पहिचान, आवश्यकता तथा महत्व ➤ दैनिक जीवनमा अतिआवश्यक सेवामा लागि सम्बन्धित निकायलाई आवश्यक सूचना आदान प्रदान तथा फोन सम्पर्क ➤ विपद् व्यवस्थापन ➤ विद्यालय, विद्यार्थी, समुदाय र स्थानीय निकायको भूमिका 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ पूर्वाधार निर्माणका रैथाने सिप तथा जनशक्तिहरू ➤ सूचना सम्प्रेषणका तरिकाहरू ➤ विपद् व्यवस्थापनका उपाय 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीय क्षेत्रको विकासका लागि चाहिने विभिन्न क्षेत्रका जनशक्तिहरू पहिचान तथा परिचालन ➤ फोन, इमेल, वेबसाइट र स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट अत्यावश्यक सूचनाहरू आदान प्रदान ➤ प्राकृतिक एवम् मानवसिर्जित विपद्हरू बीच फरक 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ स्थानीय स्तरका सिपमूलक तालिम तथा तालिम प्रदाय निकायहरू ➤ इन्टरनेट सेवा र विद्युतीय भुक्तानीबाटे सामान्य जानकारी ➤ विपद् महामारी व्यवस्थापन, पूर्वावधानी र न्यूनीकरणका उपायहरू
८. हाम्रा मूल्य मान्यता र सदाचार	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामुदायिक मूल्य मान्यता अनुसारका प्रचलनहरू ➤ हाम्रो धार्मिक मूल्य मान्यताहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ कक्षा कोठामा विविधताको सम्मान ➤ शारीरिक अपाङ्गताका आधारमा हुने सामाजिक विभेदको अन्त्य ➤ प्रेम, शान्ति र अहिंसा 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सार्वजनिक स्थलहरूमा पालना गर्नु पर्ने अनुशासन ➤ सामाजिक कु-प्रथाहरू ➤ प्रेम, शान्ति र अहिंसा 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक विकृति र विसङ्गति ➤ सामाजिक अपराधहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक अपराधहरू ➤ श्रमप्रतिको सम्मान
९. स्वस्थ जीवन शैली	<ul style="list-style-type: none"> ➤ घरको सरसफाई ➤ घरायसी दुर्घटनाबाट बचावट ➤ शारीरिक व्यायाम 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ कक्षा कोठा, स्कुल तथा वरपरको सरसफाई ➤ हाम्रो वडामा स्वास्थ्य सेवा 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ कक्षाकोठा, स्कुल तथा वरपरको सरसफाई ➤ हाम्रो गाउँपालिकामा पाइने स्वास्थ्य सेवा 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ पारिवारिक तथा वातावरणीय स्वच्छता ➤ प्राथमिक उपचार 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक दुर्घटनाबाट बचावट ➤ श्रम गर्ने बानी

९. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

कक्षा १

विषय क्षेत्र	एकाई	सिकाइ सक्षमता	विषयवस्तु विस्तृतीकरण	मुख्य सिकाइ सहजीकरण	शिक्षण सामग्री	मूल्याङ्कन प्रणाली	कार्यघण्टा
--------------	------	---------------	-----------------------	---------------------	----------------	--------------------	------------

१. मरे टेम्केमैयुड	टेम्केमैयुडको भूगोल	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो गाउँ/टोलको नाम (भौगोलिक स्वरूप) खोलानाला, डाङाकाडा, बाटोको नाम तथा चिसो वा तातो बताउन ■ आफनो गाउँ, टोल, खोलानाला, डाङाकाडा, बाटो, समथर, भिर, पाखा, चिसो, तातो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ (सम्भव भए सम्म ICT को प्रयोग गर्ने) सम्भव नभए निम्न सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सकिनेछ । ■ कुनै गाउँको चित्र देखाउदै यो के होला भन्ने प्रश्न सोधि विद्यार्थीहरूको ध्यान आकर्षण गर्ने । चित्रको व्याख्या गर्दै उक्त गाउँको नाम, खोला, डाङाकाडा, बाटोको नाम बताउदै विद्यार्थीहरू लाई तपाईंहरू चाहीं कुन गाउँमा बस्नु हुन्छ ? तपाईंहरूलाई खोलानाला, डाङाकाडा, आफु हिड्ने बाटोको नाम थाहा छ, भनी प्रश्न गर्ने । सचैवाट उत्तर आएपछि शब्द पतिको सहायतामा ती नामहरू बताइ दिने । ■ उच्च भागमा चिसो र होचो भागमा तातो हुन्छ, भनी बताइ दिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ गाउँटोलको नाम लेखिएको शब्द पति, चित्र 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मूल्याइकनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोधन सकिनेछ : ■ तपाईं बस्नु भएको गाउँको नाम के हो ? ■ तपाईंको गाउँमा भएको खोलानाला, डाङाकाडा बाटोको नाम बताउनुहोस । ■ तपाईं बस्नु भएको ठाउँमा चिसो कि तातो हुन्छ ? 	६
टेम्केमैयुडको जीवजनवार, पशुपक्षी र वनस्पति	■ आफनो घरमा पालिने जीव जनवार, पशुपक्षी र घर वरपर पाइने वनस्पतिको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो घरमा पालिने जीवजनवार, पशुपक्षी र घर वरपरका वनस्पतिहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पशुपक्षी, जीव जनवार र वनस्पतिहरूको चित्र देखाइ आफनो घरमा भएका पशुपक्षी, जीव जनवार र घर वरपर भएका वनस्पतिहरूको नाम भन्न लगाउने । आवश्यक पृष्ठपोषण दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चित्र, चार्ट, सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको घरमा भएका पशुपक्षी, जीव जनवारको नाम बताउनुहोस । ■ आफनो घर वरपर पाइने वनस्पतिको नाम बताउनुहोस् आदि । 	२
टेम्केमैयुडको संरचना	■ आफु बस्ने वडा र गाउँपालिकाको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो वडा र गाउँपालिका 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गरि वडा र गाउँपालिकाको नाम थाहा भए नभएको पहिचान गरि थाहा भएमा धन्यवाद सहिद लेख्न लगाउने, थाहा नभए शब्द पतिको माध्यमबाट वडा र गाउँपालिकाको नाम बताइदिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वडा, गाउँ पालिकाको नाम लेखिएको शब्दपति 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईं कति नं वडामा बस्नु हुन्छ ? ■ तपाईंको गाउँपालिकाको नाम के हो ? 	३
टेम्केमैयुड को विशिष्ट व्यक्तित्वहरू	■ आफनो घर परिवारको संख्या र सदस्यहरूको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो परिवारका सदस्यहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारमा को को बस्नु हुन्छ ? भन्ने प्रश्नसँगै छलफलको माध्यमबाट सहजीकरण गर्दै परिवारको सदस्य संख्या र नाम भन्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारिक चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको घरमा कतिजना बस्नु हुन्छ ? ■ बुवाआमाको नाम बताउनुहोस् । 	३
टेम्केमैयुडको सामाजिक संघ संस्थाहरू	■ आफु पढ्ने विद्यालयको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफु पढ्ने विद्यालय 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालयको नाम पहिले भन्न सिकाउने र भन्न जानेपछि शब्द पतिको सहायतामा लेख्ने अभ्यास गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालयको नाम लेखिएको शब्द पति 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको विद्यालयको नाम बताउनुहोस । 	२
२. हास्त्र सम्पदाहरू	प्राकृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो घर वरिपरि रहेका प्राकृतिक 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो घर वरिपरि रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालय रहेको गाउँमा रहेका 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मूल्याडकनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोधन सकिनेछ : 	७

		<p>सम्पदाहरूको नाम बताउन ।</p> <p>डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो, सिमसार आदीको नाम ।</p>	<p>पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम बताउन लगाउने,</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले बोर्डमा विद्यार्थीको नाम र विद्यार्थीवाट भनिएका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी नाम टिच्चै जाने सबैको पालो पूरा भएपछि शिक्षकले सर्व वाचन गरेर सुनाई दिने , ■ शिक्षकले विद्यालय रहेको गाउँको नाम तथा त्यस गाउँमा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम लेखिएको तालिका टाँस गरेर वाचन गरि सुनाई दिने ■ शिक्षकले तयार गरेको उक्त गाउँ तथा त्यस गाउँमा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाईएको नक्सा प्रस्तुत गर्दै तिनीहरूको अवस्थिति देखाइ दिई यिनीहरू सबै हाम्रा प्राकृतिक सम्पदाहरू हुन भनी प्रष्ट पारिदिने । 	<p>खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम लेखिएको तालिका</p> <p>■ शिक्षकले तयार गरेको उक्त गाउँ तथा त्यस गाउँमा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाईएको नक्सा</p>	<p>■ तपाईंको घर वरपर रहेका खोला/ खोल्सा/ डाँडा/ पाखा/ भीर/ वन/छाँगा/ पोखरी/टार शिला/बाटो आदीको नाम बताउनुहोस् आदी ।</p>	
ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घरमा रहेका ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको नाम बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घरमा रहेका सिक्का, नोट, माना, पाठी, ढक, तराजु, तुलो शंख, कलश, घण्टा, माला, चर्खा, तान, तमसुक, तक्मा आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्र देखाउदै तिनीहरूको परिचय दिने, पालैपालो चित्रमा भएका वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्रमा भएका वस्तुहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्रमा भएका वस्तुहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने । 	७
धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर तथा वरपर रहेका धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको नाम बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर तथा वरपर रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला माडिखिम, साकेन्वा/ साखेवा/ साकेला, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो घर तथा वरपर रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला, माडिखिम, साकेन्वा/ साखेवा/ साकेला, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका नामहरू बोर्डमा टिच्चै जाने ■ बोर्डमा लेखिएका नामहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको नामहरू लेखिएको तालिका । ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू हेरेर तिनीहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने । 	९०

				<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र तथा नामहरू लेखिएको तालिका प्रस्तुत गरि विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो पढन लगाउने ■ शिक्षकले उक्त धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र देखाउँदै तिनीहरूका नामहरू एक एक गरेर वाचन गराइने र यी सबै हाम्रा धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू हुन् भनी प्रष्ट पारिदिने 			
३.जातजाति ,भेषभुषा , मातृभाषा धर्म र मौलिक संस्कारहरू	जातजाति र भेषभुषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ आ आफ्नो जात बताउन ■ आफ्नो परिवारका सदस्यले लगाउने भेषभुषाको नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालयको वरिपरि बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरू ■ लुगाहरू : दोरा सुरुवाल, ईष्टकोट, ■ जुहारीकोट, कोट, टोपी, फेटा, लुकुनी, गुन्यु, चोली, चौबन्दी चोली, सारी, पटुकी आदी । ■ गरगहना : फुली, ढुग्गी, बुलाकी, मडुवाली, नैगेडी, तिलहरी, औठी, शिरफुल, शिरबन्दी, जन्तर आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आफ्नो जात थर बताई दिने र सबैलाई आ आफ्नो जात थर बताउन लगाउने ■ शिक्षकले बोर्डमा लेख्दै जाने र विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन लगाउने,सबैले पर्दिसके पछि शिक्षकले पुनः वाचन गरेर आ आफ्नो घरको वरपर बस्ने जात थर बताई दिई, उनीहरू सबै छिमेकी हुन भनेर भनी दिने । ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो परिवारका सदस्यले लगाउने लुगाहरूको नाम भन्न लगाउने,शिक्षकले बोर्डलाई दुई भागमा बाँडि, एक भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिँच्दै जाने ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो परिवारका सदस्यले लगाउने गहनाहरूको नाम भन्न लगाउने,शिक्षकले बोर्डको अर्को भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिँच्दै जाने ■ शिक्षकले स्थानीय रूपमा लगाइन्ने भेषभुषाका नाम सहितको चित्र प्रस्तुत गरि विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन लगाउने सबैको पालो सकिएपछि यी लुगा र गहनाहरू तप्ता भेषभुषा हुन भनी स्पष्ट पारी दिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय जातजातिका नाम तालिका ■ स्थानीय भेषभुषाका चित्र र नाम 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आ-आफ्नो जात बताउन र लेख्न लगाउने ■ आफ्नो परिवारका सदस्यले लगाउने भेषभुषाको नाम बताउन र लेख्न लगाउने । 	६
मातृभाषा		<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो मातृभाषाको नाम बताउन र लेख्न ■ आफ्नो मातृभाषामा घर परिवार भित्रको साईनो तथा घरायसी सरसामानहरूको नाम 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मातृभाषाहरू ■ स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार भित्रको साईनो तथा घरायसी सरसामानहरूको नाम लेखिएका शब्द पत्तिहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आ आफ्नो घरपरिवारमा कुन भाषा बोलिन्छ भनेर बताउन लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका भाषाहरू बोर्डमा टिँच्दै जाने ■ बोर्डमा लेखिएका भाषाहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मातृभाषामा घरायसी सरसामानहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने । ■ साईनो वंशवली तालिका अनुसार अभिनय गर्न लगाउने । 	१०	

		नाम बताउन र लेख्न।	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आमाको काखमा बसेर सिकिने तथा आफ्नो वर्ग वा जातिमा बोलिने भाषा नै मातृभाषा हो भनेर प्रष्ट पारिदिने। ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार भित्रको साईनो तथा घरायसी सरसामानहरूको नाम बताउन लगाउदै, बोर्डमा टिच्चै जाने, आवश्यकता अनुसार सहजीकरण गर्दै विद्यार्थीहरूलाई मातृभाषामा बोल्न प्रोत्साहन गर्दै लैजाने एक अर्कासँग बोल्ने बातावरण सिर्जना गरिदिने। 	■ साईनो वंशवली तालिका			
	धर्म र मौलिक सँस्कारहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर परिवारले मान्ने धर्म र आफ्नो घर परिवारमा चलिआएका मौलिक सँस्कारहरूको नाम बताउन। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धर्महरू : हिन्दू, किरात, बौद्ध, ईसाई ■ मौलिक सँस्कारहरू : न्वारान, विवाह, मृत्युसँस्कार, छेवार, गुन्युचोली, ब्रतबन्ध, गोठपुजा, धुरीपुजा, कुशओंसी, माता तीर्थओंसी, माड, चाढुवा, हुल्ड आदि। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर परिवारले कुन धर्म मान्दछ भनेर पालैपालो साधै उनीहरूले बताएका धर्महरूको नाम टिच्चै जाने र कक्षले कुन कुन धर्म मान्दा रहेछन् भनेर छलफल गर्ने, जस्ते जुन धर्म मानेपनि उनीहरूको इच्छा हो भनेर बुझाईदिने। ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर परिवारमा चलिआएका मौलिक सँस्कारहरूको नाम पालैपालो बताउन लगाउने ती कुराहरू टिच्चै जाने, सबैलाई समूहमा टिपोट गरिएका कुराहरू पढ्न लगाउने, पढ्न सहयोग गर्ने। ■ स्थानीय मौलिक सँस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू देखाउदै तिनीहरूको बारेमा थप छलफल चलाई बभाउने कोशिस गर्ने। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय रूपमा प्रचलित धर्महरूको शब्द पति, तालिका, स्थानीय मौलिक सँस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू आदि। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईं कुन धर्म मान्नु हुन्छ ? ■ स्थानीय मौलिक सँस्कारहरूको नाम भन्न र लेख लगाउने आदि। 	८
४. स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	स्थानीय पेसा, व्यवसाय	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो परिवारका पेसा तथा व्यवसायहरू कृषि, व्यापार र पशुपक्षी पालन। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो परिवारका पेसा तथा व्यवसायहरू कृषि, व्यापार र पशुपक्षी पालन। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय प्रमुख पेसा एवं व्यवसाय लेखिएका चार्ट देखाएर। ■ तालिका प्रयोग गरेर, परिवारका सदस्यहरू कस्ता पेसा व्यवसायमा लागेका छन् सोधेर। 	■ चार्ट, तालिका	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घरको परिवारले गर्ने पेसाबारे प्रश्नोत्तर गरेर। 	८
	स्थानीय प्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घरमा प्रयोग हुने रैथाने प्रविधिहरू चिन्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय प्रविधिहरू ढिकी, जाँतो, कोल, घटट, भूयापालो, हलो, माछा मान्ने जाल। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय प्रविधिहरू जानकारी गराउन स्थानीय तहमा उपलब्ध हुने वास्तविक वस्तु देखाएर, चित्र तथा फिलिम फुटेज देखाएर वा घर वरपर प्रयोग भइरहेको प्रविधिहरू देखाएर। 	■ चित्रहरू, भिडियो	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्ना घर वरपर प्रयोग भइरहेका स्थानीय प्रविधिहरू प्रत्यक्ष देखाएर वा चित्र देखाएर नाम भन्न लगाउने ■ छलफल गर्ने 	८

५. कृषि र पर्यटन	कृषि	आफ्नो परिवारले अपनाउदै आएको कृषि कार्यहरूको नाम बताउन ।	■ आफ्नो परिवारले अपनाउदै आएका धानखेती, मकैखेती, कोदोखेती, तरकारी खेती, फलफूलखेती, पशुपालन ।	■ स्थानीय स्तरमा गरिदै आएका कृषि कार्यहरू लेखिएका चार्ट देखाएर । ■ स्थानीय स्तरमा पाइने फलफुल, तरकारी घरेलु पशुपंक्षी प्रत्यक्ष देखाएर ।	■ चार्ट, तालिका एवं चित्रहरू	■ आफ्ना परिवारले गर्दै आएका कृषि कार्यहरूको नाम भन्न लगाउने । ■ छलफल गर्ने ।	७
	पर्यटन	■ आफ्नो टोलमा रहेका पर्यटकीय ठाउँहरूको नाम बताउन ।	■ आफ्नो टोलमा रहेका मन्दिर पोखरी, देवीस्थान गुफा, वनजङ्गल आदि	■ मन्दिर, देवीस्थान, गुफा, वनजङ्गल, पोखरी आदि अवलोकन गराएर । ■ नवसा, चार्ट, भिडियो, तस्विर आदि देखाएर पनि सिकाइ सहजीकरण गर्न सकिन्दै ।	■ तस्विरहरू	■ आफ्नो टोलमा रहेका सुन्दर एवं रमाइला ठाउँहरूको नाम भन्न लगाउने । ■ छलफल गर्ने ।	७
६. स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति विकास, सूचना तथा सञ्चार	स्थानीय पूर्वाधार विकास	■ आफ्नो घरवरपर भएका विभिन्न पूर्वाधारहरूको नाम बताउन	■ आफ्नो घरवरपर भएका विभिन्न स्थानीय पूर्वाधारहरू शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चार, विद्युत, यातायात लगायतका पूर्वाधारका चित्र तथा भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल विधिको प्रयोग गरि नाम बताइदिने साथै सोही अनुरूप विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो घर वरपर भएका विभिन्न पूर्वाधारहरूको नाम भन्न अभ्यास गराउने	■ विकास पूर्वाधार सम्बन्धित क्षेत्रका चित्र तथा भिडियोहरू	■ विद्यार्थीहरूलाई व्यक्तिगत रूपमा उनीहरूको घरवरपर भएका पूर्वाधारहरूको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।	७	
	जनशक्ति विकास	■ पूर्वाधार क्षेत्र विकासमा आवश्यक जनशक्तिहरूको नाम बताउन	■ पूर्वाधार क्षेत्र विकासमा आवश्यक जनशक्तिहरू जस्तै: शिक्षक, पत्रकार, स्वास्थ्यकर्मी, सिकर्मी, डकर्मी, इन्जिनियर	■ पूर्वाधार क्षेत्र विकासमा विभिन्न जनशक्तिहरू जस्तै: शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी, पत्रकार इन्जिनियर आदिको चित्र तथा भिडियोको माध्यमबाट प्रस्तुत गरि छलफल गराउने	■ जनशक्ति सम्बन्धित क्षेत्रका चित्र तथा भिडियोहरू	■ उक्त पुर्वाधार विकासमा आवश्यक जनशक्ति नाम भन्न लगाउनुहोस्	६
७. जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन	सूचना तथा सञ्चार	■ आमाबुबाको फोन नम्बर बताउन	■ आमाबुबाको फोन नम्बर सङ्कलन	■ शिक्षकले विद्यार्थीहरूका आमाबुबाको फोन नम्बर सङ्कलन गरी आ-आफ्ना आमाबुबाको फोन नम्बर नोट गरी स्मरणको लागि प्रश्नोत्तर विधिद्वारा व्यवहारिक अभ्यास गर्न लगाउने	■ फोन नम्बर लेखिएको चार्ट	■ विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो आमा र बुबाको फोन नम्बर बताउन वा टिपोट गर्न लगाउनुहोस् ।	६
	जोखिमवाट सुरक्षित	■ घरायसी सुरक्षाका उपायहरू बताउन बानी बसाउन	■ घरायसी जोखिम र सुरक्षा ■ हातहतियार, भान्सामा आगो, चक्कु, जीवजनावर, सुत्दा, बस्दा, हिड्दा	■ घरायसी हातहतियार, भान्सामा आगो, चक्कु, जीवजनावर, सुत्दा, बस्दा, हिड्दा असावधानीका कारण उत्पन्न हुने सामान्य जोखिमहरूको बारेमा चित्र तथा भिडियो प्रदर्शन गर्दै उक्त जोखिमवाट सुरक्षित रहने उपायहरू बताउने	■ चित्र तथा भिडियो	■ घरायसी जोखिमहरू पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । ■ भान्साकोठामा आगो बाल्ने चिजहरू, चक्कु, चुलेसी आदि कसरी सुरक्षित राख्न सकिन्दै ? भन्न लगाउने	८

इ. हास्त्रा मूल्य मान्यताहरू	शिष्टाचार <ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्यसँग साइनो अनुसार व्यवहार प्रदर्शन गर्ने प्रचलन अनुसारको अभिवाद/ढोग गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारमा गरिने सामान्य शिष्टाचारका तरिका ■ परिवारका सदस्यलाई गरिने आदर सत्कार ■ परिवार नाता सम्बन्ध अनुसार गरिने अभिवादन, नमस्कार, ढोग 	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारको संरचना देखाउने चित्र वा भिडियो देखाउने ■ देखाइएको चित्र वा भिडियोका आधारमा परिवारको संरचनाबारे सामान्य प्रश्नोत्तर गर्ने ■ आफ्ना परिवारका सदस्यहरूको नाम, आफूसँगको नाता, काम, व्यवहार बताउन लगाउने ■ घरका सदस्यहरूसँगको नाता, सम्बन्धहरू बताउन लगाउने ■ परिवारका सदस्यसँग गर्नु पर्ने व्यवहारबारे छलफल गराउने ■ आफ्नो घर परिवारमा नमस्कार, ढोग कसरी गछौं भनेर बताउन लगाउने ■ उनीहरूले परिवारमा, समुदायमा गर्ने नमस्कार, ढोग गरेर देखाउन लगाउने आफूले पनि गरेर देखाउने ■ अभिवादन, नमस्कार वा ढोगको महत्व बताइ दिने ■ नाता, सम्बन्ध, पारिवारिक माया जनाउने खालका भिडियो देखाउने, खेल खेलाउने, कथा, कविता, गीत सुनाउने 	चित्र, भिडियो, चित्रकथाका किताबहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्यको नाम भन ■ परिवारमा को को हुनुहुन्छ, उहाँहरूलाई तिमी के साइनोले बोलाउँछौं भन ■ तिम्रो बुवा र आमाले के काम गर्नुहुन्छ भन ■ नानीहरूको व्यवहारको अवलोकन र निरन्तर मूल्यांकन गर्ने 	४
	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर परिवार र विद्यालयमा शिष्टाचार सहित अभिवादनको प्रयोग गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिष्टाचार ■ अभिवादन ■ आदर सत्कार ■ (शिष्टाचार, अभिवादन जातिगत विशेषता अनुसार फरक फरक हुने) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्यहरू, शिक्षकहरू, नाता सम्बन्धका अन्य व्यक्तिहरूलाई स्थानीय, जातिय प्रचलनअनुसार कुन कुन तरिकाले अभिवादन गरिन्छ उदाहरण सहित सिकाउने, अभिनय गर्न लगाउने ■ विभिन्न किसिमका अभिवादन सीप विकासमा सहयोग पुग्ने चित्र, पोष्टर तथा भिडियो प्रदर्शन गर्ने, अभिवादन सीपको थप अभ्यास गराउने ■ परिवार, विद्यालय छर छिमेकमा आदर सत्कार गर्नुपर्ने व्यक्तिहरू र परिवेश तथा जातिय संस्कार सँकृतिअनुसार गरिने आदर सत्कारको बारेमा छलफल र अभिनय प्रस्तुत गर्ने 	भिडियो, चित्र, पोष्टर		४
अनुशासन	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफूले पालन गर्नुपर्ने सामान्य व्यक्तिगत 	<ul style="list-style-type: none"> ■ व्यक्तिगत आचरणहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो बानी व्यहोराहरू बताउन लगाउने ■ आफ्ना राम्रा र नराम्रा बानी व्यहोरा छुट्याउन लगाउने 	सम्बन्धीत विषयका भिडियो, चित्र, पुस्तक,	■ राम्रा र नराम्रा बानी बताउ	८

		आचरणहरू बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ■ असल आचरणहरूको अबलम्बन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ राम्रा बानी व्यहोरा र नराम्रा बानी व्यहोराको फाइदा बेफाइदा बताउन लगाउने ■ राम्रा बानी बढाउन र नराम्रा बानी हटाउन गर्नु पर्ने प्रयासको बारेमा बताउन लगाउने र आफूले पनि विभिन्न चार्ट चित्रको माध्यमबाट राम्रा बानीको फाइदा र नराम्रा बानीको बेफाइदाको बारेमा जानकारी दिने र नराम्रा बानी हटाएर राम्रा बानी बढाउन प्रेरित गर्ने ■ कथा, कविता, भिडियोहरू देखाउने ■ यस्ता विषयमा विद्यार्थीमा सकरात्मक व्यवहारिक परिवर्तनको प्रोत्साहित पनि गर्ने 	चित्रकथाका पुस्तक	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्ना सुधार गर्नुपर्ने बानीहरू बताऊ ■ घर परिवारका सदस्यको राम्रा र नराम्रा बानी व्यहोराको बारेमा बताऊ ■ अरुको नराम्रा बानी देखेर कस्तो महसुश हुन्छ बताऊ ■ व्यक्तिका पाँचवटा राम्रा बानीहरू के के हुन् बताऊ ■ व्यवहार अबलोकन र निरन्तर मूल्यांकन गर्ने 	
	परिवारको माया	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारमा हुने असल व्यवहारहरू बताउन ■ परिवारको सदस्यले गर्ने माया र त्यसमा लाग्ने खुशी बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्यले गर्ने माया र हेर विचारको बारेमा छलफल गर्ने ■ सम्बन्ध, सहयोग ■ परिवारका सदस्यले गर्ने हेर विचार, माया स्नेह 	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्यले गर्ने माया र हेर विचारको बारेमा छलफल गर्ने ■ कसले कसरी माया स्नेह व्यक्त गर्नुहुन्छ बताउन लगाउने ■ कसले माया गर्नुहुन्न, पिट्नु हुन्छ भने सोध्ने ■ यदि कोही केटाकेटीलाई परिवारमा नराम्रो व्यवहार हुन्छ भने किन त्यस्तो हुन्छ भनेर सोध्ने, ■ केटाकेटीको गल्तिको कारण सामान्य दण्ड सजाय हुने भए केटाकेटीलाई नराम्रो बानी हटाएर आज्ञाकारी हुन प्रोत्साहित गर्ने, परिवारबाट विभिन्न तनावमा केटाकेटीमाथि हिँसा हुने गरेको पाएमा परिवारका सदस्यलाई असल मान्छे मायाले मात्रै बनाउन सकिन्छ भनेर सम्झाउने, भेटघाट गर्ने 	आपसी माया, सदभाव देखिने खालका भिडियो, चित्र देखाउने, कथा सुनाउने	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्यले माया गर्दा लाग्ने खुशीहरू बताऊ ■ परिवारका सदस्यले माया नगर्दा लाग्ने बेखुशीहरू बताऊ 	७
९. स्वस्थ जीवनशैली		<ul style="list-style-type: none"> ■ हात धुने तरिका बताउन ■ हात धुदा हुने फाइदा बताउन ■ नुहाउन स्वस्थ्यको लागि राम्रो हो भनेर बताउन र नुहाउन ■ चर्पीमा दिसा पिसाब गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सामान्य शरीरको सरसफाइको लागि हात धुने, नुहाउने तरिका, ■ नुहाउनुको आवश्यकता ■ चर्पीमा दिसा पिसाब गर्ने तरिका ■ बासि सडेगालेको खाने कुरा खान नहुने कुरा गीत, कविता, कथा आदिको माध्यमबाट बुझाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नानीहरूलाई नुहाउँछौ नुहाउदैनौ सोध्ने, नुहाएर आउन प्रेरित गर्ने, उनीहरूको दैनिक शरीरको सरसफाइ चेकजाँच गर्ने, हात खुट्टा धोए नयोएको हेने धुन लगाउने, नड काटेनकाटेको चेकजाँच गर्ने नकाटेको भए काटिदिने, ■ केटाकेटीले घरमा खाने गरेको खाने कुराको बारेमा सोध्ने ■ बासि सडेगालेको खाने कुरा खान नहुने कुरा गीत, कविता, कथा आदिको माध्यमबाट बुझाउने 	सम्बन्धित भिडियो, चार्ट, बाल चित्र कथाका किताब	<ul style="list-style-type: none"> ■ कहिले कहिले नुहाउँछौ भन ■ नुहाउँदा के फाइदा हुन्छ भन ■ नड कहिले कहिले काट्नु पर्द्द भन ■ हामीले कस्तो खान खानु पर्द्द भन 	८

		<ul style="list-style-type: none"> बासि, सडेगलेको खाना नखान र ताजा खाना खाने बानी बसाल्न 		<ul style="list-style-type: none"> सरसफाई र स्वस्थ खानपान सम्बन्धी कुनै भिडियो, बालकथा, फिलमहरू भए देखाउने यस सम्बन्धी बाल चित्रकथाहरू भए पढेर सुनाउने चित्र देखाउने 			
स्थानीय जडीबुटी	घरवरपरका जडीबुटी	<ul style="list-style-type: none"> जडीबुटी भनेको औषधीको स्पमा प्रयोग हुने स्थानीय भारपात, बनस्पती हो भनेर बताउन आफ्नो घर वरपर पाइने जडीबुटीको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> जडीबुटी शब्दसँग परिचित लेकाली क्षेत्रमा पाइने जडीबुटीहरू (पाखमबेद, चिराइतो, बोझो, ठूलो ओखती, ठूलो टिमुर) लगायत बैसी क्षेत्रमा पाइने (हर्रो, बर्रो, बोके टिमुर, बटुकेभार, पहेले लहरो, टोटोलाको फूल, घूकुमारी) लगायत 	<ul style="list-style-type: none"> नानीहरूलाई जडीबुटी शब्दसँग परिचित गराउन छलफल चलाउने छलफल सामान्य कुरावाट सुरु गर्ने जस्तै: तिम्रो हात काट्यो भने तिमीलाई आमाले घरमा के लगाइ दिनुहुन्छ ? आगोले पोल्यो भने के लगाइ दिनुहुन्छ ? नानीहरूले दिएको जवाफलाई आधार मानेर जडीबुटीको परिभाषा बताइदिने स्थानीय जडीबुटी अरु के के छन् बताउन लगाउने घरमा ठूलो मान्छेलाई घर वरपर पाइने जडीबुटीको नाम सोधेर आउन अन्नाउने 	<ul style="list-style-type: none"> जडीबुटीको नाम लेखिएको शब्द पती, पाइएमा सम्बन्धित भिडियो, जडीबुटीको चित्र 	<ul style="list-style-type: none"> जडीबुटी भनेको के हो भन तिम्रो घर वरपर पाइने जडीबुटीको नाम बताऊ 	६

कक्षा २

विषय क्षेत्र	एकाई	सिकाइ सक्षमता	विषयवस्तु विस्तृतीकरण	मुख्य सिकाइ सहजीकरण	शिक्षण सामग्री	मूल्यांकन प्रणाली	कार्यधण टा
म र मेरो टेम्केमैयुड	टेम्केमैयुडको भूगोल	<ul style="list-style-type: none"> आफनो गाउँ/टोलको नाम (भौगोलिक स्वरूप) खोलानाला, डाडाकाडा, बाटोको नाम जाडो वा गर्मी ठाउँ चिन्न 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो गाउँ, टोल, खोलानाला, डाडाकाडा, बाटो, समथर, भिर, पाखा जाडो, गर्मी 	<ul style="list-style-type: none"> चित्रको माध्यमबाट विद्यार्थीहरूको ध्यान आकर्षण गर्ने । चित्रको व्याख्या गर्दै उक्त गाउँको नाम, खोला, डाडाकाडा, बाटोको नाम बताउदै विद्यार्थीहरूलाई तपाईंहरू चाँहि कुन गाउँटोलमा बस्नु हुन्छ ? तपाईंहरूलाई आफनो घर वरपरको खोलानाला, डाडाकाडा, आफु हिड्ने बाटोको नाम थाहा छ भनी प्रश्न गर्ने । सबैबाट उत्तर आएपछि शब्द पत्तिको सहायतामा ती नामहरू बताउन लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> गाउँटोलको नाम लेखिएको शब्द पति, चित्र 	<ul style="list-style-type: none"> मूल्यांकनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोच्न सकिनेछ तपाईं बस्नु भएको छिमेकी गाउँ, खोलानाला, डाडाकाडाको चिनारी दिनुहोस ? तपाईं बस्नु भएको ठाउँमा जाडो कि गर्मी हुन्छ ? 	६

			<ul style="list-style-type: none"> ■ उच्च भागमा जाडो होचो भागमा गर्मी हुन्छ भनी बताइ दिने 			
टेम्केमैयुडको जीवजनवार, पशुपंक्षी र वनस्पति	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर वरपर पाइने जीव जनवार पशुपंक्षी र वनस्पतिहरू चिन्न र भन्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर वरपर पाइने जीवजनवार, पशुपंक्षी र वनस्पति 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चार्ट देखाउदै तपाईंको घर वरपर कुन कुन पशुपंक्षी, जीव जनवार र वनस्पतिहरू पाइन्छ ? जस्ता प्रश्न सोधी विद्यार्थीबाट आएका उत्तरलाई टिप्पे जाने अन्तमा आवश्यक सहजीकरण गर्दै विद्यालय वरपर पाइने पशुपंक्षी, जीव जनवार र वनस्पतिहरूको अवलोकन गराई नाम भन्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चार्ट, सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको घर वरपर पाइने पशुपंक्षी, जीव जनवार र वनस्पतिको नाम बताउनुहोस् । 	२
टेम्केमैयुडको सरचना	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफु वस्ने बडामा निर्वाचित जनप्रतिनिधिको संख्या बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो बडाको जन प्रतिनिधिहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल र प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गरि बडा जन प्रतिनिधिको संख्या बताइ दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बडामा निर्वाचित जनप्रतिनिधि किंतु जना हुन्छन ? 	३
टेम्केमैयुडको विशिष्ट व्यक्तित्वहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो विद्यालयको प्रअ र अध्यापन गराउने शिक्षकको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफु पढ्ने विद्यालयका प्रअ र शिक्षक 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालयमा कसले पढाउनु हुन्छ ? भन्ने प्रश्नको उत्तर सँगै छलफलको माध्यमबाट विद्यालयको प्रअ र शिक्षकको नाम बताइ दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नामावली 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालय प्रअ को नाम केहो ? ■ तपाईलाई पढाउने शिक्षकको नाम बताउनुहोस् । 	३
टेम्केमैयुडको सामाजिक संघ संस्थाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफु वस्ने गाउँमा कृयासिल आमा समुह र क्लवको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आमा समुह क्लव 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूको गाउँमा क्रियासिल आमा समुह र क्लवको नाम बताइ दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सुचि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको गाउँमा आमा समुह छ कि छैन ? छ भने नाम के हो ? 	२
हात्रा सम्पदाहरू	प्राकृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो घर टोल वरिपरि रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरूको नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर टोल वरिपरि रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम बताउन र लगाउने, ■ शिक्षकले बोर्डमा विद्यार्थीको नाम र विद्यार्थीबाट भनिएका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी नाम टिप्पे जाने सबैको पालो पूरा भएपछि शिक्षकले सस्वर वाचन गरेर सुनाई दिने , ■ शिक्षकले विद्यालय रहेको गाउँको नाम तथा त्यस गाउँमा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालय रहेको गाउँमा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम लेखिएको तालिका ■ शिक्षकले तयार गरेको उक्त गाउँ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मूल्याङ्कनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोचन सकिनेछ : ■ तपाईंको घर टोल वरपर रहेका खोला/ खोल्सा/डाँडा/पाखा/ भीर/ वन/छाँगा/ पोखरी/टार, शिला/बाटो आदीको 	७

			<p>पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम लेखिएको तालिका टाँस गरेर वाचन गरि सुनाई दिने</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले तयार गरेको उक्त गाउँ तथा त्यस गाउँमा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाईएको नक्सा प्रस्तुत गर्दै तिनीहरूको अवस्थिति देखाइ दिई यिनीहरू सबै हामा प्राकृतिक सम्पदाहरू हुन भनी प्रष्ट पारिदिने । 	<p>तथा त्यस गाउँमा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाईएको नक्सा</p>	<p>नाम बताउनुहोस् /लेखनुहोस् आदी ।</p>	
ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर तथा छरछिमेकमा रहेका ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको नाम बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर तथा छरछिमेकमा रहेका सिक्का, नोट, माना, पाथी, ढक, तराजु, तुलो, शंख, कलश, घण्टी, माला, चर्खा, तान, तमसुक, तक्मा आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्र देखाउदै तिनीहरूको परिचय दिने, पालैपालो चित्रमा भएका वस्तुहरूको परिचान गर्न लगाउने । ■ विद्यार्थीहरू आफुले चिनेका वस्तुहरूको नाम आ आफ्नो कापीमा लेख्न लगाई पालैपालो पढन लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्र । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्रमा भएका वस्तुहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने । 	७
धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर तथा वरपर रहेका धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर तथा वरपर रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला माडखिम्, साकेन्वा/साकेन्वा/साखेवा/ साकेला, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो घर तथा वरपर रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला माडखिम्, साकेन्वा/साखेवा/साकेला, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका नामहरू बोर्डमा टिउँ जाने बोर्डमा लेखिएका नामहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन लगाउने ■ शिक्षकले धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र तथा नामहरू लेखिएको तालिका प्रस्तुत गरि विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो पढन लगाउने ■ शिक्षकले उक्त धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र देखाउदै तिनीहरूका नामहरू एक एक गरेर वाचन गरिदिने र यी सबै हामा धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू हुन् भनी प्रष्ट पारिदिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको नामहरू लेखिएको तालिका । ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू हेरेर तिनीहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने । 	९०

जातजाति, भेषभूषा, मातृभाषा धर्म र मौलिक संस्कारहरू	जातजाति र भेषभूषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ आ आफ्नो छरछिमेकीहरूको जात बताउन र लेखन ■ आफ्नो परिवारका सदस्यले लगाउने भेषभूषाको नाम बताउन र लेखन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालयको वरिपरि बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरू लुगाहरू : दौरा सुरुवाल, ईप्टकोट, जुहारीकोट, कोट, टोपी, फेटा, लुकुनी, गुन्यु, चोली, चौबन्दी चोली, सारी, पटुकी आदी । ■ गरगाहना : फुली, ढुङ्गी, बुलाकी, मडुवाली, नौगेडी, तिलहरी, औंठी, शिरफुल, शिरबन्दी, जन्तर आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आफ्नो जात थर बताई दिने र सबैलाई आ आफ्नो छरछिमेकीहरूका जात थर बताउन र लेखन लगाउने ■ शिक्षकले बोर्डमा लेख्दै जाने र विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउने, सबैले पाठिसके पछि शिक्षकले पुनः वाचन गरेर आ आफ्नो घरको वरपर बस्ने जात थर बताई दिई, उनीहरू सबै छिमेकी हुन भनेर भनी दिने । ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो परिवारका सदस्यले लगाउने लुगाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डको अर्को भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिँच्दै जाने ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो परिवारका सदस्यले लगाउने गहनाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डको अर्को भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिँच्दै जाने ■ शिक्षकले स्थानीय रूपमा लगाईने भेषभूषाका नाम सहितको चित्र प्रस्तुत गरि विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउने सबैको पालो सकिएपछि यी लुगा र गहनाहरू हाम्रा भेषभूषा हुन भनी स्पष्ट पारी दिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आ आफ्नो छरछिमेकीहरूका जात बताउन र लेखन लगाउने ■ आफ्नो परिवारका सदस्यले लगाउने भेषभूषाको नाम बताउन र लेखन लगाउने ।
मातृभाषा		<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो मातृभाषाको नाम बताउन र लेखन ■ आफ्नो मातृभाषामा घर परिवार भित्रको साईनो तथा घरायसी सरसामानहरूको नाम बताउन र लेखन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मातृभाषाहरू ■ स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार भित्रको साईनो तथा घरायसी सरसामानहरूको नाम । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आ आफ्नो घरपरिवारमा कुन भाषा बोलिन्छ भनेर बताउन लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका भाषाहरू बोर्डमा टिँच्दै जाने ■ बोर्डमा लेखिएका भाषाहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आमाको काखमा बसेर सिकिने तथा आफ्नो वर्ग वा जातिमा बोलिने भाषा नै मातृभाषा हो भनेर प्रष्ट पारिदिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार भित्रको साईनो तथा घरायसी सरसामानहरूको नाम भन्न र लेखन लगाउने । ■ साईनो वंशावली तालिका अनुसार अभिनय गर्न लगाउने ।

			<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार भित्रको साईनो तथा घरायसी सरसामानहरूको नाम बताउन लगाउँदै, बोर्डमा टिप्पै जाने, आवश्यकता अनुसार सहजीकरण गर्दै विद्यार्थीहरूलाई मातृभाषामा बोल प्रोत्साहन गर्दै लैजाने एक अर्कासंग बोल्ने बातावरण सिर्जना गरिदिने । 		
धर्म र मौलिक सँस्कारहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर परिवार तथा छरछिमेकीले मान्ने धर्म र आफ्नो घर परिवार तथा छरछिमेकमा चलिआएका मौलिक सँस्कारहरूको नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धर्महरू : हिन्दू, किरात, बौद्ध, ईसाई ■ मौलिक सँस्कारहरू : न्वारान, निवाह, मृत्यसँस्कार, छेवार, गुन्युचोली, इही, गुफा, ब्रतवन्ध, गोठपुजा, धुरीपुजा, कुशेओसी, माता तीर्थओसी, माड, चाढुवा, हुत्लुड आदि । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर परिवार तथा छरछिमेकीले कुन कुन धर्म मान्दछन् भनेर पालैपालो साधै उनीहरूले बताएका धर्महरूको नाम टिप्पै जाने र क कस्ले कुन कुन धर्म मान्दा रहेछन् भनेर छलफल चलाउने, जस्ते जुन धर्म मानेपनि उनीहरूको इच्छा र विश्वास हो भनेर बुझाईदिने । ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर परिवार तथा छरछिमेकमा चलिआएका मौलिक सँस्कारहरूको नाम पालैपालो बताउन लगाउने ती कुराहरू टिप्पै जाने, सबैलाई समूहमा टिपोट गरिएका कुराहरू पढन र लेख्न लगाउने ■ स्थानीय मौलिक सँस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू देखाउँदै तिनीहरूको बारेमा थप छलफल चलाई स्थानीय मौलिक सँस्कारहरूको बारेमा बझाउने कोशिस गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय रूपमा प्रचलित धर्महरूको शब्द पति, तालिका, स्थानीय मौलिक सँस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू आदि । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईं कुन धर्म मान्नु हुन्छ ? ■ तपाईंका छिमेकीले कसन कुन धर्म मान्नु हुन्छ ? ■ स्थानीय मौलिक सँस्कारहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने आदि ।
स्थानीय पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	स्थानीय पेसा व्यवसाय	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो टोलमा बसोबास गर्ने मानिसहरूले अपनाउदै आएका पेसा तथा व्यवसाय बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो टोलस्तरमा अपनाइने स्थानीय पेसा व्यवसाय कृषि, पशुपक्षी पालन, व्यापार, निर्माण, जागिर, शिक्षण आदिको विषयमा छलफलल गराउने । ■ स्थानीय पेसा व्यवसाय सम्बन्धी अध्ययन गराई सो बारेमा जानकारी गराउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय पेसा व्यवसाय लेखिएका चार्टहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीयपेसा व्यवसाय सम्बन्धी शीर्षक अनुसार मौखिक प्रश्नहरू सोने । जस्तै तिम्रो साथीको बुवा के गर्नु हुन्छ ?

					<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रत्यक्ष वस्तु देखाएर वा चित्रात्मक सामग्रीबाट यो के हो? भन्ने जस्ता प्रश्नहरू गरेर यकिन गर्ने। 	
स्थानीय प्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो टोलमा प्रयोग हुने रैथाने प्रविधिहरू चिन्न र नाम बताउन। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो टोलमा प्रयोग हुने रैथाने प्रविधिहरू—हलो, जुवा, डोको, चित्रा, कोल (उखु, तोरी) पेल्ले, पिड (रोते, लिङ्गो) ओखली, छपनी आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय सामग्रीबाट निर्मित विद्यार्थीहरूको घरमा के कस्ता सामग्रीहरू छन्? भनेर टिपोत गर्ने, सिकारुहरू बिच आ—आफ्ना घरमा प्रयोगमा आएका स्थानीय सामग्रीहरू भन्न लगाउने, सामग्री देखाउने। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तस्विरहरू, प्रत्यक्ष वस्तुहरू, भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय सामग्रीबाट तिमीले के कस्ता सामग्री बनेको दृखेका छौ? तिमो घरमा पिरा, गुन्द्र, नाम्लो, दाम्लो, डोको, नाडलो आदि के बाट बनेको होला? (एक एक गरी सोञ्चे) यी सामग्रीहरूको नाम रकामको बारेमा व्यक्तिगत या सामुहिक प्रश्नोत्तर गर्ने। 	८
कृषि र पर्यटन	कृषि	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय अन्नबाली, फलफुल, तरकारी चिन्न र बताउन। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने वस्तुहरू प्रत्यक्ष देखाएर, तस्विर, भिडियो देखाएर पनि सिकाइ सहजीकरण गर्न सकिन्छ। ■ छरछिमेकमा उत्पादित वस्तुहरूको बारेमा सोधेर, छलफल गराएर पनि प्रष्ट पार्न सकिन्छ। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ अन्नबाली, फलफुल, तरकारीको तस्विरहरू। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल गराएर। ■ तिमा छिमेकमा कुनकुन जातका अन्नबाली, तरकारी, फलफुलहरू पाइन्छन? ■ छरछिमेकमा उत्पादन हुने स्थानीय बालीहरूको नाम भना। 	९

	पर्यटन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्ना वरपरका पर्यटकीय स्थलहरू चिन्न र भन्न । 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्ना वरपरका पर्यटकीय स्थलहरू मन्दिर, भरना, खोला, मैदान, बनजंगल । 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्ना वरपरका रमणीय स्थलहरूको तस्विर, भिडियो, फिल्म फूटेज देखाएर सिकाउन सकिन्छ । 	<ul style="list-style-type: none"> फोटो, भिडियो, फिल्म फूटेजहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> छलफल गराएर । तिम्रो वरपरका पर्यटकीय ठाउँहरूको नाम भन । 	७
स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति विकास, सूचना तथा सञ्चार	स्थानीय पूर्वाधार विकास	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो वडाभित्र भएका विभिन्न पूर्वाधारहरूको पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो वडाभित्र भएका विभिन्न पूर्वाधारहरू शिक्षा, सञ्चार, विद्युत, यातायात लगायतका सम्पूर्ण पूर्वाधारका चित्र तथा भिडियो विद्यार्थीहरूलाई प्रदेशन गरी नाम भन्न विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गर्ने साथै सोही अनुरूप विद्यार्थीलाई वडाभित्र रहेका विभिन्न पूर्वाधारहरूबाटे अन्तर्क्रिया गर्दै जानकारी गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> सम्बन्धित वडाभित्र रहेका शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चार, विद्युत, यातायात लगायतका सम्पूर्ण पूर्वाधारका चित्र तथा भिडियो विद्यार्थीहरूलाई प्रदेशन गरी नाम भन्न विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गर्ने साथै सोही अनुरूप विद्यार्थीलाई वडाभित्र रहेका विभिन्न पूर्वाधारहरूबाटे अन्तर्क्रिया गर्दै जानकारी गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> विकास पूर्वाधार सम्बन्धित क्षेत्रका चित्र तथा भिडियोहरू 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यार्थीहरूलाई वडाभित्र रहेका विभिन्न पूर्वाधारहरूको पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । व्यवहारिक अभ्यास गराउनुहोस् । 	७
	जनशक्ति विकास	<ul style="list-style-type: none"> पूर्वाधार क्षेत्रको विकासमा आफ्नो वडाभित्र भएका जनशक्तिहरूको पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> .पूर्वाधार क्षेत्र विकासमा आफ्नो वडाभित्र भएका जनशक्तिहरू जस्तै: शिक्षक, पत्रकार, स्वास्थ्यकर्मी, सिकर्मी, डकर्मी, इन्जिनियर पहिचान 	<ul style="list-style-type: none"> सम्बन्धित वडाभित्र रहेका पूर्वाधार क्षेत्रका विभिन्न जनशक्तिहरू जस्तै: शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी, पत्रकार, इन्जिनियर आदि पहिचान गर्न छलफल गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> विकास जनशक्ति सम्बन्धित क्षेत्रका चित्र तथा भिडियोहरू 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यार्थीहरूलाई वडाभित्र रहेका विभिन्न पूर्वाधारहरूको विकासमा आवश्यक जनशक्ति पहिचान गर्न लगाउनुहोस् । व्यवहारिक अभ्यास गराउनुहोस् । 	६
सूचना तथा सञ्चार	सूचना तथा सञ्चार	<ul style="list-style-type: none"> अभिभावक र छिमेकीको फोन नम्बर बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> अभिभावक फोन नम्बर छिमेकीको फोन नम्बर 	<ul style="list-style-type: none"> शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई सम्भव भएसम्म आफ्नो अभिभावक र छिमेकीको फोन नम्बर सङ्कलन गरी ल्याउन लगाउने वा शिक्षकले सङ्कलन गरी सम्बन्धित विद्यार्थीलाई फोन नम्बर नोट गरी दिई स्मरणको लागि प्रश्नोत्तर विधिद्वारा व्यवहारिक अभ्यास गर्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> फोन नम्बर लेखिएको चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो अभिभावक र छिमेकीको फोन नम्बर बताउन लगाउनुहोस् । 	६
जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन	जोखिमबाट सुरक्षित रह्ने	<ul style="list-style-type: none"> घरायसी जोखिमबाट सुरक्षित रहने उपायहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> घरायसी जोखिम व्यवस्थापन : आगो, हातहतियार चक्कु, 	<ul style="list-style-type: none"> भान्सामा काम गर्दा आगोबाट सुरक्षित ढड्गाले प्रयोग गर्ने तरिकाको वरेमा छलफल गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र तथा भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> घरायसी जोखिमबाट सुरक्षित रहने उपायहरू भन्न लगाउने 	८

			<p>चुलेसीबाट सुरक्षित रहने उपायहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ सुन्ने, बस्ने र हिड्ने तरिकाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ हातहतियार चक्क, चुलेसीबाट सुरक्षित रहने उपायहरूको चार्ट, भिडियो प्रदर्शन गर्ने, ■ सुन्ने, बस्ने र हिड्ने तरिकाहरूको बारेमा अभिनय विद्यिवाट स्पष्ट पारिदिने 		<p>■ सुरक्षित रूपमा सुन्दर र बस्दा ध्यान दिनपर्ने कुराहरू बताउन लगाउने</p>	
हाम्रा मूल्य, मान्यताहरू	आदर सम्मान	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफूभन्दा ठूला, मान्छेहरूलाई मान्यजन भनिन्छ भनेर बताउन सक्नेछन् ■ मान्यजनप्रति ■ आदर सम्मान गर्न जान्ने छन् ■ आफूभन्दा सानालाई मायालु व्यवहार गर्न सक्नेछन् 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ठूलालाई गर्ने व्यवहार, आज्ञाकारिता ■ सानालाई माया प्रदर्शन गर्ने विभिन्न तौर तरिका, सहयोग 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बालबालिकाको सामान्य परिवारिक पृष्ठभूमि थाहा भइसकेको अवस्थामा परिवारमा हुने व्यवहारहरूको बारेमा सामान्य तरिकाले छलफल चलाउने ■ मान्यजनहरूको बारेमा बताउने ■ ठूलालाई कसरी आदर गर्ने, बोलिबचन, व्यवहारको बारेमा सिकाउने, सानालाई कसरी माया र सहयोग गर्ने भन्ने उदाहरण दिई छलफल चलाउने ■ सम्बन्धित भिडियो, फिल्म देखाउने, कथा सुनाउने ■ व्यवहारमा आएको परिवर्तनको अवलोकन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आदर सम्मानसँग सम्बन्धी शब्दपत्री (तपाईं, हजुर, आउनुहोस, खानुहोस,...) ■ प्राप्त भएसम्मका नीतिकथाहरू, चित्र, भिडिया 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तिमो घरमा मान्यजनहरू को को हुनुहुन्छ भन ■ मान्यजनसँग कसरी बोल्नुपर्छ भन ■ आफूभन्दा सानालाई माया कसरी गर्ने भन ■ कस्ता कुरामा साना मान्छेलाई सहयोग गर्नु पर्छ भन 	८
पाहुनाको सत्कार		<ul style="list-style-type: none"> ■ घरमा आएका पाहुनालाई स्वागत सत्कार सहित राम्रो व्यवहार गर्न सक्नेछन् 	<ul style="list-style-type: none"> ■ घरमा आएका पाहुनालाई गरिने व्यवहार, संस्कार, संस्कृति, परिवारको आर्थिक अवस्था अनुसारको सम्मान 	<ul style="list-style-type: none"> ■ घरमा आउने पाहुनाको बारेमा छलफल चलाउने ■ को को पाहुना आउनुहुन्छ, उहाँहरूलाई के कस्तो व्यवहार गरिन्छ सोध्ने ■ पाहुनासँग बोल्ने तरिका, घरमा बसाउने तरिक, खानपानको बारेमा घरमा गरि आएको चलनबाटे छलफल चलाउने ■ पाहुनको सत्कार गर्दा घरको आर्थिक अवस्थाको पनि ख्याल गर्न र नभएको कुराभन्दा भएको स्थानीइ कुरालाई सदुपयोग गरी सत्कार गर्नुपर्छ भन्ने कुरामा प्रोत्साहित गर्ने ■ खानपानभन्दा व्यवहार राम्रो र आदरपूर्ण हुनपर्छ भन्ने कुरा तर्फ विद्यार्थीलाई प्रोत्साहित गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ भिडियो, चित्र, पोष्टर, कथाका किताव 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पाहुनाको सत्कार कसरी गर्नु राम्रो हुन्छ भन ■ पाहुनालाई किन आदर सत्कार गर्नुपर्छ भन 	८

			<ul style="list-style-type: none"> ■ जातजाति, परिवारको आर्थिक अवस्था, समुदाय, गाउँठाउँ अनुसार पाहुनाको सेवा सत्कारमा फरक हुनु स्वभाविक हो भनेर सिकाउने ■ गाउँघरका व्यवहारिक उदाहरणहरू दिने ■ विभिन्न चित्र पोस्टरहरू देखाउन सकिन्छ । नैतिक पौराणिक कथा सुनाउन सकिन्छ । 			
परिवारका सदस्य विचको आपसी सहयोग र सदभाव	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्य विचको आपसी सहयोग गर्ने बानीको विकास हुनेछ, ■ परिवारका सदस्यविच मेलमिलाप र सरसहयोग गर्ने बानीको विकास हुनेछ, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ घर परिवारको पारिवारिक माया, सद्भाव, सरसहयोग, व्यवहारहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारको सदस्य विचको आपसी सहयोगका बारेमा कुरा गर्नु अघि घर परिवारका सदस्यले गर्ने कामको चर्चा गर्नुपर्ने हुन्छ । ■ परिवारको कार्यविभाजन कस्तो कस्तो छ, भनेर सोध्ने र छलफल गर्ने ■ परिवारको जिम्मेवारीमा कसको काम बढी हुन्छ ? कसले कसलाई कसरी सहयोग गर्ने गरिएको छ, छलफल चलाउने ■ परिवारका सदस्य विच आपसी सरसहयोग गर्नु पर्ने आवश्यकताको चर्चा गर्ने ■ साना काम देखि ठूला काम, कमाइ, घर चलाउने परिपाटीसम्मका उदाहरण दिएर सर सहयोगको आवश्यता र महत्व माथि छलफल चलाउने ■ परिवारका सदस्य विरामी हुँदा गर्नु पर्ने सहयोग, निभाउनु पर्ने भूमिकाको बारेमा छलफल चलाउने ■ घर परिवारका राम्रा उदाहरणहरू दिने ■ सहयोगी भावनाको विकास गराउने खालका खेल खेलाउने ■ पारस्परिक सहयोग भएका नानीहरूको सवेगात्मक विकास गराउने खालका भिडियोहरू देखाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विभिन्न जिम्मेवारी लेखिएको चार्ट, सहयोग खेल सामग्री 	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारमा सरसहयोग किन आवश्यक छ ? बताऊ । ■ परिवारको सदस्य विच कस्ता कस्ता कुरामा सहयोग हुन जसरी छ ? बताऊ । 	४
परिवारका सदस्यको राम्रो आचरण	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफू र परिवारका सदस्यको राम्रा तथा सुधार गर्नुपर्ने आचरणहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्यको राम्रा बानी व्यहोरा बताउन सक्नेछन् 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पाठ कुनै कथा, कविता वा भिडियो देखाएर गर्न सकिन्छ । ■ परिवारका सदस्यहरूको राम्रा बानीहरू सोधेर चार्ट तयार गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ राम्रा र नराम्रा आचरण लेखिएका रूचार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्यको राम्रा आचरणहरू बताऊ 	३

		<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्ना राम्रा र सुधार गर्नु पर्ने आचरणहरू बताउन सक्नेछन् ■ राम्रा आचरणलाई व्यवहारमा उतार्न सक्नेछन् 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नानीहरूले भनेकोमा नपुगे अरु आफूले थिएदिने ■ नराम्रा आचरणहरू भए सोधेर टिपोट गर्ने ■ राम्रा र नराम्रा आचरणको लिष्ट तयार गरी छलफल चलाउने ■ राम्रा आचरणको असर र नराम्रा आचरणको असर प्रभावबारे छलफल चलाउने ■ आफ्ना व्यक्तिगत आचरण कस्तो हुनुपछं, राम्रा आचरणलाई कसरी बढाउन्दै लाने र नराम्रा आचरणलाई कसरी घटाउने भन्ने छलफल चलाउने ■ खेल खेलाउने ■ परिवारका सदस्यले किन राम्रो आचरण अबलम्बन गर्नुपछं भनेर छलफल चलाइ विद्यार्थीको धारणाको विकास गराउने खालको निष्कर्ष दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्राप्त भए आचरण सुधार हुने खालका चित्र, कथा, भिडियो देखाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नराम्रा आचरणहरू घटाएर लाने उपायहरू बताउ ■ परिवारका सदस्यका राम्रा आचरणले लाने खुशीहरू बताउ 	
स्वस्थ जीवनशैली	स्थानीय पोषिलो खाना	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रशस्तै पानी पिउन खानामा भएको बारेमा चर्चा गर्ने ■ खानेकुराहरू (दूध, दही, मोही, ध्यू, मकै भटमास, आलु, पिँडालु, तरुल, जरेला, अन्य फलफूल) आदि पोषिलो र स्वस्थकर हुन्छन् भनेर जान्न र प्रयोग गर्ने बानी बसाल्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ घर तथा छरछिमेकमा पाइने स्थानीयरूपमा उत्पादन भएको खानेकुराहरू (दूध, दही, मोही, ध्यू, मकै भटमास, आलु, पिँडालु, तरुल, जरेला) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ रहन खानपानको महत्वपूर्ण भूमिका हुने भएकोले घरमा खाने खानेकुराहरूको बारेमा चर्चा गर्ने ■ नानीहरूले घरमा खाने गरेको खानेकुराहरूको नाम टिपेर लिष्ट तयार गरिएदिने ■ बजारिया खानेकुरा खाने कुरालाई निरुत्साहित गर्दै घरायसी खाने कुरा खाँदा हुने फाइदा बताइदिने र घरमा पाइने दूध, दही, मोही, ध्यू, मकैभटमास, आलु, पिँडालु, तरुल, जरेला, फलफूल लगायतका खाना खानुपर्ने कुरामा प्रोत्साहित गर्ने ■ चित्रद्वारा स्थानीय पोषिलो खानेकुरा खाने र बजारिया खानेकुरा खाने केटाकेटीको स्वास्थ्यमा पाइने फरक देखाइदिने ■ स्वास्थ्यको लागि प्रशस्तै पानी पिउन सिकाउने, र कक्षा कोठामा पनि पिउने अभ्यास गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तोकिएका स्थानीय खानाको नामावली लेखिएका चार्ट ■ स्थानीय खानाको फाइदा ■ बेफाइदा र बजारिया खानाको फाइदा बेफाइदा लेखिएको चार्ट ■ स्थानीय खानाको स्वस्थ र बजारिया खानामात्रै खाएको अस्वस्थ बच्चाको फोटो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय खाना खाँदाका फाइदाहरू भनेर फाइदाहरू के हुन् भन। ■

	स्वास्थ्य सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ्य सुरक्षाको लागि माक्स र हाते रुमालको व्यवहारिक प्रयोग गर्नेछन् 	<ul style="list-style-type: none"> ■ घरमा बनाइएको अथवा बजारमा किनिएको हाते रुमाल र माक्स 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ्य सुरक्षाका लागि प्रयोग गरिने हाते रुमाल र माक्सको उपयोगितामा छलफल चलाउने ■ उपयोग गर्ने तरिका र सरसफाईको बारेमा बताउने ■ प्रयोग अभ्यास गराउने र नियमिततामा ध्यान दिने ■ प्रयोग भए नभएको निरन्तर अवलोकन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पुरानो कपडाको आफूले बनाएको रुमालको नमुना वा बजारिया रुमाल ■ घरमा बनाइएको वा बजारमा किनिएको सुरक्षित माक्स ■ प्रयोग गर्ने तरिका लेखिएको चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ माक्स र रुमाल प्रयोग गर्दा हुने स्वास्थ्य सुरक्षा के के हुन् भन 	२
	निद्रा, आहार, विहार	<ul style="list-style-type: none"> ■ समयमा उठ्ने सुत्ने बानीको विकास हुनेछ । ■ समयमा खाने, विहान उठेर ट्वाइलेट जाने बानीको विकास हुनेछ । ■ ट्वाइलेट गएपछि साबुन पानीले हातधुने बानीको विकास हुनेछ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सुत्ने, उठ्ने, खाने, दिशापिसाब गर्ने बानी 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नानीहरूको सुत्ने उठ्ने समयको बारेमा सोच्ने, छलफल चलाउने ■ स्वस्थ रहनको लागि समयमा उठ्नु, सुत्नु र समयमा दिशापिसाब गर्न आवश्यक रहेको कुरा बताउने र सोही अनुसार गर्न प्रोत्साहित गर्ने ■ अनिन्द्राले पर्न जाने मानसिक र शारिरीक असरको बारेमा बताउने ■ बानीमा आएको परिवर्तनको बारेमा अभिभावक र विद्यार्थी स्वयँलाई सोधेर नियमित परीक्षण गर्ने ■ ट्वाइलेटमा दिशापिसाब गर्ने र साबुन पानीले हातधुने बानीको बारेमा छलफल चलाई सोही अनुसार गर्न प्रोत्साहित गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ रमाइलो कथा, चित्र, जानकारी मुलक भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो उठ्ने सुत्ने, खाने समयमा आएको परिवर्तन सुनाऊ ■ समयमा दिशापिसाब नगर्दा स्वास्थ्यमा पर्ने असर बताऊ 	२
स्थानीय जडीबुटी	घरेलु उपचारमा जडीबुटी	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो बडा क्षेत्रमा वरपर पाइने जडीबुटीको नाम बताउन ■ रुद्धा मार्की लागदा प्रयोग गरिने जडीबुटीको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जडीबुटी शब्दसँग परिचित ■ लेकाली क्षेत्रमा पाइने जडीबुटीहरू (पाखमवेद, चिराइतो, बोझो, ठूलो ओखती, पैयुँको बोक्रा, ठूलो टिमुर, हँचुर) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कक्षा १ माभन्दा बढी जडीबुटीको नामहरू थाहा भएको नभएको परीक्षण गर्ने ■ कक्षा दुईमा राम्री लेख्न पनि जानि सकेको हुने भएकोले आफूले चिनेका जडीबुटीको नाम लेख्न लगाउने ■ घरमा ठूलो मान्छेलाई घर वरपर पाइने जडीबुटीको नाम सोधेर आउन भन्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जडीबुटीको नाम लेखिएको शब्द पत्ती, पाइएमा सम्बन्धीत भिडियो, जडीबुटीको चित्र 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जडीबुटी भनेको के हो भन ■ तिम्रो बडा वरपर पाइने जडीबुटीको नाम बताऊ ■ रुद्धा खोकी लागदा कुन जडीबुटीको प्रयोग गरिन्छ भन । 	६

		<p>पाइने (हरों, बरों, बोके टिमुर, बटुकेभार, पहेले लहरो, टोटोलाको फूल, घ्यूकुमारी , हाडजोडा) लगायत</p> <p>■ रुधाखोकी लागदा प्रयोग गरिने बेसार, अमला, बटुकेभार आदिको उपयोगिता</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ सामान्य रुखाखोकी लागदा घरमा आमाहरूले खान दिनुहुने समान्य खानेकुराको बारेमा छलफल गर्ने ■ रुधामार्की लागदा खाइने वेसार र तातो पानी, अदुवा र तातो पानीमा मह, बटुके भारको रस, जाइको मुन्टाको रस, कोदोको पिठोको खोलेको उपयोगिता बताउने र प्रयोग गर्ने प्रेरित गर्ने 		
--	--	---	---	--	--

कक्षा ३

विषय क्षेत्र	एकाई	सिकाइ सक्षमता	विषयवस्तु विस्तृतीकरण	मुख्य सिकाइ सहजीकरण	शिक्षण सामग्री	मूल्यांकन प्रणाली	कार्यधरण दा
म र मेरो टेम्केमैयुड	टेम्केमैयुडको भूगोल	■ आफ्नो गाउँ/ टोलको नाम (भौगोलिक स्वरूप) खोलानाला, दह, छाँगा, डाङाकाडा, भिर, बाटो र हावपानीको सामान्य परिचय दिन	■ आफ्नो गाउँटोल, खोलानाला, दह, छाँगा, भरना, डाङाकाडा, भिर, बाटो, समथर, लेक, वेसी, कछाड	■ कुनै गाउँको चित्रको माध्यमबाट गाउँको खोलानाला, छाँगा, भरना, डाङाकाडा, भिर, बाटोको नाम पहिचान गराइ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँटोलका खोलानाला, दह, छाँगा, भरना, डाङाकाडा, भिर, आफु हिँडने बाटोको नाम अवलोकन गरि गराइ पहिचान गर्न लगाउने । ■ उच्च भागलाइ लेक वीचको भागलाई कछाड र होचो भागलाइ वेसी भनिन्छ भनी बताइ दिने	■ गाउँटोलको नाम लेखिएको शब्द पति, चित्र	■ मूल्यांकनका लागि फ्रैम विद्यार्थीहरू सोधन सकिनेछ : ■ तपाईं वस्तु भएको टोलहरूको नाम बताउनुहोस । ■ तपाईंको गाउँमा भएका दह, छाँगा, भरना, भिरहरू किति दुरीमा पर्दछ नामसहित बताउनुहोस । ■ तपाईंको गाउँ लेक वा वेसी के हो ?	६
	टेम्केमैयुडको जीवजनवार, पशुपंक्षी र वनस्पति	■ आफ्नो घर वरपर पाइने जीव जनवार, पशुपंक्षी र वनस्पतिहरू चिन्न र भन्न	■ आफ्नो घर वरपर पाइने जीवजनवार, पशुपंक्षी र वनस्पति	■ चित्रको माध्यमबाट सहजीकरण गर्दै विद्यालय वरपर पाइने पशुपंक्षी, जीव जनवार र वनस्पतिहरूको अवलोकन गराइ नाम भन्न लगाउने ।	■ चित्र, चार्ट, सूची	■ तपाईंको घर वरपर पाइने पशुपंक्षी, जीव जनवार र वनस्पतिको नाम संकलन गर्नुहोस आदि	२
	टेम्केमैयुड को संरचना	■ आफु वस्ते वडामा निर्वाचित जनप्रतिनिधिको पद बताउन	■ अध्यक्ष, महिला सदस्य, दलित महिला सदस्य, खुला सदस्य	■ छलफल र प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गरि वडा जनप्रतिनिधिको पद बताइ दिने	■ सूची	■ वडामा निर्वाचित अध्यक्ष वाहेक अन्य सदस्य किति जना हुन्छन ?	३

					■ महिला सदस्य र दलित महिला सदस्य वाहेक अन्य खुला सदस्य कतिजना हुन्छन ?	
	टेम्केमैयुडको विशिष्ट व्यक्तित्वहरू	■ आफनो गाउँमा सञ्चालित आमा समुहको अध्यक्ष र बडा सदस्यहरूको नाम बताउन	■ आफनो वडाको वडा सदस्यहरू	■ सम्भव भए बडा कार्यालयको भ्रमण गराइ नभए प्रश्नोत्तर र छलफलको माध्यमबाट आफनो बडा सदस्यहरूको नाम बताइ दिने	■ नामावली	<ul style="list-style-type: none"> ■ दलित महिला सदस्यको नाम केहो ? ■ दलित महिला सदस्य वाहेक अन्य बडा सदस्यहरूको नाम बताउनुहोस । ■ आफ्नो गाउँटोल/बडामा सञ्चालित विद्यालय प्रब्रह्मरूपको नाम बताउनुहोस । ■ बडाभित्र सञ्चालित सरकारी/गैर सरकारी कार्यालयहरूको सूची बनाउनुहोस ।
	टेम्केमैयुडको सामाजिक संघ संस्थाहरू	■ आफु बस्ने गाउँमा कृयासिल आमा समुह र क्लवको आवश्यकता परिचान गर्न	■ आमा समुह क्लव	■ विद्यार्थीहरूको गाउँमा क्रियाशिल आमा समुह र क्लवका अध्यक्षसँग विद्यार्थीलाई भेट गर्न लगाइ आमा समुह र क्लवले गर्ने कार्यहरू कक्षामा बताउन लगाइ आवश्यक पृष्ठपोषण दिने	■ सुचि	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको गाउँमा आमा समुह गठन भएको छ ? ■ आमा समुह र क्लवले गर्ने कुनै दुइ कार्यहरू बताउनुहोस
हाम्रा सम्पदाहरू	प्राकृतिक सम्पदाहरू	■ आफ्नो घर, टोल र गाउँमा रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरूको नाम बताउन र लेख्न ।	■ आफ्नो घर,टोल र गाउँमा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा,पाखा, भीर, वन,छाँगा,पोखरी, टार शिला, बाटो आदीको नाम बताउन र लगाउने,	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आफ्नो घर टोल र गाउँमा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा,पाखा, भीर, वन,छाँगा,पोखरी, टार शिला, बाटो आदीको नाम बताउन र लगाउने, ■ शिक्षकले बोर्डमा विद्यार्थीको नाम र विद्यार्थीबाट भनिएका खोला, खोल्सा, डाँडा,पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार शिला, बाटो आद नाम टिप्पै जाने सबैको पालो पूरा भएपछि शिक्षकले सर्सीत वाचन गरेर सुनाई दिने , 	■ विद्यालय रहेको गाउँमा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम लेखिएको तालिका	<ul style="list-style-type: none"> ■ मूल्याङ्कनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोच्न सकिनेछ : ■ तपाईंको घर/ टोल/ गाउँमा रहेका खोला/ खोल्सा/ डाँडा/पाखा/ भीर/ वन/छाँगा/

			<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यालय रहेको गाउँको नाम तथा त्यस गाउँमा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम लेखिएको तालिका टाँस गरेर वाचन गरि सुनाई दिने ■ शिक्षकले तयार गरेको उक्त गाउँ तथा त्यस गाउँमा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाईएको नक्सा प्रस्तुत गर्दै तिनीहरूको अवस्थिति देखाइ दिई यिनीहरू सबै हाम्रा प्राकृतिक सम्पदाहरू हुन भनी प्रष्ट पारीदिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पोखरी/टार शिला/बाटो आदीको नाम बताउनुहोस् /लेख्नुहोस् आदी । 		
ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँमा रहेका ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँमा रहेका सिक्का, नोट, माना, पाथी, ढक, तराजु, तुलो, शंख, कलश, घण्टी, माला, चर्खा, तान, तमसुक, तक्मा आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्र देखाउदै तिनीहरूको परिचय दिने, पालैपालो चित्रमा भएका वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाउने । ■ विद्यार्थीहरू आफुले चिनेका वस्तुहरूको नाम आ आफ्नो कारीमा लेख्न लगाई पालैपालो पढ्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्रमा भएका वस्तुहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्र । 	७
धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँमा रहेका धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँमा रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला, माडिखिमुसाकेन्वा/साखेवा/साकेला, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका नामहरू बोर्डमा टिप्पे जाने ■ बोर्डमा लेखिएका नामहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र तथा नामहरू लेखिएको तालिका प्रस्तुत गरि विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो पढ्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँमा रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला, माडिखिमुसाकेन्वा/साखेवा/साकेला, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका नामहरू बोर्डमा टिप्पे जाने ■ बोर्डमा लेखिएका नामहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र तथा नामहरू लेखिएको तालिका प्रस्तुत गरि विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो पढ्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको नाम लेख्न लगाउने । ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँमा रहेका धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको नाम बताउन र लेख्न लगाउने । ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू हेरेर तिनीहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने । 	९०

				■ शिक्षकले उत्तर धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र देखाउँदै तिनीहरूका नामहरू एक एक गरेर वाचन गरिदिने र यी सबै हाम्रा धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू हुन् भनी प्रष्ट पारिदिने ।			
जातजाति, भेषभुषा , मातृभाषा धर्म र मौलिक संस्कारहरू	जातजाति र भेषभुषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ आ आफ्नो छरछिमेकीहरू र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसको जात बताउन र लेख्न ■ आफ्नो परिवार, छरछिमेकीहरू र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने भेषभुषाको नाम पहिचान गर्न, बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालय रहेको गाउँमा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरू ■ लुगाहरू : दौरा सुरुवाल, ईप्टकोट, ■ जुहारीकोट, कोट, टोपी, फेटा, लुकुनी, गुन्यु, चोली, चौबन्दि चोली, सारी, पटुकी आदी । ■ गरगहना : ■ फुली, ढुंगी, बुलाकी, मडुवाली, नौगडी, तिलहरी, औंठी, शिरफुल, शिरबन्दि, जन्तर आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आफ्नो जात थर बताई दिने र सबैलाई आ आफ्नो, छरछिमेकीहरू र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसहरूको जात थर बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले बोर्डमा लेख्दै जाने र विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन लगाउने, सबैले पर्दिसके पछि, शिक्षकले पुनः वाचन गरेर आ आफ्नो घरको वरपर बस्ने जात थर बताई दिई, उनीहरू सबै छिमेकी र गाउँले हुन भनेर भनी दिने । ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो परिवार, छरछिमेकीहरू र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने लुगाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डलाई दुई भागमा बाँडि, एक भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिए जाने ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो परिवार, छरछिमेकीहरू र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने गहनाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डको अर्को भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिए जाने ■ शिक्षकले स्थानीय रूपमा लगाइने भेषभुषाका नाम सहितको चित्र प्रस्तुत गरि विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन र लेख्न लगाउने सबैको पालो सकिएपछि यी लुगा र गहनाहरू हाम्रा भेषभुषा हुन भनी स्पष्ट पारी दिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय जातजातिका नाम तालिका ■ स्थानीय भेषभुषाका चित्र र नाम 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आ आफ्नो छरछिमेकी र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसहरूका जात बताउन र लेख्न लगाउने । ■ आफ्नो परिवार छरछिमेकीहरू र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने भेषभुषाको नाम पहिचान गर्न, बताउन र लेख्न लगाउने । 	६
मातृभाषा	■ आफ्नो मातृभाषाको नाम बताउन, बोल्न र लेख्न	■ स्थानीय मातृभाषाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आ आफ्नो घरपरिवारमा कुन भाषा बोलिन्छ भनेर बताउन र लेख्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मातृभाषामा घरायसी सरसामानहरूको 		१०	

	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो मातृभाषामा घर परिवार भित्रको साईनो तथा घरायसी सरसामानहरूको नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार भित्रको साईनो तथा घरायसी सरसामानहरूको नाम । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका भाषाहरू बोर्डमा टिच्चै जाने ■ बोर्डमा लेखिएका भाषाहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आमाको काखमा बसेर सिकिने तथा आफ्नो वर्ग वा जातिमा बोलिने भाषा नै मातृभाषा हो भनेर प्रष्ट पारिदिने । ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार भित्रको साईनो तथा घरायसी सरसामानहरूको नाम बताउन लगाउँदै, बोर्डमा टिच्चै जाने, आवश्यकता अनुसार सहजीकरण गर्दै विद्यार्थीहरूलाई मातृभाषामा बोल्न प्रोत्साहन गर्दै लैजाने एक अकासंग बोल्ने वातावरण सिर्जना गरिदिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ भित्रको साईनो तथा घरायसी सरसामानहरूको नाम लेखिएका शब्द पतिहरू ■ साईनो वंशावली तालिका 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नाम भन्न र लेख्न लगाउने । ■ साईनो वंशावली तालिका अनुसार अभिनय गर्न लगाउने । 	
धर्म र मौलिक संस्कारहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर, छरछिमेकीहरू र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसले मान्ने धर्म र आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँमा चलिआएका मौलिक संस्कारहरूको नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धर्महरू : ■ मौलिक संस्कारहरू : न्वारान, विवाह, मृत्यसँस्कार, छेवार, गुन्युचोली, ब्रतवन्ध, गोठपुजा, धुरीपुजा, कुशेऔसी, माता तीर्थऔसी, माड, चाढुवा, हुत्लुड आदि । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर, छरछिमेकीहरू र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसले कुन कुन धर्म मान्दछन् भनेर पालैपालो साथै उनीहरूले बताएका धर्महरूको नाम टिच्चै जाने र क कस्ले कुन कुन धर्म मान्दा रहेछन् भनेर छलफल चलाउने, जस्ते जुन धर्म मानेपनि उनीहरूको ईच्छा र विश्वास हो भनेर बुझाईदिने । ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर परिवार तथा छरछिमेकमा चलिआएका मौलिक संस्कारहरूको नाम पालैपालो बताउन लगाउने ति कुराहरू टिच्चै जाने, सबैलाई समूहमा टिपोट गरिएका कुराहरू पढन र लेख्न लगाउने ■ स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू देखाउँदै तिनीहरूको बारेमा थप छलफल चलाई स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको बारेमा बुझाउने कोशिस गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय रूपमा प्रचलित धर्महरूको शब्द पति, तालिका, स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू आदि । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईं कुन धर्म मान्नु हुन्छ ? ■ तपाईंका छिमेकीले कसन कुन धर्म मान्नु हुन्छ ? ■ स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने आदि । 	८

स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	स्थानीय पेसा व्यवसाय	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो बडाभित्र बसोबास गर्ने मानिसहरूले अपनाउदै आएका पेसा तथा व्यवसायको सूची बनाउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो बडाभित्र बसोबास गर्ने मानिसहरूले गर्ने पेसा तथा व्यवसाय कृषि, पशुपालन, व्यापार, शिक्षण । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय रूपमा रहेका विभिन्न पेसा व्यवसायको बारेमा प्रश्नोत्तर एवं दृष्टान्त दिई सहजीकरण गर्ने । ■ पेसा व्यवसायबाट हुने फाइदा तथा यसको महत्वको बारेमा छलफल चलाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पेसा तथा व्यवसायसँग सम्बन्धित चार्टहर र शब्दपत्तीहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीयस्तरमा गर्दै आएका पेसाहरूको सूची देखाएर स्थानीय पेसाहरू पहिचान गर्न लगाउन सो सम्बन्धी प्रश्नोत्तर गर्ने । ■ वास्तविक बस्तु, भिडियो, चित्र, तस्विर देखाएर स्थानीय पेसा व्यवसायसँग सम्बन्धित कामको नाम पहिचान, आवश्यकता र महत्व सम्बन्धी प्रश्नोत्तर गर्ने । 	८
	स्थानीय प्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> ■ बडास्तरीय रैथाने प्रविधिहरूको संक्षिप्त परिचय दिन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बडास्तरीय रैथाने प्रविधिहरू- ढिकी, जाँतो, मोहि पार्ने, विस्कुन सुकाउने, दुना तथा तपरी गास्ने, गुन्द्री, सुकुल, पिरा बुन्ने, कोल, पिङ र हलो बनाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय स्रोतबाट स्थानीय तहमा स्थानीय सिप प्रयोग गरेर बनाइने र उपयोगमा ल्याइने सामग्रीहरू सम्भव भए प्रदर्शन गर्ने सम्भव नभएमा प्रश्नोत्तर, अनुभव साटासाट गर्न लगाउने र सिकारुलाइ प्रस्त पारिदिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तस्विरहरू, स्थानीयस्तरमा निर्मित सामग्रीहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको बडामा पाइने स्थानीय प्रविधिबाट निर्मित ५ वटा सामग्रीहरूको नाम बताउनरहोस् । ■ बहुवैकल्पिक, छोटा खालका लिखित तथा मौखिक प्रश्नोत्तर गर्ने । 	९
कृषि र पर्यटन	कृषि	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय अन्नबाली, तरकारी, फलफुल र पशुपक्षिको परिचय दिन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीयस्तरमा उपलब्ध हुने अन्नबाली, फलफुल, पशुपक्षिको बारेमा सोझे छलफल गराउने र प्रष्ट जवाफ नअनएमा प्रष्ट पार्ने । ■ प्रत्यक्ष बस्तु, तस्विर, भिडियो देखाएर । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीयस्तरमा उपलब्ध हुने अन्नबाली, फलफुल, पशुपक्षिको बारेमा सोझे छलफल गराउने र प्रष्ट जवाफ नअनएमा प्रष्ट पार्ने । ■ प्रत्यक्ष बस्तु, तस्विर, भिडियो देखाएर । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तस्विर, भिडियो र प्रत्यक्ष बस्तुहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नोत्तर गरेर । ■ समुहमा छलफल गराएर । ■ तपाईंको वरिपरि पाइने ५ वटा पशुपक्षिको नाम बताउनुहोस् । 	९
	पर्यटन	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वरपरको रमणीय ठाँउको परिचय दिन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्ना वरपरका रमणीय ठाँउहरू - बनजंगल, डाँडा, भरना खोला, मन्दिर चउर, खोल्सा आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफुले भ्रमण गरेका ठाँउहरूको बारेमा सोधेर यकिन गर्ने प्रष्ट जवाफ नआएमा प्रष्ट गराउने । ■ क्षेत्र भ्रमण, तस्विर भिडियो र फिल्म फूटेजहरू देखाएर पनि सिकाउन सकिन्छ । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तस्विर, भिडियो, फिल्म फूटेज आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नोत्तर गरेर । ■ समुहमा छलफल गराउने । ■ तपाईंले घमेका ३ वटा रमणीय ठाँउहरूको नाम बताउनुहोस् । 	९

स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति विकास, सूचना तथा सञ्चार	स्थानीय पूर्वाधार	■ वडाभित्र भएका विद्यमान पूर्वाधारहरूको महत्व बुझ्न	■ आफ्नो वडाभित्र भएका विभिन्न पूर्वाधारहरू शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चार, विद्युत, यातायात लगायतका सम्पूर्ण पूर्वाधारको आवश्यकता तथा महत्वका बारेमा कक्षामा छलफल गराउने	■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो क्षेत्रमा रहेका विद्यमान पूर्वाधारको अवलोकन गराई चित्र वा चार्टको प्रयोग गरी उक्त पूर्वाधारको आवश्यकता तथा महत्वका बारेमा कक्षामा छलफल गराउने	■ चित्र तथा चार्टहरू	■ आफ्नो क्षेत्रमा रहेका विद्यमान पूर्वाधारको आवश्यकता तथा महत्व बताउन लगाउनुहोस् । ■ व्यवहारिक अभ्यास गराउनुहोस् ।	७
	जनशक्ति विकास	■ आफ्नो वडाभित्र रहेका विभिन्न क्षेत्रका मौजुदा जनशक्ति पहिचान गर्न	■ आफ्नो वडाभित्र रहेका विभिन्न क्षेत्रका मौजुदा जनशक्ति	■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो सम्बन्धित क्षेत्रभित्र विभिन्न पेसा तथा व्यवसायमा संलग्न जनशक्तिहरू पहिचान गर्न चित्र, चार्ट आदि उपयुक्त सामाग्रीका माध्यमबाट स्थानीय जनशक्तिका बारेमा स्पष्ट परिदिने	■ जनशक्तिहरू पहिचानका पेसा, व्यवसायसँग सम्बन्धित चित्र, चार्ट	■ आफ्नो वरपर रहेका विभिन्न क्षेत्रका मौजुदा जनशक्ति पहिचान गर्न लगाउने	६
	सूचना तथा सञ्चार	■ अभिभावक र छिमेकीहरूसँग फोन सम्पर्क गर्न	■ अभिभावक र छिमेकीहरूसँग फोन सम्पर्क	■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो अभिभावक तथा छिमेकीको फोन नम्बर भन्न लगाई पालैपालो शिक्षकको फोनबाट फोन गर्न लगाउने कुराकानीका क्रममा उनीहरूको प्रयोग गर्ने स्थानीय अभिवादन, आदरार्थी अभिव्यक्ति आदिको ख्याल गरि उपयुक्त तबरले व्यवहारिक अभ्यास गर्न लगाउने ।	■ मोवाइल फोन	■ विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो अभिभावक तथा छिमेकीको फोन सम्पर्क गर्न लगाई पृष्ठपोषण दिनुहोस् ।	६
जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन	घर तथा विद्यालयमा सुरक्षित रहाँ	■ घर तथा विद्यालयमा आउन सक्ने सामान्य जोखिम पहिचान र जोखिमबाट सुरक्षित रहने उपाहरू अवलम्बन गर्न	■ घर तथा विद्यालयमा आउन सक्ने सामान्य जोखिमहरू ■ घर तथा विद्यालयमा आउन सक्ने सामान्य जोखिमका उपायहरू	■ खेल खेल्दा अपनाउनु पर्ने सुरक्षाका उपायहरूबाटे छलफल गराउने ■ सिंढीमा हिड्दा र कक्षाकोठाको डेस्कबेच्चको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरूमा अन्तक्रिया गराउने ■ विजुलीका सामग्री प्रयोग सम्बन्धी र दुर्घटनाबाटे भिडियो तथा चार्ट प्रदेशन गर्दै विजुलीका सामग्रीहरूको प्रयोग गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानीको बारेमा छलफल गराउने	■ विजुलीका सामग्री, सम्भावित दुर्घटनाका तस्वीर तथा भिडियो	■ करेन्ट लाग्नबाट बच्ने उपायहरू भन्न लगाउने	८

हास्त्रा मूल्य, मान्यताहरू	व्यक्तिका सद्गुणहरू <ul style="list-style-type: none"> ■ व्यक्तिगत सद्गुणहरू बताउन सक्ने ■ ती सद्गुणहरूलाई व्यवहारमा अबलम्बन गर्न 	व्यक्तिका खराव गुण र असल गुण, रास्ता विचारहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ कस्तो मान्छे रास्तो लाग्छ भन्न लगाउने ■ उनीहरूले भनेका गुणहरूलाई टिए जाने ■ उनीहरूले भनेको जस्ता गुण घरगाउँमा व्यक्तिहरूको बारेमा छलफल गर्ने ■ आफूमा त्यस्ता गुणको कसरी विकास गर्न सकिन्छ छलफल चलाउने ■ व्यक्तिका सद्गुण लेखिएको चार्ट ■ नैतिक कथाहरू सुनाउने ■ व्यवहारिक र संवेगात्मक विकासको लागि समुह खेल खेलाउने, समुहमा सामान्य कामहरू गर्न लगाउने- अरुका नराम्रा बानीले आफूमा पर्ने नराम्रो असर बारे छलफल चलाई आफूना नराम्रा बानीले अरुलाई पनि त्यस्तै असर पर्दछ भन्ने व्यवहारिक उदारहण दिने र निरन्तर व्यक्तिगत सद्गुण विकासमा अभिप्रेरित गर्ने 	व्यक्तिगत सद्गुण लेखिएका चार्ट, खेल सामारी, नीतिकथाका किताबका बुकहरू	व्यक्तिगत जीवनका सद्गुणहरू के के हुन	८
आपसी विश्वास	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्य तथा साथी साथीविचमा आपसी विश्वास गर्न सक्नेछन् 	परिवार, साथी साथीविचको विश्वास	<ul style="list-style-type: none"> ■ विभिन्न उदाहरणहरू बताएर विश्वास कसरी बढाउन सकिन्छ ? अविश्वास हुनका कारणहरू बारे छलफल चलाउने ■ आफून्त, परिवार, साथीभाइमा विश्वास हुन किन जरुरी छ, छलफल गरी निष्कर्ष निकाल्ने ■ परिवार, साथीभाइमा अविश्वास हुँदाका घाटाहरूबारे छलफल गर्ने, निष्कर्ष निकाल्ने ■ सम्बन्धीत कथा सुनाउने, भिडियो, चित्र देखाउने 	भिडियो, चित्र, पोष्टर, कथाका किताब	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्य विच किन आपसी विश्वास हुन जरुरी छ ? ■ अविश्वासले निम्त्याउने घाटाहरू के के हुन् । 	७
पारिवारिक तथा सामुदायिक, सामाजिक मेलमिलाप	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारका सदस्यका साथै छरछिमेक, समुदायमा आपसी ■ मेलमिलाप र सरसहयोग गर्ने बानीको विकास हुनेछ । 	घर परवारको पारिवारिक माया, सद्भाव, सरसहयोग, व्यवहारहरू, सहयोगका क्षेत्र	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवारको सदस्यविचको आपसी मेलमिलाम सहयोगका बारेमा कुरा गर्नु अघि घर परिवारका सदस्यले गर्ने कामको चर्चा गर्ने ■ परिवारको बनोट, समुदायको जातजाति भाषा, भाषिको बनोट अनुसारको व्यवहारहरू र आपसी सद्भावबाबे छलफल चलाउने ■ विभिन्न समस्या पर्दा सघाउने, खुशी बाँड्ने तरिका, काम गर्ने तरिका बाबे छलफल गर्ने 	भिडियो, चित्र, कथाका किताब	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवार तथा छरछिमेक र समुदायमा मेलमिलाम हुँदाका फाइदाहरू लेख ■ आफूनो परिवारका छिमेकीसँग भगडा भएमा तिमी के गाँडौ 	८

				<ul style="list-style-type: none"> ■ छरछिमेक तथा समुदायमा हुने मेलमिलापको आवश्यकता महत्वबाटे छलफल र निष्कर्ष निकाल्ने ■ यस सम्बन्धी नीति कथा, भिडियो चित्र प्रदर्शन गर्ने, 			
स्वस्थ जीवनशैली	अर्गानिक भान्सा	<ul style="list-style-type: none"> ■ बजारिया खानभन्दा आफ्नो गाउँघरमा पाइने खानेकुरा (दूध, दही, मोही, घ्यू, मकै भटमास, आलु, पिँडालु, तरुल, जरेला, अन्य फलफूल) आदि पोषिलो र स्वस्थकर हुन्छन् भनेर जान्न र प्रयोग गर्ने बानी बसाल्न ■ मकैको भात, कोदोको रोटीपिंडा, गहुङ्को परिकार खाने बानीको विकास हुनेछ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ घर तथा छरछिमेकमा पाइने स्थानीयरूपमा उत्पादन भएको खानेकुराहरू (दूध, दही, मोही, घ्यू, मकै भटमास, आलु, पिँडालु, तरुल, जरेला, अन्य फलफूल, तरकारीहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ जीवनशैली अन्तरगत स्थानीय उत्पादन गरिएका र रासायनिक मल प्रयोग नगरिएका खाद्य तत्वको प्रयोग बढाउन विभिन्न, छलफल, विचार आदानप्रदान गर्ने ■ स्थानीय खान र बजारिया खानाबाट हुने फाइदा र हनीको चार्ट प्रदर्शन गर्ने ■ भिडियोहरू प्रदर्शन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय खानेकुराको चित्र, कथाका किताब 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय रूपमा उत्पादन हुने खानेकुराको फाइदाहरूको चार्ट तयार गर ■ स्थानीय स्वस्थकर अर्गानिक खानेकुराको पोष्टर बनाएर घरमा टाँस ■ गरे नगरेको अनुगमन गर 	४
स्वस्थ भान्धाका स्थानीय पूर्वाधार		<ul style="list-style-type: none"> ■ भान्धामा धूवाँ रहित चुलो प्रयोग गर्दाका फाइदा जानी घरमा धूवा रहित चुलो प्रयोगमा अभिभावकलाई प्रेरित गर्न ■ भान्धाका सरसामान राख्ने तासीको प्रयोगमा सहयोग गर्न ■ भाँडा माझ्ने जुठेल्नो र धोएको भाँडा सुकाउने टेवल प्रयोग 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धूवाँरहित चुलो ■ जुठेल्लो ■ भाँडा राख्ने तसी 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, अवलोकन विधि प्रयोग गर्ने ■ नमुना प्रदर्शन विधि प्रयोग गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नमुना चित्र ■ भान्धालाई स्वस्थ बनाउन चाहिने पूर्वाधारको नामावली लेखिएको चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ भान्धाका पूर्वाधारहरू के के हुन्? ■ भान्धा किन स्वस्थ राख्नु पर्छ ? 	३

		गर्न घरमा सहयोग गर्न					
	शारिरीक व्यायाम	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ रहन सामान्य काम गर्न तथा शारिरीक व्यायाम गर्न आवश्यक छ भनेर बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सामान्य घरायसी काम -बढार्नु, मालमाता सफा राख्नु, पानी भर्नु ■ शारिरीक विकास हुने खालका खेलहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, नमुना अभ्यास 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ रहन शारिरीक व्यायाम गर्नुपर्ने कारणहरू भन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ रहन शारिरीक व्यायाम गर्नुपर्ने कारणहरू भन 	२
स्थानीय जडीबुटी	घरेलु उपचारमा जडीबुटी	<ul style="list-style-type: none"> ■ बेसार, बटुकेभार, पहेले लहरा, अमलाको उपयोगिता बताउन ■ चिराइतो, पाखमबेदको प्रयोगबारे बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बेसार, बटुकेभार, हर्रा, अमलाको व्यवहारिक प्रयोग र उपयोगिता 	<ul style="list-style-type: none"> ■ घरमा प्रयोग भइ रहेको व्यवहारिक प्रयोगको बारे छलफल ■ स्वास्थ्यको लागि पुग्ने फाइदाका बारेमा छलफल गर्ने ■ स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न पुस्तक, युटुव आदिको माध्यमबाट प्रयोग र उपयोगिताका साथै प्रयोगका बेफाइदाहरूका बारेमा बताउने ■ ज्ञान, बोध र प्रयोगका विभिन्न अभ्यास गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सन्दर्भ सामग्रीहरू ■ पुस्तक, भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ घरायसी उपचारमा बेसारको उपयोगिता बताऊ ■ अमला खाँदा हामीलाई के फाइदा हुन्छ भन ■ कस्ता विरामीले अमला खानु हुँदैन बताऊ । 	६

कक्षा ४

विषय क्षेत्र	एकाई	सिकाइ सक्षमता	विषयवस्तु विस्तृतीकरण	मुख्य सिकाइ सहजीकरण	शिक्षण सामग्री	मूल्याङ्कन प्रणाली	कार्यघण टा
--------------	------	---------------	-----------------------	---------------------	----------------	--------------------	------------

म र मेरो टेम्केमैयुड	टेम्केमैयुडको भूगोल	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो वडाको (भौगोलिक स्वरूप) क्षेत्रफल, खोलानाला, (दह, छाँगा, भरना) डाडाकाडा (भिर, बाटो, पाखा, बाटो) को सामान्य परिचय दिन ■ आफ्नो वडाको क्षेत्रफल र हावापानीको असर बताउन ■ आफ्नो वडामा वसोवास गर्ने जाति, भाषा र धर्मको सूची बनाउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो वडाको क्षेत्रफल, खोलानाला, दह, छाँगा, भरना, डाडाकाडा, भिर, समथर, बाटो, लेक, वेसी, कछाड, जाति, भाषा, धर्म 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नक्साको माध्यमबाट आफनो वडाको मुख्य खोलानाला, दह, छाँगा, भरना, डाडाकाडा, भिर, बाटोको नाम पहिचान गराइ विद्यार्थीहरूलाई आफनो गाउँटोलका खोलानाला, दह, छाँगा, भरना, डाडाकाडा, भिर, आफु हिड्ने बाटोको अवलोकन गराइ परिचय दिन लगाउने । ■ प्रश्नोत्तर र छलफलका माध्यमबाट उच्च र होचो भागको हावापानीका कारण फरक फरक फलफूल र खाद्यान्न वालिको उत्पादन हुने कुरा बताइ दिने ■ परियोजना कार्य मार्फत वडामा वसोवास गर्ने जाति, भाषा र धर्मको सूची बनाउन लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वडाको नक्सा, शब्द पति, चित्र 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मूल्यांकनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोञ्ज सकिनेछ : ■ तपाईंको वडामा भएका टोलहरूको नाम बताउनुहोस । ■ तपाईंको वडामामा भएका खोलनाला, दह, छाँगा, भरना, डाडाकाडा, भिर र बाटोको परिचय दिनुहोस । ■ तपाईंको गाउँमा उत्पादन हुने खाद्यान्न र नगदे वालीको नाम बताउनुहोस । ■ तपाईंको वडामा कति जातिहरू वसोवास गर्दछन ? 	७
टेम्केमैयुड को जीवजनवार, पशुपक्षी र वनस्पति	■ आफ्नो वडापालिकाभित्र पाइने जीव जनवार पशुपक्षी र वनस्पतिहरूको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडापालिकाभित्र पाइने जीव जनवार पशुपक्षी र वनस्पति 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडापालिकाभित्र पाइने जीव जनवार, पशुपक्षी र वनस्पति 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वडापालिका भित्रका गाउँटोलको अवलोकन गर्न लगाइ वडापालिकाभित्र पाइने पशुपक्षी, जीव जनवार र वनस्पतिहरूको नाम भन्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चित्र, चार्ट, सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको वडापालिकामा पाइने पशुपक्षी, जीव जनवार र वनस्पतिको नाम बताउनुहोस आदि 	२
टेम्केमैयुड को संरचना	■ आफनो वडा समिति तथा वडाका अन्य उपसमितिको गठन प्रकृया बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ■ वडा समिति तथा उपसमिति गठन प्रकृया 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, प्रश्नोत्तर र अवलोकन विधिको प्रयोग गरि वडा समिति र अन्य उप समिति गठन विधि र प्रकृया बताइ दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तलिका, सूची, चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कति जनाको वडा समिति गठन हुन व्यवस्था छ ? ■ वडामा निर्माण हुने विभिन्न उप समितिहरूको परिचय दिनुहोस । ■ अध्यक्ष र सदस्य हुने व्यक्तिको उमेर कति 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कति जनाको वडा समिति गठन हुन व्यवस्था छ ? ■ वडामा निर्माण हुने विभिन्न उप समितिहरूको परिचय दिनुहोस । ■ अध्यक्ष र सदस्य हुने व्यक्तिको उमेर कति 	३

					वर्ष पुरा भएको हुनु पर्दछ ?		
	टेस्केमैयुडको विशिष्ट व्यक्तित्वहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा सञ्चालित संघ संस्थाका प्रमुखको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा सञ्चालित विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, हुलाक, राजनीतिक दलहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई परियोजना कार्य दिइ परियोजना कार्य मार्फत संघ संस्था प्रमुखहरूको नाम संकलन गरी गराई कक्षामा प्रश्नतुत गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नामावली 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ्य चौकी प्रमुखको नाम नाम केहो ? ■ आफ्नो गाउँटोल/वडा सञ्चालित विद्यालय प्रअहरूको नाम बताउनुहोस । ■ वडाभित्र सञ्चालित सरकारी /गैर सरकारी कार्यालयहरूको सूची बताउनुहोस । 	३
	टेस्केमैयुडको सामाजिक संघ संस्थाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफु वडामा कृयासिल आमा समूह र क्लबको नाम, काम र महत्व बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आमा समुह क्लब 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूको गाउँमा कृयासिल आमा समुह र क्लबले गने कार्यहरू बताइ दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको गाउँमा भएको आमा समहको नाम के हो ? ■ आमा समूह र क्लबले गर्ने कुनै दुइ कार्यहरू बताउनुहोस । 	२
हाम्रा सम्पदाहरू	प्राकृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो विद्यालय,गाउँ को नामाकरण तथा वडामा रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरूको पहिचान गर्न, नामाकरण बारे बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो विद्यालय,गाउँको नामाकरण तथा वडामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आफ्नो वडामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने, ■ शिक्षकले बोर्डमा विद्यार्थीको नाम र विद्यार्थीबाट भनिएका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदिको नाम टिंडै जाने सबैको पालो पुरा भएपछि शिक्षकले सर्सति वाचन गरेर सुनाई दिने , ■ शिक्षकले सो विद्यालय,गाउँको नामाकरण र वडामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम लेखिएको तालिका टाँस गरेर वाचन गरि सुनाई दिने र लेख्न लगाउने । साथै तिनीहरूको नामाकरण कसरी भयो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालय रहेको वडामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम लेखिएको तालिका ■ शिक्षकले तयार गरेको उत्त वडामा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मूल्याङ्कनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोधन सकिनेछ : ■ तपाईंको वडामा रहेका खोला/ खोल्सा/ डाँडा/ पाखा/ भीर/ वन/छाँगा/ पोखरी/टार शिला/बाटो आदीको नाम बताउनुहोस् /लेख्नुहोस् । ■ तपाईंको आफ्नो वडामा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, 	६

			<p>होला भनेर विद्यार्थीलाई थाहा भएको कुरा खोतल्दै, पालैपालो सुनाउन लगाउने, शिक्षकले पनि कुनै ठाउँको नामाकरणको कथा, किंवदन्ति सुनाई दिने । अन्य ठाउँहरूको नामाकरणका कथा, किंवदन्तिहरू अभिभावकलाई सोधेर लेख्ने अनि कक्षामा सुनाउने भनेर सल्लाह दिने</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले तयार गरेको उक्त वडामा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, बन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाईएको नक्सा प्रस्तुत गर्दै तिनीहरूको अवस्थिति देखाइ दिई यिनीहरू सबै हाम्रा प्राकृतिक सम्पदाहरू हुन भनी प्रष्ट पारि दिने र त्यस्तै नक्सा बनाउन लगाउने । 	, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाईएको नक्सा	पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी लाई नक्सा बनाई देखाउनुहोस् । <ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको आफ्नो विद्यालय रगाउँको नामाकरण तथा वडामा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, बन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नामाकरण बारे भन्नुहोस् लेख्नुहोस् आदी । 	
ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा रहेका ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको पहिचान गर्न नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँ र वडामा रहेका सिक्का, नोट, माना, पाथी, ढक, तराजु, तुलो शंख, कलश, घण्टी, माला, चर्खा, तान, तमसुक, तक्मा आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्र देखाउँदै तिनीहरूको परिचय दिने, पालैपालो चित्रमा भएका वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाउने । ■ विद्यार्थीहरू आफुले चिनेका वस्तुहरूको नाम आ आफ्नो कापीमा लेख्न लगाई पालैपालो पढ्न लगाउने । 	■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्र ।	■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्रमा भएका वस्तुहरूको पहिचान गर्न, नाम भन्न र लेख्न लगाउने ।	५
धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा रहेका धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको पहिचान गर्न, नाम बताउन र लेख्न । ■ आफ्नो वडामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको पहिचान गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला, माडखिम, साकेला, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका नामहरू बोर्डमा टिच्चे जाने ■ आफ्नो वडामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू : मादल, बाँसुरी, मुरली, सारंगी, ढोल, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँमा रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला, माडखिम, साकेला, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नामहरू लेखिएको तालिका । ■ बोर्डमा लेखिएका नामहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र तथा नामहरू लेखिएको तालिका प्रस्तुत गरि विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो पढ्न लगाउने 	■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको नामहरू लेखिएको तालिका । <ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू । ■ भिडियोहरू 	■ आफ्नो वडामा रहेका धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको नाम बताउन र लेख्न लगाउने । <ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू हेरेर तिनीहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने । ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो वडामा 	६

		<p>भ्र्याम्टा, खैजडी, पञ्चैवाजा आदि ।</p> <p>गीतहरू : गोठाने, जुहारी, साखेवा, साकेन्वा, साकेला, बालन, संगिनी आदी ।</p> <p>र नाचहरू : मारुनी साखेवा, साकेन्वा, साकेला, बालन, संगिनी आदी ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले उक्त धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र देखाउदै तिनीहरूका नामहरू एक एक गरेर वाचन गरिदिने र यी सबै हाम्रा धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू हुन् भनी प्रष्ट पारिदिने । ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो वडामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको नाम बताउन लगाउने, समूह बनाइ नाचन, गाउँ र बजाउन पटक पटक अभ्यास गराउन 	<p>प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको नाम बताउन लगाउने, नाचन, गाउँ र बजाउन लगाउने ।</p>			
जातजाति, भेष भुषा , मातृभाषा धर्म र मौलिक संस्कारहरू	जातजाति र भेषभुषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसको जात थर बताउन र लेख्न ■ आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने भेषभुषाको नाम पहिचान गर्ने, बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालय रहेको वडामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरू ■ लुगाहरू : दौरा सुरुवाल, इन्प्टकोट, ■ जुहारी कोट, कोट, टोपी, फेटा, लुकुनी, गुन्यु, चोली, चौबन्दी, चोली, सारी, पटुकी आदी । ■ गरगहना : फुली, ढुग्गी, बुलाकी, मडुवाली, नौगेडी, तिलहरी, औंठी, शिरफुल, शिरबन्दि, जन्तर आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आफ्नो जात थर बताई दिने र सबैलाई आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसहरूको जात थर बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले बोर्डमा लेख्दै जाने र विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउने, सबैले पढिसके पछि शिक्षकले पुनः वाचन गरेर आफ्नो वडामा बस्ने जात थर बताई दिई, उनीहरू सबै छिमेकी र गाउँले हुन भनेर भनी दिने । ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने लुगाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डलाई दुई भागमा बाँडि, एक भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिप्पै जाने ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने गहनाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डको अर्को भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिप्पै जाने ■ शिक्षकले स्थानीय रूपमा लगाईने भेषभुषाहरू कुन मौसम र अवसरमा कुनकुन भेषभुषा लगाईन्छन् भनी सोधै भेषभुषाका नाम सहितको चित्र प्रस्तुत गरि विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न र लेख्न लगाउने सबैको पालो सकिएपछि यी लुगा र 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय जातजातिका नाम तालिका ■ स्थानीय भेषभुषाका चित्र र नाम ■ भिडियो आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आ आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसहरूका जात थर बताउन र लेख्न लगाउने ■ आफ्नो परिवार छरछिमेकीहरू र गाउँ तथा वडामा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने भेषभुषाको नाम पहिचान गर्न, बताउन र लेख्न लगाउने । ■ कुनकुन मौसम र अवसरमा कुनकुन भेषभुषा लगाईन्छन् भनी बताउन र लेख्न लगाउने आदी । 	४

			गहनाहरू हास्त्रा भेषभुषा हुन्, ति भेषभुषाहरू कुन मौसम र अवसरमा कुनकुन भेषभुषा लगाईन्छन् भरी स्पष्ट पारी दिने ।		
मातृभाषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो मातृभाषाको नाम बताउन, बोल्न र लेख्न ■ आफ्नो मातृभाषामा घर परिवार छरछिमेकमा प्रचलित साईनो तथा घरायसी सरसामानहरू, घर वरपरका वस्तुहरूको नामको नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मातृभाषाहरू ■ स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार छरछिमेकमा प्रचलित साईनो तथा घरो साईनो तथा घरायसी सरसामानहरू, घर वरपर पाईने वस्तुहरूको नाम । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आ आफ्नो घरपरिवारमा कुन भाषा बोलिन्छ भनेर बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका भाषाहरू बोर्डमा टिए जाने ■ बोर्डमा लेखिएका भाषाहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई, आमाको काखमा बसेर सिकिने तथा आफ्नो वर्ग वा जातिमा बोलिने भाषा नै मातृभाषा हो भनेर प्रष्ट पारिदिने । ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार र छरछिमेकमा प्रचलित साईनो तथा घरायसी सरसामानहरू, घर वरपर पाईने वस्तुहरूको नाम बताउन लगाउँदै, बोर्डमा टिए जाने, आवश्यकता अनुसार सहजीकरण गर्दै विद्यार्थीहरूलाई मातृभाषामा बोल्न प्रोत्साहन गर्दै लैजाने एक अर्कासंग बोल्ने बातावरण सिर्जना गरिदिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मातृभाषामा विभिन्न साईनो तथा घरायसी सरसामानहरू र घर वरपर पाईने वस्तुहरूको नाम लेखिएका शब्द पतिहरू ■ साईनो वंशावली तालिका 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मातृभाषामा घरायसी सरसामानहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने । ■ साईनो वंशावली तालिका अभिनय गर्न लगाउने ।
धर्म र मौलिक सँस्कारहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसले मान्ने धर्म र आफ्नो वडामा चलिआएका मौलिक सँस्कारहरूको नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धर्महरू : हिन्दु, किरात, बौद्ध, ईसाई ■ मौलिक सँस्कारहरू : न्वारान, विवाह, मृत्यसँस्कार, छेवार, गुन्युचोली, ब्रतवन्ध, गोठपुजा, धूरीपुजा, कुरोओसी, माता तीर्थओसी, माड, चाढ्यवा, हुत्लुड आदि । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसले कुन कुन धर्म मान्दछन् भनेर पालैपालो साधै उनीहरूले बताएका धर्महरूको नाम टिए जाने र क कस्ले कुन कुन धर्म मान्दा रहेछन् भनेर छलफल चलाउने, जस्ते जुन धर्म मानेपनि उनीहरूको इच्छा र विश्वास हो भनेर बुझाईदिने । ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वडामा चलिआएका मौलिक सँस्कारहरूको नाम पालैपालो बताउन लगाउने ती कुराहरू टिए जाने, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय रूपमा प्रचलित धर्महरूको शब्द पति, तालिका, स्थानीय मौलिक सँस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू आदि । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईं कुन धर्म मान्नु हुन्छ ? ■ तपाईंको वडामा बस्ने मानिसहरूले कुन कुन धर्म मान्नु हुन्छ ? ■ स्थानीय मौलिक सँस्कारहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने ■ स्थानीय मौलिक सँस्कारहरू (न्वारान विवाह, मृत्यसँस्कार, छेवार, गुन्युचोली,

				<p>सवैलाई समूहमा टिपोट गरिएका कुराहरू पढ्न र लेख्न लगाउने</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू देखाउदै तिनीहरूको बारेमा थप छलफल चलाई स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको बारेमा बुझाउने कोशिस गर्ने । 		<p>ब्रतवन्ध, गोठपुजा, धुरीपुजा, माड, चाढुवा, हुत्लुड आदि) गर्दा आवश्यक पर्ने सामग्रीहरूको नाम भन्न र लेख्न लगाउने ।</p>	
पेसा व्यवसाय र प्रविधि	पेसा, व्यवसाय	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्ना वडा र पालिकाभित्र बसोबास गर्ने मानिसहरूले गर्दै आएका पेसा तथा व्यवसायको जानकारी राखी आयआर्जन हुने पेसा व्यवसायको सूची बनाउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्ना वडा र पालिकाभित्र बसोबास गर्ने मानिसहरूले गर्दै आएका पेसाहरू मध्ये आफुलाई मन पर्ने पेसा छनौट गर्न लगाई छलफल गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पेसा व्यवसायसँग सम्बन्धित शैक्षिक सामग्रीहरू जस्तै चार्ट, शब्दपत्ती । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कक्षा कार्य, मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर जस्तै : तपाईंको वडा र पालिकाभित्र के कस्ता पेसा व्यवसायहरू सञ्चालित छन् ? 	६	
	स्थानीय प्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> ■ वडास्तरीय रैथाने प्रविधिहरू निर्माण र महत्व बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय प्रविधिको प्रयोग गरी बस्तुको उत्पादन । ■ स्थानीय घरेलु सामग्री निर्माण र प्रयोग 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय स्तरमा निर्माण गरिएका सामग्री के कसरी बनाउन सकिन्छ भनेर अभ्यास र अवलोकन गर्ने बातापरण निर्माण गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सामग्रीको प्रस्तुति र अवलोकन । सामग्री निर्माण, प्रस्तुत र अवलोकन । ■ तपाईंको पालिकामा पाइने स्थानीय प्रविधिको प्रयोग गरेर निर्माण गरिएका ५ वटा सामग्रीहरूको नाम बताउनुहोस् । 		
कृषि र पर्यटन	कृषि	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडाभित्रका स्थानीय जातका तरकारी, अन्नबालीको परचिय र फाइदा बताउन । ■ कृषि व्यवसायबाट हुने फायदा बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडाभित्रका स्थानीय जातका अन्नबाली, तरकारी । ■ स्थानीय उत्पादनका खाध्यान्नहरू सेवन गर्नाले शारीरिक रूपमा हुने फाइदाहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने अन्नबालीको परिचय गराउदै तिनीहरूको सेवनबाट हुने फाइदाको बारेमा के कति जानकारी छ, सोध्ने र प्रष्ट जवाफ नआएमा प्रष्ट पारेर सिकाइ सहजीकरण गर्न सकिन्छ । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चार्टहरू, शब्दपत्र तीहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नोत्तर गरेर । ■ तिमो वडामा कुन कुन जातका अन्नबालीहरू पाइन्छन् ? ■ स्थानीय उत्पादनका हरियो सागपात, गेडागुडी सेवन गर्नाले के के फाइदा हुन्छ ? 	७

	पर्यटन	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडाभित्रको पर्यटकीय स्थलहरूको नाम र अवस्थिति बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडाभित्रको मुख्य पर्यटकीय स्थलहरू । ■ पर्यटकीय स्थलहरू रहेका ठाँउहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडाभित्रको प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रहरू सम्बन्ध भएसम्म क्षेत्र भ्रमण गराउने नभएमा फोटो,भिडियो र फिल्म फुटेज देखाएर सिकाउन सकिन्छ । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ फोटो,भिडिया 'आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नोत्तर गरेर । ■ तपाईंको वडामा पर्ने ३ बटा पर्यटकीयस्थलहरूको नाम बताउनुहोस् । 	६
स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति विकास, सूचना तथा सञ्चार	स्थानीय पूर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घरवरपर भएका पूर्वाधार अन्तर्गत भवन निर्माण गर्न आवश्यक सामग्रीहरूको पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कच्ची र पक्की भवन निर्माणका आवश्यक सामग्रीहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो क्षेत्रमा रहेका विद्यमान कच्ची र पक्की भवनहरूको स्थलगत अवलोकन गराई भवन निर्माणमा प्रयोग हुने सामग्रीको बारेमा छलफल, प्रदर्शनको माध्यमबाट स्पष्ट पार्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सम्भव भएसम्म कच्ची तथा पक्की भवन निर्माणमा आवश्यक सामग्रीहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कच्ची र पक्की भवन निर्माण गर्न आवश्यक सामग्रीहरूको सूची बनाउन लगाउनुहोस् । 	६
	जनशक्ति विकास	<ul style="list-style-type: none"> ■ जनशक्तिका प्रकारहरू धारणा बसाउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जनशक्तिका प्रकारहरू प्राविधिक, अप्राविधिक, दक्ष, अर्धदक्ष अदक्ष जनशक्ति 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय क्षेत्रको समग्र विकासमा लागि विभिन्न प्रकारका जनशक्तिहरू प्राविधिक, अप्राविधिक, दक्ष, अर्धदक्ष अदक्ष आदिका बारेमा उदाहरण सहित विद्यार्थीलाई स्पष्ट धारणा बसाइदिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जनशक्तिका प्रकारहरू स्पष्ट पार्न चार्टको प्रयोग 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जनशक्तिका प्रकारहरू छुट्याउन लगाउने ■ प्राविधिक, अप्राविधिक, दक्ष, अर्धदक्ष अदक्ष जनशक्तिको परिचय भन । 	६
	सूचना तथा सञ्चार	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालय तथा शिक्षकहरूसँग फोन सम्पर्क गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालयमा फोन सम्पर्क ■ शिक्षकहरूसँग फोन सम्पर्क 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो विद्यालय तथा शिक्षकहरूको फोन नम्बर सङ्कलन गर्न लगाई विद्यार्थीलाई आफ्नो समस्या तथा सूचनाहरू फोन मार्फत जानकारी गराउन प्रोत्साहन गर्न शिक्षकले फोन मार्फत आवश्यक प्रयोगात्मक कार्य समेत गराउने कुराकानीका क्रममा उनीहरूको प्रयोग गर्ने स्थानीय अभिवादन, आदरार्थी अभिव्यक्ति आदिको ख्याल गरि उपयुक्त तबरले व्यवहारिक अभ्यास गर्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मोबाइल फोन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो विद्यालय तथा शिक्षकहरूसँग फोन सम्पर्क गर्न लगाई पृष्ठपोषण दिनुहोस् । 	६
जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन	स्थानीय विपदहरू र बच्ने उपायहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ विपद्को परिचय दिन, ■ स्थानीय स्तरमा आउन सक्ने सम्भावित विपदहरू पहिचान गरी सुरक्षित रहन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रकोप तथा विपद्को परिचय ■ स्थानीय स्तरमा आउन सक्ने सम्भावित विपदहरू र सुरक्षा 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विभिन्न विपद्/ जाखिमहरूका चित्र प्रदर्शन गरी छलफल गर्न लगाउने ■ बाढी, पहिरो, चट्यान, भूकम्प, आगलार्गी, विपद् सम्बन्धित सान्दर्भिक उदाहरण चित्र, भिडियो आदिका माध्यमबाट सिकारुलाई बताइदिने, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चित्र, भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई घर वरपर के कस्ता जोखिम तथा विपद्को अनुभव गर्नुभएको छ भनी सोझ्ने? ■ तपाईंको स्थानीय स्तरमा के कस्ता सम्भावित विपद् हुन 	८

			<ul style="list-style-type: none"> ■ विपद्वाट सुरक्षित हुने तरिकाहरू सिकारूकै संगलनतामा अभिनय तथा प्रश्नोत्तर विधिबाट स्पष्ट पारिदिने, ■ स्थानीय स्तरमा घटन सक्ने तथा घटिरहेका विपद्वाट जस्तै बाढी, पहिरो, आगलागि, आँधीहुरी आदि को पहिचान साथै यसबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा छलफल प्रयोगात्मक कार्यहरू आदिका माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने 		<ul style="list-style-type: none"> ■ सक्लान ? सूची तयार गर्न लगाउने । ■ ती विपद्वाट सुरक्षित रहने उपायरु लेख्न लगाउनुहोस् । 		
हाम्रा मूल्य, मान्यताहरू	हाम्रा सामुदायिक मूल्य मान्यता अनुसारका प्रचलनहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ हाम्रो समुदायमा प्रचलित साभा मान्यताहरूको बारेमा बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विरालोले बाटो काटनु अशुभ मंगलबार खरो बार ■ लुगा लगाउँर ननुहाउनु ■ राडी नओहनु, सिरोक नओच्छयाउनु ■ जेठा छोरालाई खोज्न बाबु नजानु 	<ul style="list-style-type: none"> ■ हाम्रो समुदायमा प्रचलित मूल्यमान्यता के के सुनेका छौ भनेर छलफल चलाउने ■ टिपोट, छलफल, थप अरु मान्यताहरूका बारेमा पनि छलफल ■ जानकारी भएसम्म यी मान्यतासँग सम्बन्धित कथा सुनाउने ■ यी मान्यता चालिआएका परम्पराहुन, भनेर बुझाउने ■ सबै परम्परा चलनहरूको कारण र आधिकारिकता हुँदैन भनेर पनि बुझाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ लोक कथाका किताब ■ प्रचलन आहानहरू लेखिएका चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ हाम्रो समुदायका साभा मूल्य मान्यताहरू बताउ 	२
हाम्रा धार्मिक मूल्य, मान्यताहरू		<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्के मैयुडमा प्रचलित धर्म र धर्मका साभा मूल्य, मान्यता, चलनहरूबाटे बताउन सक्नेछन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ किरात धर्मका मूल्य, मान्यता 	<ul style="list-style-type: none"> ■ किरात धर्मका सांस्कृतिक मूल्य मान्यताहरू ■ जन्म, मृत्यु, विवाह संस्कार प्रचलित देवता, पूजाआजा ■ यस धर्मका सामाजिक मान्यताहरूका बारेमा पाठ्यपुस्तक, सन्दर्भ सामग्री आदिको आधारमा बताउने ■ विभिन्न अभ्यास र क्रियाकलाप गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सन्दर्भ सामग्री भएको पुस्तक, भिडियो, चार्ट आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ किरात धर्म अनुसार न्वारान र नाम राख्ने तरिका बताऊ । ■ किरात धर्मका प्रचलित देवीदेवताको नाम भन ■ किरात धर्ममा मानिसको मृत्यु हुँदा गरिने संस्कारबाटे बताऊ । ■ किरात धर्मको प्रमुख श्रोत के हो ? 	३
		<ul style="list-style-type: none"> ■ हिन्दू धर्मका प्रचलित मूल्य, मान्यताहरू ■ जन्म, मृत्यु, विवाह 	<ul style="list-style-type: none"> ■ हिन्दू धर्मका सांस्कृतिक मूल्य मान्यताहरू ■ जन्म, मृत्यु, विवाह संस्कार प्रचलित देवता, पूजाआजा 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सन्दर्भ सामग्री भएको पुस्तक, भिडियो, चार्ट आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ हिन्दू धर्मअनुसार न्वारान र नाम राख्ने तरिका बताऊ । 	३	

		<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रचलित देवी देवताहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ यस धर्मका सामाजिक मान्यताहरूका बारेमा पाठ्यपुस्तक, सन्दर्भ सामग्री आदिको आधारमा बताउने ■ विभिन्न अभ्यास र क्रियाकलाप गराउने 		<ul style="list-style-type: none"> ■ हिन्दू धर्मका प्रचलित देवीदेवताको नाम भन ■ हिन्दू धर्ममा मानिसको मृत्यु हुँदा गरिने संस्कारबारे बताऊ । ■ हिन्दू धर्मअनुसार विहे मण्डपमा पाठ गरिने धार्मिक ग्रन्थ के हो ? 	
		<ul style="list-style-type: none"> ■ बौद्ध धर्मका प्रचलित मूल्य, मान्यताहरू ■ जन्म, मृत्यु, विवाह ■ प्रचलित देवी देवताहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बौद्ध धर्मका साँस्कृतिक मूल्य मान्यताहरू ■ जन्म, मृत्यु, विवाह संस्कार प्रचलित देवता, पूजाआजा ■ यस धर्मका सामाजिक मान्यताहरूका बारेमा पाठ्यपुस्तक, सन्दर्भ सामग्री आदिको आधारमा बताउने ■ विभिन्न अभ्यास र क्रियाकलाप गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सन्दर्भ सामग्री भएको पुस्तक, भिडियो, चार्ट आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बौद्ध धर्मअनुसार न्वारान र नाम राख्ने तरिका बताऊ । ■ बौद्ध धर्मका प्रचलित देवीदेवताको नाम भन ■ बौद्ध धर्ममा मानिसको मृत्यु हुँदा गरिने संस्कारबारे बताऊ । ■ बौद्ध धर्मअनुसार विहे मण्डपमा पाठ गरिने धार्मिक ग्रन्थ के हो 	३
		<ul style="list-style-type: none"> ■ इसाइ धर्मका प्रचलित ■ मूल्य, मान्यताहरू ■ जन्म, मृत्यु, विवाह ■ प्रचलित देवी देवताहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ इसाइ धर्मका साँस्कृतिक मूल्य मान्यताहरू ■ जन्म, मृत्यु, विवाह संस्कार प्रचलित देवता, पूजाआजा ■ यस धर्मका सामाजिक मान्यताहरूका बारेमा पाठ्यपुस्तक, सन्दर्भ सामग्री आदिको आधारमा बताउने ■ विभिन्न अभ्यास र क्रियाकलाप गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ भिडियो, चित्र, कथाका किताब 	<ul style="list-style-type: none"> ■ इसाइ धर्मअनुसार न्वारान र नाम राख्ने तरिका बताऊ । ■ इसाइ धर्मका प्रचलित देवीदेवताको नाम भन ■ इसाइ धर्ममा मानिसको मृत्यु हुँदा गरिने संस्कारबारे बताऊ । ■ इसाइ धर्मअनुसार विहे मण्डपमा पाठ गरिने धार्मिक ग्रन्थ के हो ? 	३

स्वस्थ जीवनशैली	घरको सरसफाई	<ul style="list-style-type: none"> ■ भान्डा, कोठा तथा घर वरपरको सरसफाई 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विभिन्न रोगको संक्रमण तथा जीवजन्तुबाट बच्ने घर वरपरको बातावरणको सरसफाई गर्नु पर्ने आवश्यकता बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल चलाउने ■ व्यवहारिक परिवर्तको अवलोकन गर्ने ■ घरपरिवारको सहयोगमा यस्ता क्रियाकलाप गर्ने प्रेरित गर्ने ■ अनुगमन विधि अपनाउने ■ घरवरपर सरसफाई नगदा हुने बेफाइदाहरूबाटे उदाहरण दिएर छलफल चलाउने ■ नमुना सफा घरका चित्र देखाउने, गाउँधरका सफा नमुना घरका उदाहरण भन्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सफा घरका चित्र ■ भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ घर वरपर सफा राख्दा हुने फाइदा र बेफाइदाहरू लेख 	३
घरायसी दुर्घटनाबाट बचावट	<ul style="list-style-type: none"> ■ घरमा सामान्य लापरवाहीबाट हुने दुर्घटनाबाट बच्ने उपाय बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ हातहतियारबाट हुने दुर्घटना ■ आगो तथा जलनशील वस्तुबाट हुने दुर्घटना 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, अवलोकन विधि प्रयोग गर्ने ■ नमुना प्रदर्शन विधि प्रयोग गर्ने ■ घरमा प्रयोग हुने धारिला हात हतियारको राखनधारन उचित रूपमा हुन नसक्दा आइपर्ने घरायसी संकट र व्यक्तिको जीवनमा पर्ने असर बारे छलफल गर्ने र निष्कर्ष निकाल्ने ■ यस्ता दुर्घटनाले मानवीय स्वास्थ्यमा पार्ने असरको बारेमा छलफल गरी सचेतता अपनाउने तरिकाको बारेमा छलफल चलाउने ■ यस्ता दुर्घटनाको उदाहरण दिने ■ व्यवहारिक परिवर्तन हुने खालका नमुना अभ्यासहरू गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नमुना चित्र ■ नमुना सामग्रीहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ जीवनशैली अपनाउन घरायसी दुर्घटनाबाट बच्ने कुनै पाँच उपाय बताऊ । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ जीवनशैली अपनाउन घरायसी दुर्घटनाबाट बच्ने कुनै पाँच उपाय बताऊ । 	२
शारिरीक व्यायाम	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ रहन सामान्य काम गर्न तथा शारिरीक व्यायाम गर्न आवश्यक छ भनेर बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सामान्य घरायसी काम -बढार्नु, मालमाता सफा राख्नु, पानी भर्नु ■ शारिरीक विकास हुने खालका खेलहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, नमुना अभ्यास 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ रहन शारिरीक व्यायाम गर्नुपर्ने कारणहरू लेखिएका चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ रहन शारिरीक व्यायाम गर्नुपर्ने कारणहरू भन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ रहन शारिरीक व्यायाम गर्नुपर्ने कारणहरू भन 	२
स्थानीय जडीबुटी	टेम्केमैयुड गाउँपालिकाम	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा पाइने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पालिका क्षेत्रभित्र पाइने जडीबुटी 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, खोज विधि प्रयोग गर्ने ■ पालिका क्षेत्रभित्र पाइने औषधी जन्य जडीबुटीको नाम संकलन गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जडीबुटीको चित्र, पोस्टर, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गा.पा क्षेत्रमा पाइने जडीबुटीको नामावली तयार पार 	६

	१ पाइने जडिबुटीहरू	जडिबुटीहरूको नाम बताउन सक्नेछन् ■ सामान्य उपयोगिता भन्न सक्नेछन्	■ हाडजोडा र हँचुरको सामान्य उपयोगिता	■ हाडजोडा र हँचुरको सामान्य उपयोगिता बताउने ■ गाउँधरमा यसको प्रयोग कसरी भएको छ खोजिवन गरेर ल्याउन भन्ने	नमुना पात, गानो, विरुवा ■ उपयोगिता लेखिएको चार्ट	■ गाउँधरमा हाडजोडा र हँचुरको प्रयोग के उपचारका लागि हुन्छ भन	
--	-----------------------	---	---	--	---	---	--

कक्षा ५

विषय क्षेत्र	एकाई	सिकाइ सक्षमता	विषयवस्तु विस्तृतीकरण	मुख्य सिकाइ सहजीकरण	शिक्षण सामग्री	मूल्यांकन प्रणाली	कार्यघण्ठा
म र मेरो टेम्केमैयुड	टेम्केमैयुडको भूगोल	■ आफ्नो वडाको (भौगोलिक स्वरूप) अक्षांश, देशान्तर, सिमाना बताउन ■ आफ्नो वडाका महत्वपूर्ण खोलानाला, दह, छाँगा, भरना, डाढाकाडा, भिर, पाखा, समथर, बाटो, अग्लो, होचो ■ आफ्नो वडाको नक्सा बनाइ अग्लो र होचो भूभागको नामाकरण गर्न	■ आफ्नो वडाको क्षेत्रफल, अक्षांश, देशान्तर, खोलानाला, दह, छाँगा, भरना, डाढाकाडा, भिर, पाखा, समथर, बाटो, अग्लो, होचो	■ नक्साको माध्यमबाट आफ्नो वडाको भौगोलिक अवस्थितिको बारेमा जानकारी गराउने, वडाको मुख्य खोलानाला, दह, छाँगा, भरना, डाढाकाडा, भिर, बाटोको महत्व पहिचान गराइ विचार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँटोलका खोलानाला, दह, छाँगा, भरना, डाढाकाडा, भिर, आफु हिड्ने बाटोको अवलोकन गराइ महत्व बताउन लगाउने । ■ वडाको नक्सा निर्माण गराइ उच्च र होचो भू भागको जानकारी गराउने	■ वडाको नक्सा, शब्द पति, चित्र	■ मूल्यांकनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोधन सकिनेछ : ■ तपाईंको वडाको अक्षांश र देशान्तर बताउनुहोस् । ■ तपाईंको वडामा भएका खोलानाला, दह, छाँगा, भरना, डाढाकाडा, भिर र बाटोको महत्व बताउनुहोस् । ■ तपाईंको वडाको अग्लो र होचो भूभागको नाम बताउनुहोस् । ■ आफ्नो वडाको नक्सा बनाइ अग्लो र होचो भूभागको नामाकरण गर्नुहोस् ।	७
	टेम्केमैयुडको जीवजनवार, पशुपंक्षी र वनस्पति	■ आफ्नो वडापालिकाभित्र पाइने जीव जनवार पशुपंक्षी र वनस्पतिहरूको परिचय दिई महत्व बताउन	■ आफ्नो वडापालिकाभित्र पाइने जीवजनवार, पशुपंक्षी र वनस्पति	■ वडापालिका भित्रका गाउँटोलको अवलोकन गर्न लगाइ वडापालिकाभित्र पाइने पशुपंक्षी, जीव जनवार र वनस्पतिहरूको परिचय दिन र महत्व बताउन लगाउने आवश्यक पृष्ठपोषण दिने ।	■ चित्र, चार्ट, सूची	■ तपाईंको वडापालिकामा पाइने पशुपंक्षी, जीव जनवार र वनस्पतिको परिचय दिई यिनीहरूको महत्व बताउनुहोस् ।	२

	टेम्पकैयुडको संरचना	<ul style="list-style-type: none"> ■ वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरूको सूची बनाउन ■ वडा अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकारहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवाहरू, वडा अध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकारहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वडा कार्यालयको अवलोकन भ्रमण गराई समूह विभाजन पश्चात छलफल र प्रश्नोत्तर विधिको माध्यमबाट वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवाहरू र वडा अध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकारहरूको सूची बनाउन लगाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउन। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तालिका, सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरूको सूची बनाउनुहोस। ■ वडा अध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकारहरू बताउनुहोस। 	३
	टेम्पकैयुडको विशिष्ट व्यक्तित्वहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा सञ्चालित संघ संस्थाका प्रमुखहरूको भूमिका बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सरकारी कार्यालयका प्रमुखहरू, राजनीतिक दलका प्रमुखहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई परियोजना कार्य दिई परियोजना कार्य मार्फत संघ संस्था प्रमुखहरूको भूमिक संकलन गरी गराई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नामावली 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्य चौकी प्रमुखको भूमिका बताउनुहोस। ■ वडामा सञ्चालित सरकारी, गैर सरकारी संघ संस्थाका प्रमुखहरूको विवरण संकलन गरि संघ संस्थाका प्रमुखबाट समुदायमा निर्वाह गर्ने भूमिका बताउनुहोस। 	३
	टेम्पकैयुडको सामाजिक संघ संस्थाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा क्रियासिल सरकारी, गैर सरकारी संघ संस्थाहरूको आवश्यकता पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा सञ्चालित विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, हुलाक, राजनीतिक दलहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई परियोजना कार्य मार्फत वडामा क्रियासिल संघ संस्थाहरूको आवश्यकता पहिचान गरी गराई कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वडामा सञ्चालित सरकारी, गैर सरकारी संघ संस्थाहरूको विवरण संकलन गरि ती संघ संस्थाको समुदायमा आवश्यकता पर्नुको कारण बताउनुहोस। 	२
हास्त्र सम्पदाहरू	प्राकृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो विद्यालयको नामाकरण तथा वडामा रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरूको पहिचान गर्न, नाम बताउन र लेखन। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो विद्यालयको नामाकरण तथा वडामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम बताउन र लेखन लगाउने, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आफ्नो वडामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम र विद्यार्थीबाट भनिएका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदिको नाम टिंडै जाने सबैको पालो पुरा भएपछि शिक्षकले सर्सति वाचन गरेर सुनाई दिने , 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालय रहेको वडामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम लेखिएको तालिका 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मूल्याङ्कनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोच्न सकिनेछ : तपाईंको वडामा रहेका खोला/ खोल्सा/ डाँडा/ पाखा/ भीर/ वन/ छाँगा/ पोखरी/ टार शिला/ बाटो आदीको नाम 	६

			<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यालय र वडामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नाम लेखिएको तालिका टाँस गरेर वाचन गरि सुनाई दिने र लेख्न लगाउने । साथै तिनीहरूको नामाकरण कसरी भयो होला भनेर विद्यार्थीलाई थाहा भएको कुरा खोतल्दै, पालैपालो सुनाउन लगाउने, शिक्षकले पनि कुनै ठाउँको नामाकरणको कथा, किंवदन्ति सुनाई दिने । अन्य ठाउँहरूको नामाकरणका कथा, किंवदन्तिहरू अभिभावकलाई सोधेर लेखने अनि कक्षामा सुनाउने भनेर सल्लाह दिने ■ शिक्षकले तयार गरेको उक्त वडामा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाईएको नक्सा 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले तयार गरेको उक्त वडामा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी । ■ तपाईंको आफ्नो वडामा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नक्सा बनाई देखाउनुहोस् । ■ तपाईंको आफ्नो वडामा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको नामाकरण बारे भन्नुहोस् लेख्नुहोस् आदी । 	
ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा रहेका ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको पहिचान गर्न नाम बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँ र वडामा रहेका सिक्का, नोट, माना, पाथी, ढक, तराजु, तुलो, शाख, कलश, घण्टी, माला, चर्खा, तान, तमसुक, तक्मा आदी 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्र देखाउदै तिनीहरूको परिचय दिने, पालैपालो चित्रमा भएका वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाउने । ■ विद्यार्थीहरू आफुले चिनेका वस्तुहरूको नाम आ आफ्नो कापीमा लेख्न लगाई पालैपालो पढ्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्रमा भएका वस्तुहरूको पहिचान गर्न, नाम भन्न र लेख्न लगाउने । 	५
धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा रहेका धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला, माडखिम, साकेन्वा/साखेवा/साकेला, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँमा रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला, माडखिम, साकेन्वा/साखेवा/साकेला, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको नामहरू 	६

		<p>पहिचान गर्न, नाम बताउन र लेखन ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको पहिचान गर्न । 	<p>देवीथान, चर्च आदी ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू : मादल, बाँसुरी, मुरली, सारंगी, ढोल, भ्यास्टा, खैजडी, पञ्चैवाजा आदि । गीतहरू : गोठाले, जुहारी, साखेवा, साकेन्वा, साकेला, बालन, संगिनी आदी । नाचहरू : मारुनी साखेवा, साकेन्वा, साकेला, बालन, संगिनी आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका नामहरू बोर्डमा टिप्पे जाने ■ बोर्डमा लेखिएका नामहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन र लेखन लगाउने ■ शिक्षकले धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र तथा नामहरू तेखिएको तालिका प्रस्तुत गरि विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो पढन लगाउने ■ शिक्षकले उक्त धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र देखाउँदै तिनीहरूका नामहरू एक एक गरेर वाचन गरिरिदिने र यी सबै हाम्रा धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू हुन् भनी प्रष्ट पारिदिने । ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो वडामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको नाम बताउन लगाउने, नाचन, गाउँन र बजाउन लगाउने । 	<p>लेखिएको तालिका ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू । ■ भिडियोहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू हेरेर तिनीहरूको नाम भन्न र लेखा लगाउने । ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो वडामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको नाम बताउन लगाउने, नाचन, गाउँन र बजाउन लगाउने । 	
जातजाति, भेषभूषा, मातृभाषा, धर्म र मौलिक संस्कारहरू	जातजाति र भेषभूषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसको जात बताउन र लेखन ■ आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने भेषभूषाको नाम पहिचान गर्न, बताउन र लेखन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालय रहेको वडामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरू ■ लुगाहरू : दौरा सुरुवाल, ईप्टकोट, जुहारीकोट, कोट, टोपी, फेटा, लुकुनी, गुन्यु, चोली, चौबन्दी चोली, सारी, पटुकी आदी । ■ गरगहना : फुली, ढुंगी, बुलाकी, मङ्गाली, नौगेडी, तिलहरी, औंठी, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आफ्नो जात थर बताई दिने र सबैलाई आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसहरूको जात थर बताउन र लेखन लगाउने ■ शिक्षकले बोर्डमा लेख्दै जाने र विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन लगाउने, सबैले पढिसके पछि शिक्षकले पुनः वाचन गरेर आफ्नो वडामा बस्ने जात थर बताई दिई, उनीहरू सबै छिमेकी र गाउँले हुन भनेर भनी दिने । ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने लुगाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डलाई दुई भागमा बाँडि एक भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिप्पे जाने 	<p>स्थानीय जातजातिका नाम तालिका</p> <p>स्थानीय भेषभूषाका चित्र र नाम</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ आ आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसहरूका जात थर बताउन र लेखा लगाउने । ■ आफ्नो परिवार छरछिमेकीहरू र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने भेषभूषाको नाम पहिचान गर्न, बताउन र लेखा लगाउने । 	४

		<p>शिरफुल, शिरबन्दी, जन्तर आदी ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने गहनाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डको अर्को भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिप्पै जाने ■ शिक्षकले स्थानीय रूपमा लगाईने भेषभुषाका नाम सहितको चित्र प्रस्तुत गरि विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन र लेख्न लगाउने सबैको पालो सकिए पछि यी लुगा र गहनाहरू हाम्रा भेषभुषा हुन भनी स्पष्ट पारी दिने । 		
मातृभाषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो छरछिमेक र गाउँमा बोलिने मातृभाषाको नाम बताउन र लेख्न ■ आफ्नो मातृभाषामा घर परिवार छरछिमेकमा प्रचलित साइनो तथा घरायसी सरसामानहरू, घर वरपरका वस्तुहरूको नाम बताउन र लेख्न । ■ आफ्नो मातृभाषा बोल्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वडामा बोलिने मातृभाषाहरू ■ स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार तथा घरायसी परिवार छरछिमेकमा प्रचलित साइनो तथा घरको साइनो सरसामानहरू, घर वरपर पाइने वस्तुहरूको नाम । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आफ्नो घरपरिवार, गाउँ र वडामा कुन कुन भाषाहरू बोलिन्छ, भनेर बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका भाषाहरू बोर्डमा टिप्पै जाने ■ बोर्डमा लेखिएका भाषाहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आमाको काखमा बसेर सिकिने तथा आफ्नो वर्ग वा जातिमा बोलिने भाषा नै मातृभाषा हो भनेर प्रष्ट पारिदिने । ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार र छरछिमेकमा प्रचलित साइनो तथा घरायसी सरसामानहरू, घर वरपर पाइने वस्तुहरूको नाम बताउन लगाउदै, बोर्डमा टिप्पै जाने, आवश्यकता अनुसार सहजीकरण गर्दै विद्यार्थीहरूलाई एकआपसमा आफ्नो मातृभाषामा बोल्न प्रोत्साहन गर्दै लैजाने एक अर्कासंग बोल्ने बातावरण सिर्जना गरिदिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मातृभाषामा घरायसी सरसामानहरूको नाम भन्न र लेख्न तथा घरायसी सरसामानहरू र घर वरपर पाइने वस्तुहरूको नाम लेखिएका शब्द पतिहरू ■ साइनो वंशावली तालिका अनुसार मातृभाषामा अभिनय गर्न लगाउने । ■ मातृभाषाको कक्षामा मातृभाषामा नै बोल्न लगाउने आदी । 	८

	धर्म र मौलिक संस्कारहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो बडामा बसोबास गर्ने मानिसले माने धर्म र आफ्नो बडामा चलिआएका मौलिक संस्कारहरूको नाम बताउन र लेख्न । ■ मौलिक संस्कारहरू कुन कुन समयमा कसरी मनाईन्छन् भन्ने कुरा बताउन र लेख्न । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धर्महरू : हिन्दु, किरात, बौद्ध, ईसाई ■ मौलिक संस्कारहरू : ■ न्वारान, विवाह, मृत्यसंस्कार, छेवार, गुन्युचोली, ब्रतवन्ध, गोठपुजा, धुरीपुजा, कुशोऔसी, माड, चाढुवा, हुल्लुड आदि । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो बडामा बसोबास गर्ने मानिसले कुन कुन धर्म मान्दछन् भनेर पालैपालो सावै उनीहरूले बताएका धर्महरूको नाम टिच्चे जाने र क कस्ले कुन कुन धर्म मान्दा रहेछन् भनेर छलफल चलाउने, जस्ते जुन धर्म माने पनि उनीहरूको ईच्छा र विश्वास हो भनेर बुझाईदिने । ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो बडामा चलिआएका मौलिक संस्कारहरूको नाम पालैपालो बताउन लगाउने ती कुराहरू टिच्चे जाने, सबैलाई समूहमा टिपोट गरिएका कुराहरू पढन र लेख्न लगाउने ■ ति मौलिक संस्कारहरू कुन कुन समयमा कसरी मनाईन्छन् भनेर सामुहिक छलफल गर्ने ■ स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू देखाउदै तिनीहरूको बारेमा थप छलफल चलाई स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको बारेमा बुझाउने कोशिश गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय रूपमा प्रचलित धर्महरूको शब्द पति, तालिका ■ स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू आदि । 	५	
स्थानीय पेसा व्यवसाय प्रविधि	स्थानीय पेसा, व्यवसाय	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो बडा र पालिकाभित्र बसोबास गर्दै आएका मानिसहरूले गर्दै आएका विभिन्न पेसा तथा व्यवसायको जानकारी राखी प्रमुख नगदे पेसा व्यवसायहरूको सूची बनाउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो बडा र पालिकाभित्रका मुख्य पेसा र व्यवसायहरू खेतिपाती, पशुपालन, कृषि व्यापार शिक्षण जागिर उद्योग आदि । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय पेसा व्यवसाय मध्ये आफुलाई मन पर्ने पेसाको छनौट, स्थानीय खेती तथा पशुपालनको बारेमा छलफल, अन्तर्राकिया जस्ता प्रक्रियाहरूलाई प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ । ■ व्यापार, शिक्षणकार्य, जागिर, उद्योगवाट हुने आम्दानीको बारेमा छलफल गराउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विषयबस्तुमा आधारित चार्टहरू, नक्साहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कक्षा कार्य, मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर, बहुवैकल्पिक प्रश्न । ठिक्केठिक प्रश्न, खाली ठाँउ भन्ने प्रश्नका माध्यमले सिकारुमा स्थानीय पेसा व्यवसाय सम्बन्धि सिकाइ उपलब्धि भए नभएको यकिन गर्ने । 	६

	स्थानीयप्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> ■ माटोजन्य रैथाने प्रविधिहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ माटोजन्य रैथाने प्रविधिहरू (गमला, घैला, घैटा, मटिया, धुपौरो, खुत्रुके, हाँडी) । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ माटोजन्य रैथाने प्रविधिहरू (गमला, घैला, घैटा, मटिया, धुपौरो, खुत्रुके, हाँडी) को बारेमा के किंतु जानकारी छ सोध्ने भन्न नसकेमा वास्तविक वस्तुको अवलोकन गराएर, फोटो भिडियो देखाएर सिकाउन सकिन्द्छ । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तस्विर,भिडियो, वास्तविक वस्तुहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नोत्तर गरेर । ■ गमलाको महत्व लेख्नुहोस् । ■ खुत्रुकेको महत्व प्रष्ट पार्नुहोस् । 	६
कृषि र पर्यटन	कृषि	<ul style="list-style-type: none"> ■ कृषि तथा पशुपालन व्यवसायको आवश्यकता र महत्व बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय । ■ कृषि तथा पशुपालन व्यवसायको आवश्यकता । ■ कृषि तथा पशुपालन व्यवसायको महत्व । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सञ्चालित नमुना फर्महरूको अवलोकन गराई छलफल गराउने । ■ विद्यार्थीहरूमाथि परेको प्रभावको बारेमा बुझ्ने र महत्व दर्शाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ व्यवसायसँग सम्बन्धित भिडियोहरू चार्टहरू प्रश्नतुत गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नोत्तर गरेर । ■ तपाईंको वडामा सञ्चालित नमुना फर्महरूको बारेमा बताउनुहोस् । ■ पशुपालन व्यवसायको महत्व बताउनुहोस् । 	६
	पर्यटन	<ul style="list-style-type: none"> ■ मलुवा पोखरी, हाँसपोखरी र परिचय र महत्व बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मलुवापोखरी, हाँसपोखरी, पाँचधारे । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मलुवापोखरी ,हाँसपोखरी र पाँचधारे सम्बन्ध भिडियो, फिल्म फूटेज,तस्विर वा सम्भव भएमा स्थलगत भ्रमण गराई यसको पर्यटकीय परिचय गराई महत्व बताउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चित्रहरू, भिटियो, फिल्म फुटेजहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मलुवापोखरी, हाँसपोखरी र पाँचधारेको पर्यटकीय परिचय दिनुहोस् । ■ हाँसपोखरी, मलुवा पोखरी र पाँचधारेको पर्यटकीय महत्व प्रष्ट पार्नुहोस् । 	६
● स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति विकास, सूचना तथा सञ्चार	स्थानीय पूर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गापा भित्र भएका महत्वपूर्ण भवन, बाटोघाटो, सञ्चार, पर्यटन आदि पूर्वाधारहरू पहिचान गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गापा भित्र भएका महत्वपूर्ण भवन, बाटोघाटो, सञ्चार, पर्यटन आदिको अवलोकन गराई टेम्केमैयुड गाउँपालिका भित्रका अन्य महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरूलाई शिक्षकले उपयुक्त विधिको प्रयोग गरी जानकारी गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो क्षेत्रमा रहेका शैक्षिक संस्था, स्वास्थ्य संस्था, खेलमैदान, भवन, बाटोघाटो, सञ्चार, पर्यटन आदिको अवलोकन गराई टेम्केमैयुड गाउँपालिका भित्रका अन्य महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरूलाई शिक्षकले उपयुक्त विधिको प्रयोग गरी जानकारी गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पालिका भित्र रहेका विकास पूर्वाधारका चित्र तथा भिडियोहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गापा भित्र भएका महत्वपूर्ण भवन, बाटोघाटो, सञ्चार, पर्यटन आदि पूर्वाधारहरू टिपोट गर्न लगाउनुहोस् । 	६
	जनशक्ति विकास	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो वडाभित्र रहेका दक्ष जनशक्तिको सूची तयार गरी छलफलबाट जानकारी गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो वडाभित्र रहेका दक्ष जनशक्तिको सूची तयार गरी छलफलबाट जानकारी गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ दक्ष जनशक्ति को आवश्यकता तथा महत्व 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो वडाभित्र रहेका दक्ष जनशक्तिको सूची तयार गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफनो वडाभित्र रहेका दक्ष जनशक्तिको सूची तयार गर्न लगाउने 	६

		पहिचान, आवश्यकता तथा महत्व बुझन	जनशक्तिको पहिचान ■ विकासका लागि दक्ष जनशक्तिका आवश्यकता तथा महत्व	■ विकासका लागि दक्ष जनशक्तिको आवश्यकता तथा महत्वबारे चार्ट तथा भिडियो क्रिपहरू प्रदेशन गरी छलफल द्वारा विद्यार्थीहरूलाई स्पष्ट पारिदिने ।	सम्बन्धित चार्ट तथा भिडियो क्रिपहरू, सूची	■ दक्ष जनशक्तिको आवश्यकता तथा महत्व बताउन ।	
	सूचना तथा सञ्चार	■ दैनिक जीवनमा अतिआवश्यक सेवामा लागि सम्बन्धित निकायलाई आवश्यक सूचना दिन वा लिन ।	■ दैनिक जीवनमा अत्यावश्यक सेवाका लागि वडास्तरीय निकाय, प्रहरी, विद्युत, एम्बुलेन्स, अपस्ताल, दमकल, टेलिकम, इन्टरनेट, खानेपानी आदिका महत्वपूर्ण सम्पर्क नम्बरहरू सङ्कलन गर्न लगाउने वा शिक्षकले सङ्कलन गरी विद्यार्थीलाई स्मरणका लागि उपलब्ध गराउने । विभिन्न समस्या, गुनासो तथा सूचनाहरू ती निकायहरूमा फोन मार्फत जानकारी लिन दिन प्रोत्साहन गराउने साथै उपयुक्त तबरले व्यवहारिक अभ्यास गर्न लगाउने ।	■ मोबाइल ■ विभिन्न निकायका फोन नम्बरहरू	■ वडास्तरीय निकायहरूको फोन नम्बर भन्न लगाउने ■ सम्बन्धित निकायमा आफ्नो समस्या, गुनासो तथा सूचनाहरू कसरी आदानप्रदान गरिन्छ, अभिनय गर्न लगाउने ।	६	
जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन	विपद्मा सहयोगको आवश्यकता	■ विपद् व्यवस्थापन गर्न विद्यालय, विद्यार्थी, समुदाय र स्थानीय निकायको भूमिका बताउन ■ विपद्को बेला छिमेकीमा आपसी सहयोगको आवश्यकता तथा महत्व बताउन ।	■ विपद् व्यवस्थापनमा विद्यालय, विद्यार्थी, समुदाय र स्थानीय निकायको भूमिका ■ विपद्को बेला छिमेकीमा आपसी सहयोगको आवश्यकता तथा महत्व ।	■ विभिन्न प्राकृतिक विपद्वाट बच्ने अभ्यासहरू प्रयोगात्मक रूपमा गर्न लगाउने ■ स्थानीय स्तरमा विद्यालय, विद्यार्थी, समुदाय र स्थानीय निकायले खेल्नुपर्ने भूमिकाहरूको बारे विस्तृत रूपमा छलफल गराउने ■ विपद्को बेला छिमेकीको सहयोगको आवश्यकता तथा महत्व बारे छलफल गराउने ।	■ विपद् व्यवस्थापनमा स्थानीय निकायहरूको भूमिका लेखिएको चार्टहरू	■ विपद् व्यवस्थापनमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको के भूमिका रहन सक्लान् ? भन्न लगाउनुहोस् । ■ स्थानीय निकायको भूमिकाहरूको सूची तयार गरा ■ विपद्को बेला छिमेकी सहयोग किन आवश्यक पर्दछ ? भन्न लगाउनुहोस् ।	८

हास्त्रा मूल्य, मान्यताहरू	कक्षाकोठामा विविधताको सम्मान	<ul style="list-style-type: none"> ■ कक्षा कोठामा उपस्थित भएका सबै विद्यार्थी समान हुन् भनेर सोही अनुसारको व्यवहार प्रदर्शन गर्न ■ शारिरीक अपाडगता भएका साथीहरूलाई माया, सहयोग र सम्मान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कक्षा कोठामा उपस्थित विद्यार्थी विचमा भएको जातिगत, समुदायगत, भाषिक, आर्थिक शारिरीक भिन्नताहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ समूह निर्माण, खेल ■ छलफल ■ विचार आदान-प्रदान ■ समावेशी खेलव्यवहारिक र संवेगात्मक विकास हुने खालका कथा, कविता भन्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विषयवस्तुसँग मिल्ने भिडियो, चित्र, पोस्टर, कथा, कविता 	<ul style="list-style-type: none"> ■ अपाडगता भएका साथीलाई कसरी सहयोग गर्न सकिन्छ ? भन । ■ कक्षा कोठामा सबैजना मिलेर बस्ने तरिका लेख 	५
शारिरीक अपाडगताका आधारमा हुने सामाजिक विभेदको अन्त्य	<ul style="list-style-type: none"> ■ शारिरीक अपाडगताका प्रकारबारे बताउ ■ शारिरीक अपाडगता हुनका कारणहरू बताउन ■ शारिरीक अपाडगताका कारण व्यक्तिप्रति हुने सामाजिक विभेदका असरहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शारिरीक रूपमा हुने विविध अपाडगता, दुर्योगहार र कानुनी व्यवस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल ■ प्रदर्शन विधी प्रयोग गर्ने सामाजिक रूपमा हुने शारिरीक अपाडगता भएका व्यक्ति माथि हुने सामाजिक दुर्योगहार घटाउने उपायबारे छलफल ■ यस सम्बन्धी भएका नीतिगत व्यवस्थाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सन्दर्भ सामग्री भएको पुस्तक, भिडियो, चार्ट आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शारिरीक अपाडगताका प्रकारहरू भन ■ शारिरीक अपाडगता भएको व्यक्तिलाई दुर्योगहार गरे कस्तो सजाय हुन्छ ? भन । 	५	
प्रेम, शान्ति र अहिंसा	<ul style="list-style-type: none"> ■ परिवार तथा समाजमा आपसी प्रेम र शान्ति हुनपछ, भनेर बताउन र सोही अनुसारको व्यवहार प्रदर्शन गर्न ■ भैं-भगडा, कुटपिट लगायतका हिंसा गर्नु अपराध हो भनेर बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आपसी प्रेम र शान्ति मिल्ने व्यवहारहरू ■ घर, परिवार तथा समाजमा हुने विभिन्न प्रकारका हिंसा न्युनीकरणका उपाय 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल ■ कथावाचन ■ उदाहरण, सामाजिक घटनाको परिचर्चा ■ धारणाको आदान-प्रदान 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सन्दर्भ सामग्री भएको पुस्तक, भिडियो, चार्ट आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ एक अर्कामा प्रेम र शान्ति हुनलाई कस्ता व्यवहार गर्नु जरुरी छ ? भन 	४	
स्वस्थ जीवनशैली	कक्षा कोठा, स्कूल तथा	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ रहनको लागि सफा कक्षा कोठा तथा स्कूलको 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कक्षाकोठाको सरसफाई 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल चलाउने ■ व्यावहारिक परिवर्तको अवलोकन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सफा स्कूलका चित्र ■ भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कक्षाकोठा तथा स्कूल वरपर सफा राख्ना हुने 	४

	वरपरको सरसफाई	वातावरणको ख्याल गर्न	■ स्कुलको वातावरणको सरसफाई	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षक तथा साथीको सहयोगमा यस्ता क्रियाकलाप गर्न प्रेरित गर्ने ■ अनुगमन विधि अपनाउने ■ घरवरपर सरसफाई नगर्दा हुने बेफाइदाहरूबाटे उदाहरण दिएर छलफल चलाउन ■ नमुना सफा स्कुलका चित्र देखाउने 		फाइदा र बेफाइदाहरू लेख	
	हाम्रो गाउँपालिकमा स्वास्थ्य सेवा	<ul style="list-style-type: none"> ■ गाउँपालिकामा भएका स्वस्थ संस्थाहरू र तिनले दिने सेवाको बारेमा बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वास्थ्य चौकी ■ उपस्वास्थ्य चौकी ■ निर्माणधीन अस्पताल 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, अवलोकन विधि प्रयोग गर्ने ■ स्वास्थ्य संस्था र तिनले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाका बारेमा जानकारी गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सेवा सुविधा लेखिएका चार्ट ■ स्थानीय स्वास्थ्य कार्यलयहरूले सेवा प्रदान गरेको फोटा ■ अध्ययन अनुगमन 		३
स्थानीय जडीबुटी	टेम्प्केमैयुड गाउँपालिका मा पाइने मुख्य जडीबुटीहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ चिराइतोको परिचय दिन ■ पाखमबेदको परिचय दिन ■ सतुवाको परिचय दिन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चिराइतो परिचय ■ पाखमबेद परिचय ■ सतुवा परिचय 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, खोज विधि प्रयोग गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जडीबुटीको चित्र, पोस्टर, नमुना पात, गानो, विरुवा ■ उपयोगिता लेखिएको चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चिराइतोको परिचय देऊ ■ पाखमबेद कर्ति मिटर उचाइमा हुन्छ भन ■ सतुवा कस्तो जडीबुटी हो भन। 	६

कक्षा ६

विषय क्षेत्र	एकाई	सिकाइ सक्षमता	विषयवस्तु विस्तृतीकरण	मुख्य सिकाइ सहजीकरण	शिक्षण सामग्री	मूल्यांकन प्रणाली	कार्यघण्टा
म र मेरो टेम्केमैयुड	टेम्केमैयुड को भूगोल	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको (भौगोलिक स्वरूप) क्षेत्रफल, जनसंख्या, अक्षांश, देशान्तर, नक्साडक्न, खोलानाला, दह, छाँगा, झरना, डाढाकाडा, भिर, पाखा, बाटो र हावापानी ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको अवस्थितिको बारेमा जानकारी गराइ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको जनसंख्या, अक्षांश, देशान्तरको बारेका बताउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको नक्साको माध्यमबाट आफनो गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थितिको बारेमा जानकारी गराइ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको जनसंख्या, अक्षांश, देशान्तरको बारेका बताउने ■ मुख्य खोलानाला, दह, छाँगा, झरना, डाढाकाडा, भिर, बाटोको नाम बताइ विचार्योहरूलाई आफनो गाउँटोलका खोलानाला, दह, छाँगा, झरना, डाढाकाडा, भिर, आफु हिड्ने बाटोको अवलोकन भ्रमण गराइ प्रतिवेदन प्रश्तुत गर्न लगाउने। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नक्सा, शब्द पति, चित्र 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मूल्यांकनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोच्न सकिनेछ : ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको क्षेत्रफल, अक्षांश र देशान्तर बताउनुहोस । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा भएका खोलनाला, दह, छाँगा, झरना, डाढाकाडा, भिर र बाटोको नाम बताउनुहोस । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको नक्सा बनाइ अग्लो र होचो भूभागको नामाकरण गर्नुहोस । 	७	

		<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको नक्सा निर्माण गरि अगलो र होचो भूभागको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको नक्सा निर्माणको विधि सिकाइ उच्च र होचो भू भागको जानकारी गराइ दिने 				
	टेम्केमैयुड को जीवजनवार, पशुपंक्षी र वनस्पति	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाका भित्र पाइने जीवजनवार, पशुपंक्षी र वनस्पति 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका भित्रका गाउँटोलको अवलोकन गर्न लगाइ गाउँपालिका भित्र पाइने पशुपंक्षी, जीव जनावार र वनस्पतिहरूको नाम बताउन लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चित्र, चार्ट, सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा पाइने पशुपंक्षी, जीव जनवार र वनस्पतिको नाम बताउनुहोस । 	२	
	टेम्केमैयुड को संरचना	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिका को गठन प्रक्रिया प्रक्रिया बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिका 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिकाको अवलोकन भ्रमण गराइ समूह विभाजन पश्चात् छलफल र प्रश्नोत्तर विधिको माध्यमबाट टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिका गठन प्रक्रियाको बारेमा प्रष्ट पारि दिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तालिका, सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा कति वडाहरू छन ? ■ गाउँकार्यपालिकाको गठन प्रक्रियालाई कक्षाका विद्यार्थीद्वारा अभिनय गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस । 	३
	टेम्केमैयुड को विशिष्ट व्यक्तित्वहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिका को विशिष्ट व्यक्तित्वहरूको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षा, स्वास्थ्य, खेलकुद, कला, साहित्य, समाजसेवा 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूको समूह विभाजन गरि परियोजना कार्य मार्फत टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिकाको विशिष्ट व्यक्तित्वहरूको नाम संकलन गरी गराइ कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नामावली 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिकामा शिक्षाको क्षेत्रमा महत्वपूर्ण योगदान पुरायाउनु हुने विशिष्ट व्यक्तित्वहरूको सूची तयार पार्नुहोस आदि । 	३
	टेम्केमैयुड को सामाजिक संघ संस्थाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिका मा क्रियाशील सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, वित्तीय संस्था, अन्य सामाजिक संघ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई परियोजना कार्य दिइ परियोजना कार्य मार्फत टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिकामा क्रियाशील संघ संस्थाहरूको नाम संकलन गरी गराइ कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा सञ्चालित विद्यालयको जम्मा संख्या कति रहेको छ ? ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा क्रियाशील सरकारी, गैर सरकारी संघ संस्थाहरूको विवरण संकलन गरि कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस । 	२

		<p>तान, तमसुक, तक्मा, पाटीपौवा आदी।</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरू आफुले चिनेका वस्तुहरूको परिचय आ आफ्नो कापीमा लेख्न लगाई पालैपालो पढन लगाउने। ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूसंग सम्बन्धित भिडियोहरू देखाई छलफल चलाउने 		
धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको पहिचान गर्न र परिचय दिन। ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको पहिचान गर्न र परिचय दिन। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला, माडखिम, साकेन्वा/साखेवा/साकेला, साकेन्वाथान/ साखेवाथान /साकेला थान, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका नामहरू बोर्डमा टिप्पै जाने र विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र तथा नामहरू लेखिएको तालिका प्रस्तुत गरि विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो पढन लगाउने ■ शिक्षकले उक्त धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र देखाउदै तिनीहरूका नामहरू एक एक गरेर वाचन गरिदिने र यी सबै हाम्रा धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरू हुन् भनी प्रष्ट पारिदिने। ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको नाम बताउन लगाउने, नाच्न, गाउँन र बजाउन लगाउने। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको नामहरू लेखिएको तालिका। ■ धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू। ■ भिडियोहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको नाम बताउन र लेख्न लगाउने। ■ धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू हेरेर तिनीहरूको परिचय दिन लगाउने। ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको परिचय दिन लगाउने, नाच्न, गाउँन र बजाउन लगाउने। 	७

जातजाति, भेषभुषा , मातृभाषा धर्म,चाड पर्व र मौलिक संस्कारहरू	जातजाति र भेषभुषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्प्केमैयुड गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जातजातिको परिचय दिन ■ टेम्प्केमैयुड गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने भेषभुषाको नाम पहिचान गर्न,परिचय दिन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्प्केमैयुड गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरू ■ भेषभुषाहरू : ■ लुगाहरू : दौरा सुरुवाल, ईष्टकोट, जुहारीकोट, कोट, टोपी, फेटा, लुकुनी, गुन्यु, चौली, चौबान्द चौली, सारी, पटुकी आदी । ■ गरगाहना : फुली, हुगी, बुलाकी, मढुवाली, नौगेडी, तिलहरी, औठी, शिरफुल, शिरबन्दी, जन्तर आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आफ्नो जात थर बताई दिने र सबैलाई आफ्नो छरछिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूको जात थर बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले वोर्डमा लेख्दै जाने र विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउने,सबैले पर्दिसके पछि शिक्षकले टेम्प्केमैयुड गाउँपालिकामा बस्ने जातजातिको तालिका प्रस्तुत गरि छलफल गर्ने । ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो छरछिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने लुगाहरूको नाम भन्न लगाउने,शिक्षकले वोर्डलाई दुई भागमा बाँडि, एक भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिप्पै जाने ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो आफ्नो छरछिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने शिक्षकले वोर्डको अर्को भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिप्पै जाने ■ शिक्षकले टेम्प्केमैयुड गाउँपालिकामा स्थानीय रूपमा लगाइने भेषभुषाका नाम सहितको चित्र प्रस्तुत गरि विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न र लेख्न लगाउने सबैको पालो सकिएपछि यी लुगा र गहनाहरू हाम्रा भेषभुषा हुन भनी परिचय दिई स्पष्ट पारी दिने । 	४
मातृभाषा	मातृभाषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्प्केमैयुड गाउँपालिकामा बोलिने मातृभाषाको नाम बताउन र परिचय दिन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बडामा बोलिने मातृभाषाहरू ■ स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार छरछिमेकमा प्रचलित साईनो तथा घरसाईनो तथा 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मातृभाषाका गीत,भिडियो सुनाउने,देखाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आ आफ्नो घरपरिवार, गाउँ र टेम्प्केमैयुड गाउँपालिकामा कुन कुन भाषाहरू बोलिन्छ भनेर बताउन लगाउने 	५

	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो मातृभाषामा घर परिवार छरछिमेकमा प्रचलित साईनो तथा घरायसी सरसामानहरू, घर वरपरका वस्तुहरूको नाम बताउन र लेखन । ■ आफ्नो मातृभाषामा कुराकानी गर्न । 	<p>घरायसी सरसामानहरू, घर वरपर पाईने वस्तुहरूको नाम ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका भाषाहरू बोर्डमा टिप्पै जाने ■ बोर्डमा लेखिएका भाषाहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई, आमाको काखमा बसर सिकिने तथा आफ्नो वर्ग वा जातिमा बोलिने भाषा नै मातृभाषा हो भनेर प्रष्ट पारिदिने । ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई स्थानीय मातृभाषामा प्रचलित विभिन्न साईनो तथा विभिन्न सरसामानहरू, वस्तुहरूको नाम बताउन लगाउँदै, बोर्डमा टिप्पै जाने, आवश्यकता अनुसार सहजीकरण गर्दै विद्यार्थीहरूलाई एकआपसमा आफ्नो मातृभाषामा बोल्न प्रोत्साहन गर्दै मातृभाषाको कक्षामा मातृभाषामा नै बोल्न लगाउने । 	<p>पाईने वस्तुहरूको नाम लेखिएका शब्द पत्तिहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ साईनो वंशावली तालिका ■ मातृभाषाका गीत, भिडियोहरू 	
धर्म, चाडपर्व र मौलिक संस्कारहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा मनाईने धर्म र चाडपर्वहरूको परिचय दिन ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित मौलिक संस्कारहरूको परिचय दिन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धर्महरू : हिन्दु, किरात, बौद्ध, ईसाई ■ चाडपर्वहरू : दूशै, तिहार उधौली, उभौली, माघे संक्रान्ति, साउने संक्रान्ति, चैतेदूशै आदी ■ मौलिक संस्कारहरू : न्वारान, विवाह, मृत्यसंस्कार, छेवार, गुन्युचोली, ब्रतबन्ध, गोठपूजा, धुरीपूजा, कुशोआँसी, माता तीर्थआँसी, माड, चाढ्हुवा, हुल्लुड आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई चाडपर्व र मौलिक संस्कारहरूसँग सम्बन्धित भिडियो देखाई दिने ■ विद्यार्थीहरूलाई कुन कुन धर्म र चाडपर्वहरू मान्दछौ भनेर पालैपालो सोधै उनीहरूले बताएका धर्म र चाडपर्वहरूको नाम टिप्पै जाने र क कस्ले कुन कुन धर्म र चाडपर्व मान्दा रहेछन् भनेर छलफल चलाउने, जस्ते जुन धर्म र चाडपर्व माने पनि उनीहरूको इच्छा र विश्वास हो एकले अर्कोको धर्म र चाडपर्वलाई सम्मान गर्नु पर्छ भनेर बुझाईदिने ■ विद्यार्थीहरूलाई परम्परागत रूपमा चलिआएका मौलिक संस्कारहरूको नाम पालैपालो बताउन लगाउने, ती मौलिक 	<p>टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित धर्महरूको शब्द पति, तालिका</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू आदि । 	<p>तपाईं कुन धर्म र चाडपर्व मान्नु हुन्छ ?</p> <p>टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बस्ने मानिसहरूले कुन कुन धर्म र चाडपर्व मान्नु हुन्छ ?</p> <p>स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको परिचय दिनुहोस् ।</p> <p>स्थानीय मौलिक संस्कारहरू (न्वारान विवाह, मृत्यसंस्कार, छेवार, गुन्युचोली, ब्रतबन्ध, गोठपूजा, धुरीपूजा, माड, चाढ्हुवा, हुल्लुड आदि) गर्दा के के सामग्रीहरूको आवश्यकता पर्दछ ?</p>

				<p>संस्कारहरू कुन कुन समयमा कसरी मनाइन्छन् भनेर सामुहिक छलफल गर्ने</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू देखाउदै तिनीहरूको बारेमा थप छलफल चलाई स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको बारेमा बुझाउने कोशिस गर्ने । 		<p>प्रचलित मौलिक संस्कारहरू कुन कुन समयमा कसरी मनाइन्छन् ? आदी ।</p>	
स्थानीय पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	स्थानीय पेसा, व्यवसाय	<ul style="list-style-type: none"> ■ पालिकास्तरीय स्थानीय पेसा, व्यवसाय एवं सिप संरक्षणमा योगदान गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो बडा र पालिकाभित्र सञ्चालित कृषि, पशुपालन, व्यापार, उद्योग । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ अनुभव साटासाट, अवलोकन, छलफल, विषयबस्तुको प्रस्तुति, क्षेत्र भ्रमण, सिकारुलाई उत्प्रेरित गर्ने सान्दर्भिक गतिविधिहरू सञ्चालन गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चार्टहरू, शब्दपत्तीहरू, भिडियो 	<p>कक्षाकार्य, प्रश्नोत्तर, तथा प्रयोगात्मक कार्य ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ लिखित वा मौखिक प्रस्तुतिको आधारमा स्थानीय पेसा तथा व्यवसायको मुल्याङ्कन गर्ने । 	
	स्थानीयप्रा वधि	<ul style="list-style-type: none"> ■ गुन्दुक, सिन्की, किनिमा, मस्यौरा बनाउने रैथाने प्रविधिको पहिचान गर्न र बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ गुन्दुक, सिन्की, किनिमा, मस्यौरा को बारेमा सोध्ने भन्न नसकेमा वास्तुविक बस्तु देखाएर, तस्विर भिडियो देखाएर सिकाउन सकिन्छ । ■ आर्थिक क्षेत्रमा पार्ने प्रभाव । 		<ul style="list-style-type: none"> ■ तस्विर, भिडियो आदि । 	<p>गुन्दुक, सिन्की, किनिमा, लाई किन सुख्खा तरकारी भनिएको हो ?</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ सुख्खा तरकारीको आर्थिक महत्व के छ ? 	
कृषि र पर्यटन	कृषि	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड भित्रको कृषि, पशुपालन तथा तरकारी खेतीको अवस्था विश्लेषण गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कृषिको अवस्था । ■ पशुपालनको अवस्था । ■ तरकारी खेतीको अवस्था । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुडभित्र सञ्चालनमा रहेका कृषि, पशुपालन तथा तरकारी खेतिको अवस्था बुझ्न क्षेत्र भ्रमण गराएर एक आपसमा छलफल गराउने, स्पष्ट नभएमा शिक्षकले प्रष्ट पारेर सिकाइ सहजीकरण गर्न सकिन्छ । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चार्टहरू, भिडियो आदि 	<p>प्रश्नोत्तर गरेर ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको पालिकामा सञ्चालनमा रहेको पशुपालनको अवस्था विश्लेषण गर्नहोस् ? 	
	पर्यटन	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्के क्षेत्रको पर्यटकीय परिचय, महत्व र सम्बन्धनका उपायहरू बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्के क्षेत्रका पर्यटकीय स्थलहरू टेम्के, चखेवा, महाभिर भरना, थुलुङ पार्क र गाठेसिंग होमस्टे 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्के, लचखेवा, महाभिर भरना, थुलुङपार्क र गाठेसिंग होमस्टे क्षेत्रको बारेमा तयार पारिएका वृत्तचित्र, फिल्म फुटेज, भिडियो, फोटो वा सम्भव भएमा स्थलगत भ्रमण गराएर यस क्षेत्रमा देखिने मनोरम दृश्य एवं सुन्दरताको पर्यटकीय महत्व बताउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तस्विर, भिडियो, फिल्म फूटेज आदि । 	<p>प्रश्नोत्तर गरेर ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल गरेर । ■ टेम्के डाँडाको पर्यटकीय महत्व छोटकारीमा लृञ्जुहोस् । ■ टेम्के क्षेत्रमा तपाईंलाई मन परेको ५ वटा कुराहरू लेख्नुहोस् । 	

स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति विकास, सूचना तथा सञ्चार	स्थानीय पूर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> ■ सुरक्षित तथा दिगो पूर्वाधार विकासको आवश्यकता तथा महत्व ■ सुरक्षित तथा दिगो पूर्वाधार विकासको अवधारणा तथा सामान्य जानकारी दिई यसको आवश्यकता बारेमा विद्यार्थीहरूलाई छलफल गराई सुरक्षित र दिगो पूर्वाधार विकासको महत्वबारे स्पष्ट परिदिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सुरक्षित तथा दिगो पूर्वाधार विकासको अवधारणा तथा सामान्य जानकारी दिई यसको आवश्यकता बारेमा विद्यार्थीहरूलाई छलफल गराई सुरक्षित र दिगो पूर्वाधार विकासको महत्वबारे स्पष्ट परिदिने ■ पूर्वाधार विकासका आवश्यकता तथा महत्वको सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सुरक्षित तथा दिगो पूर्वाधार विकासका कुनै पाँच/पाँच बटा आवश्यकता तथा महत्व लेख्न लगाउनुहोस्। 	६
	जनशक्ति विकास	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय स्तरका रैथाने प्राविधिक सीप ■ स्थानीय स्तरका रैथाने प्राविधिक जनशक्ति जनशक्ति रहने, कृषि तथा पशुपालनका काम, छाला तथा कपडासम्बन्धीका काम, धातु तथा काठका सामाग्री निर्माण जस्ता काममा संलग्न प्राविधिक जनशक्ति पहिचान गर्न लगाई त्यस्ता रैथाने प्राविधिक पेसाहरूलाई व्यवसायीकरण गर्ने प्रोत्साहन गर्ने। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय क्षेत्रभित्र रैथाने प्राविधिक जनशक्ति जस्तै घर बनाउने, कृषि तथा पशुपालनका काम, छाला तथा कपडासम्बन्धीका काम, धातु तथा काठका सामाग्री निर्माण जस्ता काममा संलग्न प्राविधिक जनशक्ति पहिचान गर्न लगाई त्यस्ता रैथाने प्राविधिक पेसाहरूलाई व्यवसायीकरण गर्ने प्रोत्साहन गर्ने। ■ तस्विर तथा भिडियो प्रदर्शन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय स्तरका रैथाने प्राविधिक सीप तथा जनशक्ति चिन्न लगाउने 	६
	सूचना तथा सञ्चार	<ul style="list-style-type: none"> ■ सूचना सम्प्रेषणका तरिकाहरू ■ सूचना सम्प्रेषणका विभिन्न माध्यमहरू जस्तै: टेलिफोन, पत्रपत्रिका, इमेल, इन्टरनेट, बेबसाइड, विभिन्न एपहरूको जानकारी तथा सूचना सम्प्रेषणका तरिकाहरू बारे प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सूचना सम्प्रेषणका विभिन्न माध्यमहरू जस्तै: टेलिफोन, पत्रपत्रिका, इमेल, इन्टरनेट, बेबसाइड, विभिन्न एपहरूको जानकारी तथा सूचना सम्प्रेषणका तरिकाहरू बारे प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने ■ मोबाइल, पत्रपत्रिका, कम्प्युटर, इन्टरनेट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सूचना सम्प्रेषणका माध्यमहरूको नाम तथा टेलिफोन, पत्रपत्रिका, इमेल, इन्टरनेट, बेबसाइड, विभिन्न एपहरूको कार्यहरू बताऊ लगाउने 	६
जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन	विपदलाई चिनौँ	<ul style="list-style-type: none"> ■ विभिन्न प्राकृतिक तथा मानवसिर्जित विपद्हरूको अवधारणा, किसिम, असर र यसबाट बच्ने ■ विभिन्न प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित प्रकोप /विपद्को अवधारणा , किसिमबाटे छलफल गराउने ■ विभिन्न प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित प्रकोप /विपद्हरू वीच फरक छुट्याउन लगाउने र पूर्वसावधानीका उपायहरू खोजी गर्ने छलफल गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रकोप /विपद्को अवधारणा , किसिमबाटे छलफल गराउने ■ विभिन्न प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित प्रकोप /विपद्हरू वीच फरक छुट्याउन लगाउने र पूर्वसावधानीका उपायहरू खोजी गर्ने छलफल गर्ने ■ चित्र प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्राकृतिक विपद् भनेको के हो ? ■ मानवसिर्जित विपद्र आउनुका कारण के के हुन् ? 	८

		उपायहरू अवलम्बन गर्न	■ विपद्का असर र यसबाट बच्ने उपायहरू	■ विभिन्न प्राकृतिक विपद्वाट बच्ने अभ्यासहरू प्रयोगात्मक रूपमा गर्न लगाउने ।			
हात्रा मूल्य, मान्यताहरू । पालना गर्नुपने अनुशासन	सार्वजनिक स्थलहरूमा वानीको विकास हुनेछ । ■ सार्वजनिक स्थलहरूमा मर्यादित र संयमित व्यवहार प्रदर्शन गर्न सक्नेछन् ।	■ सार्वजनिक सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने वानीको विकास हुनेछ । ■ सार्वजनिक स्थलहरूमा मर्यादित र संयमित व्यवहार प्रदर्शन गर्न सक्नेछन् ।	■ सार्वजनिक स्थलमा गरिने व्यवहारहरू	■ छलफल, कथा वाचन, ■ व्यवहार अवलोकन, पृष्ठपोषण	■ विषयवस्तुसँग मिल्ने भिडियो, चित्र, पोस्टर, कथा, कविता	■ सार्वजनिक सम्पत्तिको संरक्षण कसरी गर्न सकिन्दै भन ■ सार्वजनिक स्थलहरूमा हामीले कस्ता व्यवहार प्रदर्शन गर्नुपर्दै भन ।	५
सामाजिक कू- प्रथाहरू	■ समाजमा रहेका कू-प्रथाहरू चिन्न ■ कू-प्रथाहरूको विरोध गर्न	■ बोक्सी प्रथा ■ छुवाछुत	■ बोक्सी प्रथा ■ छुवाछुत	■ छलफल ■ अन्तरक्रिया ■ भिडियो प्रस्तुती	■ जानकारीमूल क भिडियो, चार्ट आदि		५
प्रेम, शान्ति र अहिंसा	■ परिवार तथा समाजमा आपसी प्रेम र शान्ति हुनपर्दै भनेर बताउन र सोही अनुसारको व्यवहार प्रदर्शन गर्न ■ झौँ-झगडा, कुटपिट लगायतका हिंसा गर्नु अपराध हो भनेर बताउन	■ आपसी प्रेम र शान्ति मिल्ने व्यवहारहरू ■ घर, परिवार तथा समाजमा हुने विभिन्न प्रकारका हिंसा न्युनिकरणका उपाय	■ आपसी प्रेम र शान्ति मिल्ने व्यवहारहरू ■ घर, परिवार तथा समाजमा हुने विभिन्न प्रकारका हिंसा न्युनिकरणका उपाय	■ छलफल ■ कथावाचन ■ उदाहरण, सामाजिक घटनाको परिचर्चा ■ धारणाको आदान-प्रदान	■ सन्दर्भ सामग्री भएको पुस्तक, भिडियो, चार्ट आदि	■ एक अर्कामा प्रेम र शान्ति हुनलाई कस्ता व्यवहार गर्नु जरुरी छ ?भन	४

स्वस्थ जीवनशैली	कक्षा कोठा, स्कुल तथा वरपरको सरसफाई	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ रहनको लागि सफा कक्षा कोठा तथा स्कुलको वातावरणको ख्याल गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कक्षाकोठाको सरसफाई ■ स्कुलको 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल चलाउने ■ व्यवहारिक परिवर्तको अवलोकन गर्ने ■ शिक्षक तथा साथीको सहयोगमा यस्ता क्रियाकलाप गर्न प्रेरित गर्ने ■ अनुगमन विधि अपनाउने ■ घरबरपर सरसफाई नगर्दा हुने बेफाइदाहरूबाटे उदाहरण दिएर छलफल चलाउने ■ नमुना सफा स्कुलकाचित्र देखाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सफा स्कुलका चित्र ■ भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कक्षाकोठा तथा स्कुल वरपर सफा राख्ना हुने फाइदा र बेफाइदाहरू लेख 	४
	हाम्रो गाउँपालिकामा भएका स्वास्थ्य संस्थाहरू र तिनले दिने सेवाको बारेमा बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ■ गाउँपालिकामा भएका स्वास्थ्य संस्थाहरू र तिनले दिने सेवाको बारेमा बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वास्थ्य चौकी ■ उपस्वास्थ्य चौकी ■ निर्माणधीन अस्पताल 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, अवलोकन विधि प्रयोग गर्ने ■ स्वास्थ्य संस्था र तिनले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाका बारेमा जानकारी गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सेवा सुविधा लेखिएका चार्ट ■ स्थानीइ स्वास्थ्य कार्यालयहरूले सेवा प्रदान गरेको फोटो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ हाम्रो गाउँपालिकाले दिने स्वास्थ्य सेवा कै के हुन् ? भन । ■ गाउँपालिकामा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरू कुन कुन हुन् ? 	३
स्थानीय जडीबुटी	टेम्के मैयुड गाउँपालिकामा पाइने मुख्य जडिबुटीहरूको खेती	<ul style="list-style-type: none"> ■ चिराइतोको परिचय र खेतीका सामान्य उदाहरण बताउन ■ पाखमबेदको परिचय र खेतीका सामान्य अवस्था बताउन ■ सतुवाको परिचय र खेतीको सामान्य अवस्था बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चिराइतो परिचय ■ पाखमबेद परिचय ■ सतुवा परिचय ■ टेम्के मैयुडमा भएको खेतीको अवस्थाबाटे जानकारी 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, खोजविधि प्रयोग गर्ने ■ अवलोकन भ्रमण गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जडीबुटीको चित्र, पोष्टर, नमुना पात, गानो, विरुवा ■ उपयोगिता लेखिएको चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चिराइतोको परिचय देऊ ■ पाखमबेद कति मिटर उचाइमा हुन्छ भन ■ सतुवा कस्तो जडीबुटी हो भन । 	६

कक्षा ७

विषय क्षेत्र	एकाई	सिकाइ सक्षमता	विषयवस्तु विस्तृतीकरण	मुख्य सिकाइ सहजीकरण	शिक्षण सामग्री	मूल्याङ्कन प्रणाली	कार्यघण्टा
--------------	------	---------------	-----------------------	---------------------	----------------	--------------------	------------

<p>म र मेरो टेम्केमैयुड</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड को भूगोल ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको (भौगोलिक स्वरूप) साँध, सिमाना र वडाहरूको परिचय दिन ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका मा रहेका महत्वपूर्ण पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय दिन ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा पाइने हावापानीको प्रकार बताउन र नक्सामा हावापानीका क्षेत्रहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको साँध, सिमाना, नक्सांकन, वडाहरू, भरनाहरू, र हावापानी ■ उण्ण १२०० मि ■ न्यानो समसि तोष्ण २१०० मि ■ ठण्डा समसि तोष्ण ३३०० मि ■ लेकाली ५००० ■ हिमाली ५००० वढी 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको नक्साको माध्यमबाट आफनो गाउँपालिकाको भौगोलिक साँध, सिमाना र वडाहरूको परिचय दिइ तुलनात्मक अध्यायन गराउने ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा भएका विभिन्न पर्यटकीय स्थलहरूको जानकारि गराउने र अवलोकन भ्रमण गराइ प्रतिवेदन प्रश्तुत गर्न लगाउने । ■ नक्सा रचार्टको माध्यमबाट टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा पाइने हावापानीको प्रकारबारे जानकारी गराइ दिने 	<p>■ नक्सा, शब्द पति, चार्ट</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ मूल्यांकनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोच्न सकिनेछ : ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाभित्रका वडाहरूको परिचय दिनुहोस । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाभित्रका वडाहरूको क्षेत्रफलका आधारमा तुलना गर्नुहोस । ■ हाँसपोखरीको परिचय दिइ यसको महत्व बताउनुहोस । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा कति प्रकारको हावापानी पाइन्छ ? नक्सा बनाइ हावापानीका क्षेत्रहरू बताउनुहोस । 	७
<p>टेम्केमैयुड को जीवजनवार, पशुपंक्षी र वनस्पति</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको भित्र पाइने वनस्पतिको प्रकार बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ उर्ध्वोष्ण सदावहार बन ■ पतझर मौसमी ■ सदावहार कोणधारी ■ लेकाली ■ हिमाली 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वनस्पतिका प्रकरहरूको चार्टको माध्यमबाट टेम्केमैयुड गाउँपालिकाभित्र पाइने वनस्पतिहरूको प्रकारका वारेमा छलफल र प्रश्नोत्तर विधि मार्फत बताइ दिने, विद्यार्थीहरूलाई टिपोट गर्न लगाउने । 	<p>■ चित्र, चार्ट, सूची</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा कति प्रकारको वनस्पति पाइन्छ ? बताउनुहोस । 	२
<p>टेम्केमैयुड को संरचना</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिका बाट प्रदान गरिने सेवाहरूको सूची बनाइ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिका 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सम्भव भए टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिका को विभिन्न शाखा प्रमुखहरूसँग भेट गराइ अन्तर्वार्ताको माध्यम मार्फत नभए तयार पारिएको सूचीको माध्यमबाट टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवाहरूको सूची तयार पार्न लगाइ कक्षामा प्रदर्शन गराउने 	<p>■ तलिका, सूची</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका प्रदान गरिने सेवाहरूको सूची तयार पारी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस । 	३

	कक्षामा प्रदर्शन गर्न					
टेम्केमैयुड को विशिष्ट व्यक्तित्वहरू	■ टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिका का विशिष्ट व्यक्तित्वहरूको परिचय दिन	■ विशिष्ट व्यक्तित्वहरू (शिक्षा, साहित्य, संगीत, समाजसेवा, खेलकुद आदि)	■ प्रदर्शन र प्रश्नोत्तर विधिको माध्यम मार्फत विशिष्ट व्यक्तित्वहरू (शिक्षा, स्वास्थ्य, कला, साहित्य, संगीत, समाजसेवा, खेलकुद आदि) को परिचय गराउने	■ फोटो, व्यक्तिगत विवरण	■ समाजसेवी स्व. नारदमणि थुलुङ्ग र साहित्यकार दैवज्ञराज न्यौपानेको परिचय दिनुहोस । आदि	३
टेम्केमैयुड को सामाजिक संघ संस्थाहरू	■ टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिका कृयासिल सरकारी तथा गेर सरकारी संघ संस्थाको भूमिका बताउन	■ विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, वीतीय संस्था, अन्य सामाजिक संघ संस्थाहरू	■ विद्यार्थीहरूलाई परियोजना कार्य दिइ परियोजना कार्य मार्फत वा छलफल विधि मार्फत टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिकामा कृयासिल संघ संस्थाहरूले निर्वाह गर्ने भूमिका टिपोट गरी गराइ कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने	■ सुचि	■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा कृयासिल सरकारि, गैर सरकारि संघ संस्थाहरूले निर्वाह गरेका भूमिकाको सूची बनाउनुहोस ।	२
हाम्रा सम्पदाहरू	प्राकृतिक सम्पदाहरू	■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरूको महत्त्व दर्शाउन	■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो, आदीको महत्त्व बताउन लगाउने, ■ शिक्षकले बोर्डमा विद्यार्थीबाट भनिएका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको महत्त्व टिप्पै जाने सबैको पालो पुरा भएपछि विद्यार्थीहरूलाई पढन लगाउने, ■ शिक्षकले टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको महत्त्व लेखिएको तालिका टाँस गरेर विद्यार्थीलाई पढन र लेख्न लगाउने । ■ शिक्षकले तयार गरेको टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाईएको नक्सा प्रस्तुत गर्दै तिनीहरूको अवस्थिति देखाइ दिई यिनीहरू सबै टेम्केमैयुड गाउँपालिकाका प्राकृतिक	■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको महत्त्व लेखिएको तालिका ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका रहेका खोला/ खोल्सा/ डाँडा/ पाखा/ भीर/ वन/छाँगा/ पोखरी/टार शिला/बाटो आदीको महत्त्व बताउनुहोस । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाईएको नक्सा ।	■ मूल्यांकनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोधन सकिनेछ : ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका मा रहेका खोला/ खोल्सा/ डाँडा/ पाखा/ भीर/ वन/छाँगा/ पोखरी/टार शिला/बाटो आदीको महत्त्व बताउनुहोस । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीलाई टेम्केमैयुड गाउँपालिका को नक्सा बनाई भर्नुहोस । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका मा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा,	५

			<p>सम्पदाहरू हुन भनी यिनीहरूको महत्त्व प्रष्ट पारीदिने र त्यस्तै नक्सा बनाउन लगाई ति ठाउँहरू भर्न लगाउने ।</p>		<p>डाँडा ,पाखा, भीर, वन,छाँगा ,पोखरी, टार,शिला, बाटो आदीको परिचय दिनुहोस् ,लेखुहोस् आदी ।</p>	
ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाका ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको महत्त्व बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँ र टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा पाइने सिक्का, नोट, माना ,पाथी, ढक, तराजु, तुलो, शंख, कलश, घण्टी, ■ माला, चर्खा, तान, ■ तमसुक, तम्मा, पाटीपौवा आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्र तथा भिडियो देखाउदै तिनीहरूको परिचय दिने,पालैपालो चित्रमा भएका वस्तुहरूको महत्त्व बताउन लगाउने । ■ विद्यार्थीहरू आफुले चिनेका वस्तुहरूको महत्त्व आ आफ्नो कापीमा लेख्न लगाई पालैपालो पढ्न लगाउने । ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूसंग सम्बन्धित भिडियोहरू देखाई तिनीहरूको महत्त्वको बारेमा छलफल चलाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्र,भिडियो । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको महत्त्व भन्न र लेख्न लगाउने ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्रमा भएका वस्तुहरूको महत्त्व भन्न र लेख्न लगाउने । 	५
धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको महत्त्व बताउन । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको महत्त्व बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका मठ,मन्दिर,तीनचुला ■ माडखिम, ■ साकेन्थान/साखेवा थान/साकेला थान, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदी । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू : मादल, बाँसुरी, मुरली, सारंगी, ढोल, भ्र्याम्टा, खैजडी ,पञ्चवाजा आदि । गीतहरू : गोठाले, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई यहाँ प्रचलित कुनै एउटा गीत सुनाउने वा देखाउने ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो घर,छरछिमेक र गाउँमा रहेका मठ,मन्दिर,तीनचुला ■ माडखिमुसाकेन्वा/साखेवा/साकेला, ■ देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका नामहरू बोर्डमा टिच्चै जाने र विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र तथा नामहरू लेखिएको तालिका प्रस्तुत गरि विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो पढ्न लगाउने ■ शिक्षकले उक्त धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र देखाउदै यी सबै हाम्रा धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरू हुन् भनी तिनीहरूको महत्त्व प्रष्ट पारीदिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको नामहरू लेखिएको तालिका । ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू । ■ भिडियोहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको महत्त्व भन्न र लेख्न लगाउने । ■ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू हेरेर तिनीहरूको महत्त्व बताउन लगाउने । ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको महत्त्व बताउन लगाउने,नाच्न, गाउँन र बजाउन लगाउने । 	७

			<p>जुहारी, साखेवा, साकेन्वा, साकेला, बालन, संगिनी आदी । नाचहरूः मारुनी, साखेवा, साकेन्वा साकेला, बालन, संगिनी आदी ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको महत्त्व बताउन लगाउने, नाच्न, गाउँन र बजाउन लगाउने , 			
जातजाति, भेषभुषा, मातृभाषा धर्म, चाड पर्व र मौलिक सँस्कारहरू	जातजाति र भेषभुषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने बहुजातजातिको महत्त्व बताउन ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने भेषभुषाको महत्त्व बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरू : ■ भेषभुषाहरू : लुगाहरू : दौरा सुरुवाल, ईप्टकोट, जुहारीकोट, कोट, टोपी, फेटा, लुक्नी, गुन्यु, चोली, चौबान्दि चोली, सारी, पटुकी आदी । ■ गरगहना : फुली, ढुंगी, बुलाकी, महुवाली, नैगेडी, तिलहरी, औंठी, शिरफुल, शिरबन्दि, जन्तर आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बहुजातजाति वा बहु भाषाभाषी सम्बन्धी गीत सुनाउने वा भिडियो देखाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आफ्नो जात थर बताई दिने र सबैलाई आफ्नो छरछिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूको जात थर बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले बोर्डमा लेख्ने जाने र विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न लगाउने, सबैले पढिसके पछि शिक्षकले टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बस्ने जातजातिको तालिका प्रस्तुत गरि छलफल गर्ने बहुजातजातिको महत्त्व प्रष्ट पारिदिने ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो छरछिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने लुगाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डलाई दुई भागमा वार्डि, एक भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिच्दै जाने ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो आफ्नो छरछिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने गहनाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डको अर्को भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिच्दै जाने ■ शिक्षकले टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा स्थानीय रूपमा लगाईने भेषभुषाका नाम सहितको चित्र प्रस्तुत गरि विद्यार्थीलाई पालैपालो पढ्न र लेख्न लगाउने सबैको पालो सकिएपछि, यी लुगा र गहनाहरू हाम्रा भेषभुषा हुन यिनीहरू हम्रा चिनारी वा पहिचान हुन भनी यिनीहरूको महत्त्व स्पष्ट पारी दिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बहुजातजाति वा बहु भाषाभाषी सम्बन्धी गीत वाभिडियो ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जातजातिका नाम तालिका ■ स्थानीय भेषभुषाका चित्र र नाम ■ स्थानीय भेषभुषासंग सम्बन्धित भिडियोहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका मा बसोबास गर्ने बहुजातजातिको महत्त्व बताउन र लेख्न लगाउने । ■ आफ्नो परिवार छरछिमेकीहरू र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने भेषभुषाको महत्त्व भन्न र लेख्न लगाउने । 	४

	<p>मातृभाषा</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बोलिने मातृभाषाको महत्त्व बताउन ■ आफ्नो मातृभाषामा कुराकानी गर्न । 	<p>टेम्केमैयुड</p> <p>गाउँपालिकामा बोलिने मातृभाषाहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार, आफन्त र छरछिमेकमा प्रचलित साईनो तथा घरायसी सरसामानहरू,घर वरपर पाइने वस्तुहरूको नाम । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मातृभाषाका गीत,भिडियो सुनाउने,देखाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आ आफ्नो घरपरिवार, गाउँ र टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा कुन कुन भाषाहरू बोलिन्छ भनेर बताउन लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका भाषाहरू बोर्डमा टिच्चै जाने ■ बोर्डमा लेखिएका भाषाहरू विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई,आमाको काखमा बसेर सिफिने तथा आफ्नो वर्ग वा जातिमा बोलिने भाषा नै मातृभाषा हो त्यसैले मातृभाषा आफ्नो पहिचान हो भनेर यसको महत्त्व प्रष्ठ पारिदिने । ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई स्थानीय मातृभाषामा प्रचलित विभिन्न साईनो तथा विभिन्न सरसामानहरू,वस्तुहरूको नाम बताउन लगाउदै, बोर्डमा टिच्चै जाने,आवश्यकता अनुसार सहजीकरण गर्दै विद्यार्थीहरूलाई एकआपसमा आफ्नो मातृभाषामा बोल्न प्रोत्साहन गर्दै मातृभाषाको कक्षामा मातृभाषामा नै बोल्न लगाउने । 	<p>स्थानीय</p> <p>मातृभाषामा विभिन्न साईनो तथा घरायसी सरसामानहरू र घर वरपर पाइने वस्तुहरूको नाम लेखिएका शब्द पत्तिहरू</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ साईनो बंशावली तालिका ■ मातृभाषाका गीत,भिडियोहरू 	<p>ऋग्णो मातृभाषाको महत्त्व</p> <p>बताउन वा लेखन लगाउने</p> <p>स्थानीय मातृभाषामा विभिन्न सरसामान हरूको नाम भन्न र लेखन लगाउने ।</p> <p>साईनो बंशावली तालिका</p> <p>अनुसार मातृभाषामा अभिनय गर्न लगाउने ।</p>	८	
	<p>धर्म, चाडपर्व र मौलिक संस्कारहरू</p>	<p>■ टेम्केमैयुड</p> <p>गाउँपालिकामा मनाईने धर्म र चाडपर्वहरूको महत्त्व बताउन</p> <p>■ टेम्केमैयुड</p> <p>गाउँपालिकामा प्रचलित मौलिक संस्कारहरूको महत्त्व बताउन</p>	<p>धर्महरू : हिन्दु, किरात, बौद्ध, ईसाई</p> <p>■ चाडपर्वहरू</p> <p>:दशै,तिहार उद्याली, उभौली, माघे संक्रान्ति, साउने संक्रान्ति, चैतेदशै आदी</p> <p>■ मौलिक संस्कारहरू : न्वारान, विवाह, मृत्युसंस्कार, छेवार, गुन्युचोली, ब्रतवन्ध, गोठपुज, धुरीपुजा, माड, चाढुवा, हुत्लुड आदिको महत्त्व बुझाईदिने ।</p>	<p>■ विद्यार्थीहरूलाई चाडपर्व र मौलिक संस्कारहरूसंग सम्बन्धित भिडियो देखाई दिने</p> <p>■ विद्यार्थीहरूलाई कुन कुन धर्म र चाडपर्वहरू मान्दछौ भनेर पालैपालो सोधै उनीहरूले बताएका धर्म र चाडपर्वहरूको नाम टिच्चै जाने र क कस्ते कुन कुन धर्म र चाडपर्व मान्दा रहेछन् भनेर छलफल चलाउने, जस्ते जुन धर्म र चाडपर्व माने पनि उनीहरूको ईच्छा र विश्वास हो एकले अर्कोको धर्म र चाडपर्वलाई सम्मान गर्नु पर्छ भनेर धर्म,चाडपर्व र मौलिक संस्कारहरूको महत्त्व बुझाईदिने ।</p>	<p>■ टेम्केमैयुड</p> <p>गाउँपालिकामा प्रचलित धर्म र चाडपर्वहरूको शब्द पति, तालिका</p> <p>■ स्थानीय मौलिक</p> <p>संस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू आदि ।</p>	<p>■ तपाईंले मान्ने धर्म र चाडपर्वहरूको महत्त्व लेख्नुहोस् ।</p> <p>■ स्थानीय मौलिक</p> <p>संस्कारहरूको महत्त्व लेख्नुहोस् ।</p> <p>■ स्थानीय मौलिक संस्कारहरू</p> <p>(न्वारान विवाह, मृत्युसंस्कार, छेवार, गुन्युचोली, ब्रतवन्ध, गोठपुजा, धुरीपुजा, माड, चाढुवा, हुत्लुड आदिको महत्त्व लेख्नुहोस् ।</p>	५

			<p>कुशोऔंसी, माता तीर्थऔंसी, माड, चाष्टुवा, हुत्लुड आदि ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई परम्परागत रूपमा चलिआएका मौलिक सँस्कारहरूको नाम पालैपालो बताउन लगाउने ■ ति मौलिक सँस्कारहरू कुन कुन समयमा कसरी मनाइन्छन् भनेर सामुहिक छलफल गर्ने ■ स्थानीय मौलिक सँस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू देखाउदै तिनीहरूको बारेमा थप छलफल चलाई स्थानीय मौलिक सँस्कारहरू हाम्रा पहिचान र परम्परागत सम्पति हुन भनी यिनीहरूको महत्त्व प्रष्ट पारी दिने । 			
स्थानीयपेस ा व्यवसाय र प्रविधि	स्थानीय पेसा व्यवसाय	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो पालिकाभित्र सञ्चालित विभिन्न व्यवसायिक कार्य,व्यवसाय र फर्महरूको अवलोकन गरी जानकारी लिने र प्रभावकारिता बुझ्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो बडा र पालिकाभित्र सञ्चालित विभिन्न व्यवसायिक कार्य,व्यवसाय र फर्महरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो बडा र पालिकाभित्र सञ्चालित छलौटमा परेका व्यवसायिक फर्महरूको भ्रमण गराई प्रतिवेदन लेख्न लगाउने । ■ आफुलाई मन पर्ने पेसा,व्यवसायको बारेमा भन्न, लेख्न र प्रस्तुत गर्न लगाउने। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चार्टहरू, भिडियो आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तपाईंको पालिकामा सञ्चालित व्यवसायहरूको प्रभावबारे वर्णन गर्नुहोस् । ■ भ्रमणको विषयमा भन्न लगाउने । ■ प्रतिवेदन परिक्षण 	६
	स्थानीय प्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> ■ बाँस,काठ र परालबाट बनाइने सामग्रीको प्रचारप्रसार, संरक्षण गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बाँस,काठ र परालबाट बनाइने सामग्रीहरू-डोको, डालो, नाडलो, बाकस ,दराज, पिरा सुकुल गजरा भकारी, सराड आदि । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बाँस,काठ र परालबाट बनाइने सामग्रीहरूको बारेमा के कति जानकारी छ सोच्ने, भन्न लगाउने र प्रष्ट नभएमा तस्विर,भिडियो र प्रत्यक्ष वस्तु देखाउने । ■ किन आवश्यक छ भनेर छलफल गर्ने, गराउने र भन्ने। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तस्विर,भिडियो, निर्मित सामग्रीहरू आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नोत्तर गर्ने । ■ बाँस, काठ र परालबाट बनाइने सामग्रीहरूको संरक्षण गर्ने उपायहरू बताउनुहोस् । 	६
कृषि र पर्यटन	कृषि	<ul style="list-style-type: none"> ■ टम्केमैयुडभित्र सञ्चालित विभिन्न कृषि तथा गैर कृषि व्यवसाय र 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टम्केमैयुडभित्र सञ्चालित कृषि व्यवसायहरू । ■ गैर कृषि व्यवसायहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नमुना कृषि फर्महरूको अवलोकन भ्रमण गराई प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने । ■ व्यवसायहरू सञ्चालन गर्नाले हुने आयआर्जनको बारेमा छलफल गराई प्रष्ट पार्न सकिन्दछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चार्टहरू, भिडियोहरू आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नोत्तर गरेर । ■ प्रतिवेदन परिक्षण । ■ बाख्यापालन व्यवसायबाट आयआर्जनमा पार्ने प्रभाव बारे लेख्नुहोस् ? 	६

		आयआर्जन कार्यक्रमसँग परिचित हुन ।	■ व्यवसायबाट हुने आयआर्जन ।			
	पर्यटन	■ टेम्के, मैयुड, मेरुड, कपासे भन्ज्याड, सेल्मे, आदिको परिचय, महत्व र सम्बर्धनका उपायहरू बताउन ,	■ टेम्केको पर्यटकीय महत्व । ■ मैयुडको पर्यटकीय महत्व । ■ टेम्के र मैयुडको सम्बर्धनका उपायहरू ।	■ टेम्के, मैयुड, सेल्मे, कपासेभन्ज्याड, मेरुडको बारेमा तयार पारिएका वृत्तचित्र, भिडियो, फिल्म फुटेज, तस्विरहरू, अवलोकन भ्रमण आदि गराएर छलफल गराउने । ■ तपाईंको पालिकाको सबैभन्दा अग्लो पहाड कुन हो भनी छलफल गराइ सो को बारेमा तयार पारिएका सन्दर्भ सामग्रीहरू प्रस्तुत गर्ने ।	■ तस्विर, भिडियो, फिल्म फुटेजहरू	■ प्रश्नोत्तर गरेर । ■ तपाईंको पालिकाको सबैभन्दा अग्लो पहाड कुन हो ? ■ यी पहाडहरूको संरक्षण र सम्बर्धनका ३ वटा उपायहरू बताउनुहोस् ।
स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति त विकास, सूचना तथा सञ्चार	स्थानीय पूर्वाधार	■ पूर्वाधार निर्माणका आधारभूत मापदण्डहरू बताउन	■ पूर्वाधारहरू निर्माणका आधारभूत मापदण्डहरू	■ विभिन्न क्षेत्रका महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरू जस्तै: घर, भवन, बाटो, सडक, पुल, सिँचाई, होमस्टे आदि निर्माण गर्दा अपनाउनु पर्ने आधारभूत मापदण्डहरूका बारेमा छलफल, प्रदर्शन, स्रोतसामग्री प्रयोग तथा क्षेत्रभ्रमणको जस्ता उपयुक्त विधिको प्रयोग गरी जानकारी गराउने	■ सम्बन्धित पूर्वाधार निर्माणका आधारभूत मापदण्डहरूका स्रोत सामग्री तथा भिडियोहरू	■ सम्बन्धित पूर्वाधार निर्माणका आधारभूत मापदण्डहरू बताउन
	जनशक्ति विकास	■ स्थानीय क्षेत्रको विकासका लागि चाहिने विभिन्न क्षेत्रका जनशक्ति पहिचान तथा बोध	■ आफ्नो स्थानीय तह भित्र रहेका जनशक्तिको पहिचान र परिचालन सम्बन्धी जानकारी	■ स्थानीय क्षेत्रको समग्र विकासमा लागि विभिन्न प्रकारका जनशक्तिहरू प्राविधिक, अप्राविधिक, दक्ष, अर्धदक्ष, अदक्ष आदि जनशक्तिको पहिचान गरी स्थानीय विकासका लागि चाहिने विभिन्न क्षेत्रका मौजुदा जनशक्ति यकिन गरी परिचालन सम्बन्धी बोध गराउने	■ सम्बन्धित क्षेत्रका जनशक्तिहरूको सूची ■ जनशक्तिलाई परिचालन गर्ने रूपरेखाका चार्ट	■ स्थानीय विकासका लागि चाहिने विभिन्न क्षेत्रका मौजुदा जनशक्ति यकिन गर्ने लगाउने र उपलब्ध जनशक्तिलाई परिचालन गर्ने रूपरेखा तयार गर्न लगाउने
	सूचना तथा सञ्चार	■ फोन, इमेल, वेबसाइट र स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट अत्यावश्यक सूचनाहरू आदान प्रदान गर्न	■ इमेल प्रयोगको अभ्यास ■ वेबसाइटको सुचना सङ्कलन अभ्यास ■ फोन, इमेल, वेबसाइट र स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट अत्यावश्यक	■ स्थानीय रेडियो, पत्रपत्रिका, सम्बन्धित निकायका वेबसाइट आदिका माध्यमबाट अत्यावश्यक सेवाका सूचनाहरू प्राप्त गर्ने र आफ्ना एवम् आफूले देखेका समस्या, गुनासो तथा सूचनाहरू टेलिफोन र इमेल आदिका माध्यमबाट सम्प्रेषण गर्ने तरिकाहरू बताइदिने र आवश्यकतानुसार अभ्यासात्मक क्रियाकलापहरू गर्ने ।	■ पत्रपत्रिका, रेडियो, कम्प्युटर	■ विभिन्न निकायहरूको वेबसाइट खोलि सूचनाहरू संकलन गर्न लगाउने ■ आफ्नो गुनासो तथा समस्या सम्बन्धित निकायमा सम्प्रेषण गर्न लगाउने ।

			सूचनाहरू आदान प्रदान				
जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापन	प्राकृतिक विपद्	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्राकृतिक विपद् हावाहुरी, आगलागी, बाढी, पहिरो, चट्याड, भूकम्पको जानकारी तथा सावधानीका उपायहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्राकृतिक विपद् हावाहुरी, आगलागी, बाढी, पहिरो, चट्याड, भूकम्पको जानकारी ■ सावधानीका उपायहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ हावाहुरीले पार्ने असर र आगलागीको घटना बारे छलफल गराउने ■ बाढी पहिरोको जानकारी गराउँदै यसका असर र बचाउ सम्बन्धी छलफल गराउने ■ चट्याड सम्बन्धी जानकारी गराउँदै यसबाट बच्ने उपायहरू छलफल गराउने ■ भूकम्प सम्बन्धी भिडियो प्रदेशन गर्दै जानकारी गराउने र भूकम्पबाट बच्नका लागि चार्टबाट प्रस्तुत गर्दै छलफल गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सान्दर्भिक चित्र तथा भिडियो प्रदेशन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ हावाहुरी र आगलागीबाट हुने क्षतिहरूको सूची तयार गर । ■ बाढी पहिरोबाट बच्ने उपायहरू बताऊ ■ चट्यानबाट हुनसक्ने हानीनोक्सानीहरू र यसबाट बच्ने उपायहरूको हुन् ? 	८
हाम्रा मूल्य, मान्यताहरू	सामाजिक विकृति र विसंगति	<ul style="list-style-type: none"> ■ सामाजिक विकृति र विसंगतिको बारेमा बताउन ■ सामाजिक विकृति र विसंगति न्युनिकरणका उपाय बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सामाजिक मूल्य, मान्यता विपरित समाजमा देखिएका विकृतिहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, कथा वाचन, ■ व्यवहार अवलोकन, पृष्ठपोषण 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विषयवस्तुसँग मिले भिडियो, चित्र, पोस्टर, कथा, कविता 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सामाजिक विकृति र विसंगति न्युनिकरणका उपायहरू बताऊ । 	७
	सामाजिक अपराधहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ समाजमा हुने सामाजिक अपराधहरूको पहिचान गरी तिनीहरूबाट बच्ने उपाय अबलम्बन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कुटपिट, भैझगडा, बलत्कार, यौन हिँसा 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल ■ अन्तर्रक्तिया ■ भिडियो प्रश्नतुती 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जानकारीमूलक भिडियो, चार्ट आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सामाजिक अपराधका प्रकार भन । ■ सामाजिक अपराध न्युनिकरणका उपायहरू भन । 	७
स्वस्थ जीवनशैली	बातावरणीय स्वच्छता	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वस्थ रहनको लागि वरपरको बातावरण स्वच्छ हुनुपर्छ भनेर बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वृक्षारोपण ■ डडेलो नियन्त्रण ■ पानीका मुहान, धारा, पंथेराको संरक्षण 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल ■ प्रयोगात्मक कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> ■ भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बातावरण स्वच्छ हुनलाई कस्ता कुरामा ख्याल गर्नुपर्छ भन 	४

		<ul style="list-style-type: none"> ■ वातावरण स्वच्छतामा ख्याल राखन 					
	प्राथमिक उपचार	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय श्रोत साधनको प्रयोग गरेर कुनै दुर्घटनामा परी घाइते भएकालाई तोकिएको प्राथमिक उपचार गर्न सक्नेछन् 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कृत्रिम स्वासप्रश्वास ■ स्ट्रेचर बनाउन ■ व्याण्डेज बान्न ■ रक्तश्वाव रोक्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल तथा प्रयोगात्मक विधि अपनाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कृत्रिम स्ट्रेचर बनाउने तन्नन, घोचा ■ नमुना व्याण्डेज बनाउने ■ कपडाको टुक्रा ■ रक्तश्वाव रोक्ने अन्य सामग्री 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्ट्रेचरको नमुना बनाऊ ■ व्याण्डेज बनाएर मर्किको ठाउँमा बाँध ■ कृत्रिम स्वास प्रश्वासको अभ्यास गर 	३
स्थानीय जडीबुटी	टेम्के मैयुड गाउँपालि कामा पाइने मुख्य जडीबुटी खेतीका फाइदा	<ul style="list-style-type: none"> ■ चिराइतोको परिचय दिन ■ पाखमबेदको परिचय दिन ■ सतुवाको परिचय दिन ■ लौठ सल्ला खेतीको अवस्था बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चिराइतो, पाखमबेद, सतुवा, लौठसल्ला खेती परिचय 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल, खोजविधि प्रयोग गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ जडीबुटीको चित्र, पोष्टर, नमुना पात, गानो, विरुवा ■ उपयोगिता लेखिएको चार्ट ■ अवलोकन भ्रमण गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चिराइतोको परिचय देऊ ■ पाखमबेद कति मिटर उचाइमा हुन्छ भन ■ सतुवा कस्तो जडीबुटी हो भन। 	६

कक्षा ८

विषय क्षेत्र	एकाई	सिकाइ सक्षमता	विषयवस्तु विस्तृतीकरण	मुख्य सिकाइ सहजीकरण	शिक्षण सामग्री	मूल्यांकन प्रणाली	कार्यघण टा
म र मेरो टेम्केमैयुड	टेम्केमैयुड को भूगोल	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको (भौगोलिक स्वरूप) साँध, सिमानासँग जोडिएका स्थानीय तहहरूको परिचय दिइ तुलनात्मक अध्ययन गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको नक्साको माध्यमबाट आफ्नो गाउँपालिकाको भौगोलिक साँध, सिमाना जोडिएका स्थानीय तहहरूको परिचय दिइ तुलनात्मक अध्ययन गराउने ■ उष्ण १२०० मि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ नक्सा, शब्द पति, चित्र ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा भएका महत्वपूर्ण पर्यटकीय स्थलहरूको जानकारी गराइ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मूल्यांकनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोधन सकिनेछ : ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकासँग सिमाना जोडिएका स्थानीय 		७

	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा अवास्थित महत्वपूर्ण पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय दिइ महत्व बताउन ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको नक्सा बनाइ हावापानी र महत्वपूर्ण पर्यटकीय क्षेत्रहरूको नामाकरण गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ न्यानो समसितोष्ण २१०० मि ■ ठाण्डा समसितोष्ण ३३०० मि ■ लेकाली ५००० ■ हिमाली ५००० वढी 	<ul style="list-style-type: none"> अबलोकन भ्रमण वा परियोजना कार्य गराइ प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न लगाउने । ■ नक्साको माध्यमबाट टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको प्रमुख पर्यटकीय स्थल र हावापानीको क्षेत्रहरू जानकारी गराइ नक्सामा भर्न लगाउने 		<ul style="list-style-type: none"> ■ हाँसपोखरीको परिचय दिइ यसको महत्व बताउनुहोस । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा पाइने हावापानीका क्षेत्रहरू बताउनुहोस टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको नक्सा बनाइ टेम्के, मैयुड, हाँसपोखरी, कपासे भन्ज्याङ्ग, गुम्वा, महभिर र हाँसपोखरीलाई नक्सामा देखाउनुहोस । 	
टेम्केमैयुड को जीवजनवार, पशुपंक्ती र वनस्पति	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको भित्र पाइने वनस्पतिका क्षेत्रहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ उद्घोष्ण सदावहार बन ■ पतझर मौसमी ■ सदावहार कोणधारी ■ लेकाली ■ हिमाली 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वनस्पतिका क्षेत्रहरूको चार्टको माध्यमबाट टेम्केमैयुड गाउँपालिकाभित्र पाइने वनस्पतिहरूका क्षेत्रहरूको वारेमा छलफल र प्रश्नोत्तर विधि मार्फत बताइ दिने, विद्यार्थीहरूलाई टिपोट गर्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चित्र, चार्ट, सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा पाइने वनस्पतिका क्षेत्रहरू बताउनुहोस ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाको मैयुड, कपासे भन्ज्याङ्ग र कोट आहालेमा कुन प्रकारको वनस्पति पाइन्छ ? 	२
टेम्केमैयुड को संरचना	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिकाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र विभिन्न समितिका काम कर्तव्य र अधिकार बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, अर्थ, शिक्षा, न्यायिक समितिहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सम्भव भए टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिका को विभिन्न शाखा प्रमुखहरूसँग भेट गराइ अन्तर्वार्ताको माध्यम मार्फत नभए तयार पारिएको सूचीको माध्यमबाट टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र विभिन्न समितिले गर्ने कार्यहरूको वारेमा प्रष्ट पारि दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तालिका, सूची 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाका अध्यक्ष र उपाध्यक्षका काम कर्तव्य र अधिकारहरू बताउनुहोस । ■ न्यायिक समितिका कार्यहरू बताउनुहोस । 	३
टेम्केमैयुड को विशिष्ट व्यक्तित्वहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाका विशिष्ट व्यक्तित्वहरूले समाजमा 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विशिष्ट व्यक्तित्वहरू (शिक्षा, स्वास्थ्य, कला, साहित्य, संगीत, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रदर्शन र प्रश्नोत्तर विधिको माध्यम मार्फत टेम्केमैयुड गाउँपालिकाका विशिष्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ फोटो, व्यक्तिगत विवरण 	<ul style="list-style-type: none"> ■ साहित्यकार स्व दैवज्ञराज न्यौपानेले समाजमा पुरयाउनु भएको 	३

		पुरयाउनु भएको योगदानको चर्चा गर्ने	खेलकुद, समाजसेवा, आदि)	व्यक्तिहरूले समाजमा पुरयाउनु भएको योगदानको वारेमा जानकारी गराउने		योगदानको सूची बनाउनुहोस । आदि	
	टेम्केमैयुड को सामाजिक संघ संस्थाहरू	■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा सञ्चालित संघ संस्थाहरूको परिचय दिइ ती संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन	■ सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरू (वैक, रेडक्स, प्रहरी चौकी आदि)	■ विद्यार्थीहरूलाई सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरूको परिचय दिइ संघ संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूको सूची प्रदर्शन गर्दै संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूको वारेमा प्रश्न पारि दिने	■ सुची	■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा सञ्चालन भएको संघ संस्थाहरूको नाम बताइ ती संस्थाहरूले गर्ने कार्यहरूको सूची बनाउनुहोस ।	२
हाम्रा सम्पदाहरू	प्राकृतिक सम्पदाहरू	● टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू र समाधानका उपायहरू बताउन ।	■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो, पाटीपौवा आदि ।	■ प्राकृतिक सम्पदाहरू विनास भैरहेका दृश्य भएको छोटो भिडियो देखाउने ■ विद्यार्थीहरूलाई पालेपालो टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार शिला, बाटो आदीको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू बताउन लगाउने, ■ शिक्षकले बोर्डमा विद्यार्थीबाट भनिएका समस्याहरू टिए जाने सबैको पालो पुरा भएपछि, विद्यार्थीहरूलाई पढ्न लगाउने, ■ शिक्षकले टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू लेखिएको तालिका टाँस गरेर छलफल गरि विद्यार्थीलाई पढ्न र लेख्न लगाउने । ■ शिक्षकले टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण गर्ने उपायहरू वारे छलफल चलाउने, विद्यार्थीबाट आएका उपायहरूलाई टिए जाने ■ प्राकृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण गर्ने सम्भावित उपायहरू प्रस्तुत गरि छलफल गर्ने ■ शिक्षकले तयार गरेको टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न खोला,	■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदीको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू लेखिएको तालिका ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाइएको नक्सा ।	■ मूल्याङ्कनका लागि निम्न प्रश्नहरू सोधन सकिनेछ : ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका मा रहेका खोला/ खोल्सा/ डाँडा/ पाखा/ भीर/ वन/छाँगा/पोखरी/टार, शिला/बाटो ,समिसार आदीको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू बताउनुहोस् /लेख्नुहोस् आदी । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका मा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा , पाखा, भीर, वन, छाँगा ,पोखरी, टार, शिला, बाटो, समिसार आदीलाई टेम्केमैयुड गाउँपालिका को नक्सा बनाइ भर्नुहोस् ।	५

			<p>खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो आदी देखाईएको नक्सा प्रस्तुत गर्दै तिनीहरूको अवस्थिति देखाइ दिई यिनीहरू सबै टेम्केमैयुड गाउँपालिकाका प्राकृतिक सम्पदाहरू हुन भनी यिनीहरूको संरक्षणका उपायहरू प्रष्ट पारिदिने ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्राकृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण गर्ने सम्भावित उपायहरूको तालिका आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका मा रहेका विभिन्न खोला, खोल्सा, डाँडा, पाखा, भीर, वन, छाँगा, पोखरी, टार, शिला, बाटो सिमसार आदीको संरक्षणमा देखिएका समस्या समाधानका उपायहरू बताउनुहोस्, लेख्नुहोस् आदी 		
	ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकाका ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू र समाधानका उपायहरू बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँ र टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा पाईने सिक्का, नोट, माना, पाठी, ढक, तराजु, तुलो, शंख, कलश, घण्टा ■ माला, चर्खा, तान, ■ तमसुक, तम्भा, पाटी पौधा आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको चित्र तथा भिडियो देखाउदै तिनीहरूको परिचय दिने, पालैपालो चित्रमा भएका वस्तुहरूको महत्त्व, तिनीहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू बताउन लगाउने । ■ विद्यार्थीहरू आफुले चिनेका वस्तुहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरूलाई आ आफ्नो कापीमा लेख्न लगाई पालैपालो पढन लगाउने । ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूसँग सम्बन्धित भिडियोहरू देखाई तिनीहरूको महत्त्व तथा तिनीहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्या समाधानका उपायहरूको बारेमा व्यापक छलफल चलाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू भन्न र लेख्न लगाउने ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्या समाधानका उपायहरू भन्न र लेख्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ऐतिहासिक एवम् पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्या समाधानका उपायहरू बताउन र लेख्न लगाउने । 	५
	धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू तथा समस्या 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला, माडखिम, साकेन्वाथान/ साखेवाथान/साकेला थान, देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई यहाँ प्रचलित कुनै ऐउटा लोक गीत सुनाउने वा देखाउने ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो घर, छरछिमेक र गाउँमा रहेका मठ, मन्दिर, तीनचुला ■ माडखिम, साकेन्वा/साखेवा/साकेला, ■ देवालीथान, देवीथान, चर्च आदीको नाम बताउन र लेख्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू तथा समाधानका 	७	

		<ul style="list-style-type: none"> ■ समाधानका उपायहरू बताउन । ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू : विनायो, मर्चुगा, मादल, वाँसुरी, मुरली, सारंगी, ढोल, भ्यास्टा, खैजडी, पञ्चवैबाजा आदि । गीतहरू : गोठाले, जुहारी, साखेवा, साकेन्वा, साकेला, वालन, संगिनी आदी । नाचहरू: मारुनी, साखेवा, साकेन्वा साकेला, वालन, संगिनी आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका नामहरू बोर्डमा टिप्पै जाने र विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र तथा नामहरू लेखिएको तालिका प्रस्तुत गरि विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो पढन लगाउने ■ शिक्षकले उक्त धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्र देखाउदै यी सबै हाम्रा धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरूको बारेमा छलफल चलाउने र समाधानका उपायहरूको खोजी गरी त्यस बारेमा छलफल चलाउने । ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू बताउन लगाउने साथै ती समस्याहरूलाई समाधान गर्ने उपायहरू बारेमा छलफल चलाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> उपायहरू लेखिएको तालिका । धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको चित्रहरू । भिडियोहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित स्थानीय बाजाहरू, गीतहरू र नाचहरू, नाच, गाउँ र बजाउन लगाउने । 		
जातजाति त, भेषभुषा , मातृभाषा , धर्म, चाड	जातजाति र भेषभुषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने बहुजातजाति तथा जातिय सद्भावको महत्व बताउन ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने भेषभुषाको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू र तिनका समाधानका उपायहरू बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरू ■ भेषभुषाहरू : ■ लुगाहरू : दौरा सुरुवाल, इप्टकोट, जुहारीकोट, कोट, टोपी, फेटा, लुकुनी, गुन्यु, चोली, चौबन्दि, चोली, सारी, पटुकी आदी । ■ गरगाहना : फुली, ढुग्गी, बुलाकी, मडुवाली, नौगेडी, तिलहरी, औंठी, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बहुजातजाति वा बहु भाषाभाषी सम्बन्धी कुनै एउटा गीत सुनाउने वा भिडियो देखाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आफ्नो जात थर बताई दिने र सबैलाई आफ्नो छरछिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूको जात थर बताउन र लेख्न लगाउने ■ शिक्षकले बोर्डमा लेख्ने जाने र विद्यार्थीलाई पालैपालो पढन लगाउने, सबैले पढिसके पछि शिक्षकले टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बस्ने जातजातिको तालिका प्रस्तुत गरि छलफल गरी जातीय सद्भावको महत्व र फाईदा प्रष्ट पारिदिने । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ बहुजातजाति वा बहु भाषाभाषी सम्बन्धी गीत वा भिडियो ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जातजातिका नाम तालिका ■ स्थानीय भेषभुषाको चित्र र नाम 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिका मा बसोबास गर्ने बहुजातजातिको महत्व बताउन र लेख्न लगाउने । ■ आफ्नो परिवार छरछिमेकीहरू र गाउँमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने भेषभुषाको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू र तिनका समाधानका उपकरणहरू भन्न र लेख्न लगाउने । 	४

		<p>शिरफुल, शिरबन्दि, जन्तर आदी ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो छरछिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने लुगाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डलाई दुई भागमा बाँडि, एक भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिप्पै जाने ■ विद्यार्थीलाई आफ्नो आफ्नो छरछिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसले लगाउने गहनाहरूको नाम भन्न लगाउने, शिक्षकले बोर्डको अर्को भागमा विद्यार्थीले भनेका नामहरू टिप्पै जाने ■ शिक्षकले टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा स्थानीय रूपमा लगाईने भेषभुषाका नाम सहितको चित्र प्रस्तुत गरि यिनीहरको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू र समाधानका उपायहरूको बारेमा छलफल गरी स्पष्ट पारी दिने । 	<p>स्थानीय भेषभुषासंग सम्बन्धित भिडियोहरू ।</p>			
	मातृभाषा	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बोलिने मातृभाषाको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू र तिनका समाधानका उपायहरू बताउन । ■ आफ्नो मातृभाषामा कुराकानी गर्नको । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा बोलिने मातृभाषाहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्या र समाधानका उपायहरू ■ स्थानीय मातृभाषामा घर परिवार, आफन्त र छरछिमेकमा प्रचलित साईनो तथा घरायसी सरसामानहरू, घर वरपर पाईने वस्तुहरूको नाम । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रचलित मातृभाषाका गीत, भिडियो सुनाउने, देखाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई आ आफ्नो घरपरिवार, गाउँ र टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा कुन कुन भाषाहरू बोलिन्छ, भनेर बताउन लगाउने ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई, आमाको काखमा बसेर सिकिने तथा आफ्नो वर्ग वा जातिमा बोलिने भाषा नै मातृभाषा हो त्यसैले मातृभाषा आफ्नो पहिचान हो आ आफ्नो मातृभाषको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू र समाधानका उपायहरू बारे छलफल गरि प्रष्ट पारिदिने । ■ शिक्षकले विद्यार्थीलाई स्थानीय मातृभाषामा प्रचलित विभिन्न साईनो तथा विभिन्न सरसामानहरू, वस्तुहरूको नाम बताउन लगाउदै, बोर्डमा टिप्पै जाने, आवश्यकता अनुसार सहजीकरण गर्दै विद्यार्थीहरूलाई 	<p>स्थानीय मातृभाषामा विभिन्न साईनो तथा घरायसी सरसामानहरू र घर वरपर पाईने वस्तुहरूको नाम लेखिएका शब्द पत्तहरू</p> <p>साईनो वंशावली तालिका</p> <p>मातृभाषाका गीत, भिडियोहरू</p>	<p>आफ्नो मातृभाषाको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू र तिनका समाधानका उपायहरू बताउन वा लेख लगाउने</p> <p>स्थानीय मातृभाषामा विभिन्न सरसामान हरूको नाम भन्न र लेख लगाउने ।</p> <p>साईनो वंशावली तालिका अनुसार मातृभाषामा अभिनय गर्न लगाउने ।</p> <p>एक आपसमा आ आफ्नो मातृभाषामा कुराकानी गर्न लगाउने ।</p>	८

			एकआपसमा आफ्नो मातृभाषामा बोल्ने प्रोत्साहन गर्दै मातृभाषाको कक्षामा मातृभाषामा नै बोल्ने वातावरण मिलाउने ।			
धर्म, चाडपर्व र मौलिक संस्कारहरू	■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा मनाइने धर्म र चाडपर्वहरूको महत्त्व बताउन ■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित मौलिक संस्कारहरूको महत्त्व बताउन ।	■ धर्महरू : हिन्दु, किरात, बौद्ध, ईसाई ■ चाडपर्वहरू : दशैं, तिहार उद्यौली, उभौली, माघे संक्रान्ति, साउने संक्रान्ति, चैतेदशैं आदी ■ मौलिक संस्कारहरू : न्वारान, विवाह, मृत्यसेँस्कार, छेवार, गुन्युचौली, ब्रतबन्ध, गोठपुज, धुरीपुजा, कुशओसी, माता तीर्थओसी, माड, चाढुवा, हुल्लुड, थाम्पुड	■ विद्यार्थीहरूलाई चाडपर्व र मौलिक संस्कारहरूसंग सम्बन्धित भिडियो देखाई दिने ■ विद्यार्थीहरूलाई कुन कुन धर्म र चाडपर्वहरू मान्दछौ भनेर पालैपालो सौदै उनीहरूले बताएका धर्म र चाडपर्वहरूको नाम टिप्पै जाने र कर्स्ते कुन कुन धर्म र चाडपर्व मान्दा रहेछन् भनेर छलफल चलाउने, जस्ते जुन धर्म र चाडपर्व माने पनि उनीहरूको ईच्छा र विश्वास हो एकले अर्कोको धर्म र चाडपर्वलाई सम्मान गर्नु पर्छ भनेर धर्म, चाडपर्व र मौलिक संस्कारहरूको महत्त्व बुझाईदिने । ■ विद्यार्थीहरूलाई परम्परागत रूपमा चलिआएका मौलिक संस्कारहरूको नाम पालैपालो बताउन लगाउने ती मौलिक संस्कारहरू कुन कुन समयमा कसरी मनाइन्छन् भनेर सामुहिक छलफल गर्ने ■ स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू देखाउदै तिनीहरूको बारेमा थप छलफल चलाई स्थानीय मौलिक संस्कारहरू हाम्रा पहिचान र परम्परागत सम्पत्ति हुन भनी यिनीहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्याहरू र समाधानका उपायहरूको बारेमा छलफल चलाई प्रष्ट पारी दिने ।	■ टेम्केमैयुड गाउँपालिकामा प्रचलित धर्म र चाडपर्वहरूको शब्द पति, तालिका ■ स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको भिडियो तथा चित्र फोटोहरू आदि ।	■ तपाईंले मान्ने धर्म र चाडपर्वहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्या र समाधानका उपायहरू लेख्नुहोस् । ■ स्थानीय मौलिक संस्कारहरूको संरक्षणमा देखिएका समस्या र समाधानका उपायहरू लेख्नुहोस् ।	५
स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	स्थानीय पेसा व्यवसाय	■ आफ्नो पालिकाभित्र संचालित पेसा व्यवसायको फाइदा र महत्त्व बुझ्न ।	■ आफ्नो बडा र पालिकाभित्र सञ्चालित व्यवसायहरूको अवलोकन, छलफल र आफू आकर्षित व्यवसाय प्रति प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने ।	■ आफ्नो बडा र पालिकाभित्र सञ्चालित व्यवसायहरूको अवलोकन, छलफल र आफू आकर्षित व्यवसाय प्रति प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने ।	■ प्रतिवेदन जाँच गर्ने । ■ छलफल गराएर अप्पष्ट विषयहरू प्रष्ट पार्ने ।	६

		<ul style="list-style-type: none"> ■ सञ्चालित व्यवसायबाट हुने फाइदाहरू लेख्नुहोस्। ■ पेसा तथा व्यवसाय महत्व प्रष्ट पार्नुहोस्। 				
स्थानीयप्रविधि	<ul style="list-style-type: none"> ■ सिलाइ, बुनाइ सम्बन्धी रैथाने प्रविधि प्रविधिको पहिचान गर्न, महत्व र उपयोगिता बताउन। ■ खुकुरी र आरन सम्बन्धी रैथाने प्रविधिको महत्व र उपयोगिता बताउन। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सिलाइ, बुनाइ सम्बन्धी रैथाने प्रविधि (टोपी, राडी, गलबन्दी) को परिचय। ■ सिलाइ बुनाइ व्यवसायको पहिचान। ■ सिलाइ, बुनाइ सम्बन्धी रैथाने प्रविधि (टोपी, राडी, गलबन्दी) महत्व र उपयोगिता ■ खुकुरी र आरन सम्बन्धी रैथाने प्रविधिको परिचय। ■ खुकुरी र आरन सम्बन्धी रैथाने प्रविधिको महत्व र उपयोगिता। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सिलाइ बुनाइ सम्बन्धी रैथाने प्रविधिको बारेमा के कति जानकारी छ सोन्ते भन्न नसकेमा वास्तविक वस्तु देखाएर, अवलोकन गराएर, फोटो, भिडियो देखाएर प्रष्ट पार्न सकिन्छ। ■ आफ्नो बडा र पालिकाभित्र भएका खुकुरी निर्माण स्थलहरूको अवलोकन, तस्विर भिडियो देखाउन सकिन्छ। ■ खुकुरी र आरन विचको सम्बन्धको बारेमा छल्कल गराउने र प्रष्ट पार्ने। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तस्विर, भिडियो, निर्मित प्रत्यक्ष सामग्रीहरू आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नात्तर गरेर। ■ सिलाइ बुनाइ व्यवसायको महत्व प्रष्ट पार्नुहोस्? ■ खुकुरी बनाउने प्रविधिमा आरनको भौमिका प्रष्ट पार्नुहोस्? ■ सिलाइ, बुनाइ व्यवसाय र खुकुरी बनाउने व्यवसायले पार्ने आर्थिक प्रभाव बारे पनि प्रश्नहरू सोधेर मुल्याङ्कन गर्न सकिन्छ। 	
कृषि र पर्यटन	कृषि	<ul style="list-style-type: none"> ■ सुन्तला खेती, अलैची, खेती, आलु खेती तथा अन्य अन्नबाटीको व्यवसायिक परिचय र महत्व बुझ्न। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सुन्तला, अलैची र आलु खेतिको व्यवसायिक परिचय र महत्व। ■ व्यवसायले आर्थिक क्षेत्रमा पार्ने प्रभाव 	<ul style="list-style-type: none"> ■ व्यवसायिक रूपमा सञ्चालित खेतीहरूको क्षेत्र भ्रमण गराएर आफुलाई मन पर्ने व्यवसायको बारेमा भन्न लगाउने र शिक्षकले ती व्यवसायको महत्वको बारेमा प्रष्ट पार्ने। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तस्विर, भिडियो आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नोत्तर गरेर। ■ तपाईंको पालिकामा सञ्चालित व्यवसायिक कृषि व्यवसायहरू मध्ये कुनै एकको महत्व दर्शाउनुहोस्। ■ अलैची खेतिबाट गाँउ पालिकाको आर्थिक क्षेत्रमा पार्ने प्रभावबारे प्रष्ट पार्नुहोस्।

	पर्यटन	<ul style="list-style-type: none"> ■ मुन्धुम पदमार्गको विकासक्रम, पर्यटकीय परिचय, अवसर, महत्व, चुनौती र सम्बर्धनका उपाय बताउन। ■ मुन्धुम पदमार्गको परिचय, विकासक्रम र अवसर। ■ मुन्धुम पदमार्गको महत्व, संरक्षण र सम्बर्धनका उपायहरू। ■ चुनौतीहरू। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ मुन्धुम पदमार्गका बारेमा सुनेका कुराहरूका बारेमा छलफल गराउने। ■ पदमार्गको विषयमा तयार पारिएको भिडियो, फिल्म फूटेज, तस्विर र भ्रमण गराएर। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तस्विर, भिडियो, फिल्म फूटेजहरू आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रश्नोत्तर गरेर। तपाईंको पालिकामा मुन्धुम पदमार्गको सुरुवाट कहाँबाट भएको छ ? ■ पदमार्गको संरक्षणको उपाय र चुनौतीको बारेमा लेख्नुहोस् ? 	७
स्थानीय पूर्वाधार, जनशक्ति विकास, सूचना तथा सञ्चार	स्थानीय पूर्वाधार विकास	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय स्तरमा रहेका महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरू अवलोकन गरी स्थानीय पूर्वाधारहरूमा भएका समस्या तथा समाधानका उपायहरू बुझ्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय स्तरमा रहेका महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरूको अवस्था अवलोकन गरी स्थानीय पूर्वाधारहरूमा भएका समस्याहरू पहिल्याई छलफल, प्रदर्शन जस्ता विधिहरूको प्रयोग गरी समाधानका उपायहरूबाटे स्पष्ट धारणा दिने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सम्बन्धित स्थानीय पूर्वाधारहरूमा भएका समस्या तथा समाधानका उपायहरू खोजी गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सम्बन्धित स्थानीय पूर्वाधारहरूमा भएका समस्या तथा समाधानका उपायहरू खोजी गर्न लगाउने 	६
	जनशक्ति विकास	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय स्तरका सिपमूलक तालिम तथा तालिम प्रदायक निकायहरूको पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय स्तरका सिपमूलक तालिम प्रदायक सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू पहिचान गर्न लगाउने ■ चार्ट क्षेत्र भ्रमण आदि उपयुक्त माध्यमबाट स्थानीय स्तरका सिपमूलक तालिम प्रदायक निकायहरू र तिनीहरूले प्रदान गर्ने तालिमका बारेमा बताइँदिने साथै सोही अनुसार सिप सिक्न प्रोत्साहन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ तालिम प्रदायक निकायको नाम तथा कार्यको चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ सिपमूलक तालिम प्रदायक निकायहरू र तालिमको बारे बताउन लगाउने 	६
	सूचना तथा सञ्चार	<ul style="list-style-type: none"> ■ इन्टरनेट सेवा र विद्युतीय भुक्तानीबाटे सामान्य जानकारी लिन 	<ul style="list-style-type: none"> ■ वेबसाइट, ई-एजुकेशन वा सिकाइ, भर्चुअल कक्षा, जुम, गुगलमिटिङ, फेसबुक जस्ता एपको बारेमा प्रयोगात्मक अभ्यास ■ विभिन्न एपको प्रयोग गरी विद्युत, पानी, विभिन्न कर, शुल्क अनलाइन भुक्तानीको प्रक्रिया 	<ul style="list-style-type: none"> ■ इन्टरनेटको प्रयोगवाट दैनिक जीवनमा प्रयोगमा आउने सरकारी/गैरसरकारी संघसंस्थाको वेबसाइट, ई-एजुकेशन वा सिकाइ, भर्चुअल कक्षा, जुम, गुगलमिटिङ, फेसबुक जस्ता एपको बारेमा प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने ■ सर्च इन्जनमा विभिन्न विषयानुसार खोजी गरी अध्ययन गर्न सकिने कुराको जानकारी गराइ प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> ■ कम्प्युटर, मोबाइल, इन्टरनेट 	<ul style="list-style-type: none"> ■ इन्टरनेट प्रयोग गरी जुम, गुगल मिटिङमा सञ्चालन गर्ने ■ विभिन्न एपको प्रयोग गरी विद्युत, पानी, विभिन्न कर, शुल्क अनलाइन भुक्तानी गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास गरेर देखाउन लगाउने

				<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न एपको प्रयोग गरी विद्युत, पानी, विभिन्न कर, शुल्क अनलाइन भुक्तानीको प्रक्रियावारे प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने 			
जोखिम तथा विपद् व्यवस्थाप न	विपद् न्यूनीकरण	<ul style="list-style-type: none"> विपद् तथा महामारी व्यवस्थापन, पूर्वसावधानी र न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> विपद् तथा महामारी व्यवस्थापन, पूर्वसावधानी र न्यूनीकरणका उपायहरू 	<ul style="list-style-type: none"> विपद् व्यवस्थापनका लागि सान्दर्भिक विषयवस्तु प्रस्तुत गर्दै स्वास्थ्य, सुरक्षाका उपायहरूको अवलम्बन गर्न बाढी, पहिरो, आगलागी, चट्याड, भूकम्प, महामारी तथा विभिन्न भाइरस जस्ता विपद्हरूबाट बच्ने उपायहरू र यी विपद् न्यूनीकरणका उपायहरूको खोजी गरी छलफल, परियोजना कार्य आदि को माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने र व्यावहारिक प्रयोगमा उत्प्रेरित गर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> नेपालमा विपद् सम्बन्धी घटेका मुख्य घटनाहरूको भिडियो क्लिपहरू 	<ul style="list-style-type: none"> बाढी, पहिरो, आगलागी, चट्याड, भूकम्प, महामारी तथा विभिन्न भाइरस जस्ता विपद्हरूबाट सुरक्षित रहने र न्यूनीकरणका प्रयोगहरू बताउ 	८
हात्रा मूल्य, मान्यताह रू	सामाजिक अपराधहरू	<ul style="list-style-type: none"> समाजमा हुने सामाजिक अपराधहरूको पहिचान गरी तिनीहरूबाट बच्ने र न्युनिकरण गर्ने उपाय अवलम्बन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> संस्थागत तथा नीतिगत भ्रष्टचार, 	<ul style="list-style-type: none"> समाजमा हुने भ्रष्टचारको बारेमा छलफल कसरी र किन गरिन्छ भन्नेबारे छलफल यो एक जघन्य सामाजिक अपराध हो, यसबाट व्यक्तिलाई फाइदा देश र जनतालाई हानी पुग्ने कुरा बताउने संथागत तथा नीतिगत भ्रष्टचार गर्नेलाई कानुनी कारबाही हुने र समाजिक बहिस्कारसम्म गर्नु पर्ने कुरा बताउने 	<ul style="list-style-type: none"> विषयवस्तुसँग मिल्ने फिलिम, चित्र, पोस्टर, कथा, कविता, चार्ट आदि प्रयोग गर्न सकिने 	<ul style="list-style-type: none"> नीतिगत तथा संस्थागथत भ्रष्टचार न्युनिकरणका उपाय के के हुन सक्छन् ? बताउ । 	७
	श्रमप्रतिको सम्मान	<ul style="list-style-type: none"> काम कुनै पनि ठूलो सानो हुँदैन भनेर बताउन र सोहीअनुसारको व्यवहार गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> हात्रो टेम्के मैयुडमा गर्न सकिने श्रमका क्षेत्रहरू 	<ul style="list-style-type: none"> छलफल अन्तर्रक्रिया भिडियो प्रश्तुती 	<ul style="list-style-type: none"> जानकारीमूलक भिडियो, चार्ट नमुना अभ्यास, अवलोकन आदि 	<ul style="list-style-type: none"> सामाजिक अपराधका प्रकार भन । सामाजिक अपराध न्यूनीकरणका उपायहरू भन । 	७
स्वस्थ जीवनशैल ी	सामाजिक दुर्यसन	<ul style="list-style-type: none"> सामाजिक दुर्यसनको परिचय दिन सामाजिक दुर्यसनबाट जोगिने उपाय बताउन सामाजिक दुर्यसनका कारण पुग्ने हानिका बारेमा बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> धुम्रपान तथा मध्यपान लागु औषध सेवन स्वास्थ्यलाई असर गर्ने विभिन्न खालका अनलाइन खेलहरू 	<ul style="list-style-type: none"> खुल्ला छलफल समूह छलफल कार्य कथा शिक्षण प्रभावकारी हुन्छ । 	<ul style="list-style-type: none"> श्रव्यदृश्य सामग्री दुर्यसन सम्बन्धी जानकारी लेखिएका विभिन्न चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> दुर्यसनबाट जोगिन के कुरामा ख्याल गर्नु पर्दै भन । दुर्यसनका कारण पुग्ने क्षतिहरू लेख । 	३

	श्रम गर्ने बानी	<ul style="list-style-type: none"> ■ स्वास्थ्यको लागि स्थानीय खाद्य सामग्री उत्पादन गर्न लागि पर्नेछन् । ■ स्वास्थ्यको लागि श्रम गर्ने बानीको विकास गर्नेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ घरायसी कामहरू ■ खेतबारीका सामान्य काम 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल तथा प्रयोगात्मक विधि अपनाउने ■ अवलोकन गर्ने ■ परियोजना कार्य दिने 	आवश्यकता अनुसारका सामग्री	<ul style="list-style-type: none"> ■ सागबारी निर्माण गर ■ सुनुनी रोपेर फलाऊ ■ जन्मदिनको दिन फलफूल अथवा कुनै विश्वारी रोप 	३
स्थानीय जडीबुटी	टेम्के मैयुड गाउँपालिका मा पाइने मुख्य जडीबुटीहरू को व्यवसायिक खेती	<ul style="list-style-type: none"> ■ मुख्य जडीबुटीको व्यवसायिक खेतीको वारेमा जान्नेछन् । ■ सम्भाव्य जडीबुटीको खेतीमा परिवारलाई प्रोत्साहित गरी आम्दानीको श्रोत बढाउन सक्नेछन् । ■ टेम्केमैयुड गा.पा. मा भइरहेका जडीबुटीको व्यवसायिक खेतीको वारेमा भन्न सक्नेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ■ चिराइतो पाखमबेद ■ सतुवा खेती ■ गा.पा. क्षेत्रमा भएका जडीबुटी खेती परिचय, व्यवसायिक फाइदा 	<ul style="list-style-type: none"> ■ छलफल ■ समुह कार्य ■ अनुगमन ■ परियोजना कार्य 	आवश्यकता अनुसारका सामग्री	<ul style="list-style-type: none"> ■ जडीबुटी खेतीको नमुनाका लागि कार्य योजना बनाऊ । ■ टेम्केमैयुड गापामा जडीबुटी खेती भएका क्षेत्र र जडीबुटीको सूची तयार गर । ■ जडीबुटी खेतीबाट हुने फाइदा लेख । 	६

१०. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

यस स्थानीय पाठ्यक्रम 'हामी र हाम्रो टेम्केमैयुड' ले ९ वटा विभिन्न विषय क्षेत्रलाई समेटेको छ । यसमा समावेश भएका विषय सामग्रीहरूलाई विषयको प्रकृति, उपलब्ध शैक्षिक सामग्री तथा विद्यार्थीहरूको रुची समेतको आधारमा विभिन्न शिक्षण विधि अपनाउनु पर्दछ । विषयबस्तुको व्यावहारिक ज्ञान दिन विषयको प्रकृति अनसार अध्ययन, अवलोकन भ्रमण र निरीक्षणका काममा लगाउनु पर्छ । विद्यार्थीमा रहेको रचनात्मक तथा सिर्जनात्मक क्षमता प्रस्फुटन हुने गरी व्यवहारिक ढङ्गले निर्धारित ढाँचाको कार्ययोजना बनाएर सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । जसका लागि विभिन्न विधि अबलम्बन गरेर सहजीकरण गर्न आवश्यक हुन्छ । यस सम्बन्धी केही नमुना विधिहरू यसप्रकार छन् :

परियोजना कार्य विधि

परियोजना कार्य विधिको प्रयोगले कुनै पनि कार्य समूहमा वा एकल तरिकाबाट सम्पन्न गरिन्छ । विषयबस्तुको प्रकृति, विद्यार्थीको उमेर समुह, सिकाइ स्तर, स्थानीय परिवेशजस्ता पक्षमा यस विधिमा विशेष स्थाल गर्नु पर्दछ ।

घटना अध्ययन विधि

घटना अध्ययनमा समाजका सामाजिक विषयसँग सम्बद्ध घटनाहरू पर्दछन् । यसमा विविध विषयबस्तुहरू पर्न सक्छन् । विषयबस्तुको प्रकृति अनुसार तिनको अध्ययन गरी चित्त बुझ्दो निष्कर्षमा पुग्ने गरी घटनाहरूको अध्ययन र निचोड निकाल्न प्रेरित गर्ने र सोही आधारमा घटनाको व्यवस्थापन गर्न सिकाउनु नै घटना अध्ययन विधि हो ।

क्षेत्र भ्रमण

क्षेत्र भ्रमण अन्तर्गत विद्यार्थीहरूले आफ्नो पाठ्यवस्तुसँग सम्बन्धित रहेर कुनै निश्चित क्षेत्रको भ्रमण गरी प्रत्यक्ष रूपमा विषयको अनुसन्धनात्मक अध्ययन गर्दछन् । यस्ता भ्रमणले शिक्षक तथा विद्यार्थी दुवैलाई नियमित रूपमा कक्षाकोठामा हुने पठनपाठनबाट बाहिर जाने मौका प्रदान गर्ने हुँदा छुट्टै अनुभव र आनन्द दिन्छ । यसका निम्नानुसारका ३ मुख्य चरणहरू हुन्छन् :

पहिलो चरण: यस चरणमा भ्रमणको तयारी हुन्छ जसअन्तर्गत शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई विषयबस्तु तथा गन्तव्यको परिचय गराई आवश्यक तयारी गर्दछन् ।

दोस्रो चरण: यस चरणमा शिक्षकको नेतृत्वमा विद्यार्थीहरू निर्दिष्ट गन्तव्य (क्षेत्र) मा पुर्दछन् र अवलोकन तथा अन्तरक्रिया गर्दछन् ।

तेस्रो चरण: भ्रमण सकिएपछि आउने यस चरणमा सहभागीले भ्रमणबाट प्राप्त तथ्यतथ्याङ्कका विषयमा छलफल गरी निष्कर्ष निकाल्न । यसका अतिरिक्त शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न प्रश्न सोधी उत्तर खोज्ने र छलफल गर्ने पनि गर्दछन् ।

मस्तिष्क मन्थन

विद्यार्थीलाई सबै किसिमले सबै कुरा सोच्न प्रेरित गर्ने विधि मस्तिष्क मन्थन विधि हो । यसका चरणहरू निम्न छन्:

प्रथम चरण: सम्पूर्ण कक्षालाई मस्तिष्क मन्थनका विषयमा जानकारी गराउने ।

दोस्रो चरण: समस्या वा पाठ बुझिने गरी बताउने ।

तेस्रो चरण: निश्चित समय तोकेर विद्यार्थीलाई समस्या समाधान गर्न लगाउने ।

चौथो चरण: समस्या समाधानका उपाय बताउन विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने विचारलाई सम्मान गर्न भन्ने थप कुरा राख्न भन्ने ।

पाँचौ चरण: उनीहरूले भनेका कुरा टिप्ने ।

छैटौ चरण: अन्तमा विद्यार्थीलाई एकलै वा समूहमा विचार मन्थन गर्न लगाउने ।

जिग्सअॅ विधि

जिग्सअॅ विधिलाई सहयोगात्मक विधि पनि भनिन्छ । एक आपसमा सहयोग गरेर सिकिने र सिक्कने कुरालाई आधुनिक नवीन चिन्तनका रूपमा स्वीकार गरिएको छ । यसमा विज्ञ समूह र मातृसमूह रहन्छ । विज्ञ समूह मातृसमूह र मातृसमूह विज्ञसमूह भएर आफ्ना सिकाइ अनुभव आदानप्रदान गर्ने हुँदा यो विधि सिकाइका दृष्टिले उत्तम मानिन्छ । यस विधिका प्रक्रियागत चरण यसप्रकार छन् :

पहिलो चरण: विज्ञ समूहका लागि शिक्षकद्वारा प्रश्न निर्माण गरिन्छ । हरेक समूहका लागि प्रश्न सेट तयार गरिन्छ र प्रश्न बनाउँदा तोकिएको पाठ्यांशबाट बनाइन्छ ।

दोस्रो चरण: शिक्षकले ४/५ जनाको समूह बनाई विद्यार्थीलाई मात्र समूहमा बस्न लगाउने । - एक आपसमा घुलमिल हुने र सौहार्दपूर्ण व्यवहार प्रदर्शन गर्ने परिवेश तयार गर्ने ।

तेस्रो चरण: शिक्षकले मात्र समूहका विद्यार्थीलाई विज्ञ समूहमा मिलेर काम गर्न लगाउने । मातृसमूहका कम्तिमा एक एक जनालाई विज्ञ समूहमा नेताको रूपमा छनोट गर्ने ।

चौथो चरण: शिक्षकले प्रत्येक समुहलाई आफ्नो समुहमा परेको प्रश्नको उत्तर खोज लगाउने । विज्ञसमूहमा रहेर प्राप्त गरेको सूचना मातृसमूहमा गएर कसरी प्रस्तुत गर्ने भन्ने तयारी गर्ने । समस्या भए शिक्षकले सहयोग गर्ने ।

पाँचौं चरण: विज्ञ समूहमा रहेर आर्जन गरेको ज्ञान मातृ समूहमा फर्केर प्रयोग गर्ने । निश्चित समयभित्र छलफल गरी टुङ्गोमा पुर्ने र आफ्नो विज्ञता प्रस्तुत गर्ने मौका दिइने । यसमा छलफल र प्रश्नोत्तरले विशेष प्राथमिकता पाउँछ ।

सोच जोडीमा छलफल आदान प्रदान (Think, Pair -Share)

समान सोच भएका जोडीहरू बनाउन र तिनका माध्यमबाट सिकाइमा लगाव बढाइ पाठ्यप्रति उत्सुकता जगाउन यो विधि उपयोगी मानिन्छ । सिर्जनशील छलफल गर्न र चिन्तन विकास गर्न यो विधि अबलम्बन गरिन्छ । यसका चरणहरू निम्न छन् :

पहिलो चरण: शिक्षकले दिएका प्रश्नका विषयमा तोकिएको समयभित्र सोच विचार गर्ने ।

दोस्रो चरण: आफ्ना जोडीसँग छलफल गरेर साभा विचार बनाउने ।

तेस्रो चरण: सबै जोडीले आफ्नो विचार सबैसँग प्रस्तुत गर्ने । प्रस्तुत भएका विचार टिपोट गर्ने ।

खोज विधि

सिकाइ क्रियाकलापलाई प्रभावकारी र दिगो बनाउन उपयोग हुर्ने प्रमुख विधिको रूपमा खोज विधिलाई लिइन्छ । खोज विधिमा सामग्रीको खोजलाई उच्च प्राथमिकता दिइन्छ ।

(माथि उल्लेख गरिएका विधिहरूका अतिरिक्त सम्बन्धित विषय शिक्षकले प्रवर्तनात्मक सोचका साथ अन्य विधिहरूको सिर्जनात्मक प्रयोग गरि सिकाइ सहजीकरणलाई थप प्रभावकारी बनाउने भूमिका निर्वाह गर्न उपयुक्त हुनेछ । यस पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका सक्षमताहरू हासिल गर्न र व्यवहारकृशल सिपहरू आर्जन हुने गरि सिकाइ सहजीकरण गर्नको लागि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले प्रस्तुत गरेका व्यवहार कुशल सिपहरूलाई मार्ग दर्शनको रूपमा लिन सकिनेछ ।)

११. विद्यार्थी मूल्यांकन प्रक्रिया

आधारभूत तह कक्षा १-३ मा पूर्ण रूपमा निरन्तर मूल्यांकन पद्धति अवलम्बन गरिने छ । कक्षा ४-८ मा ५० प्रतिशत भारको निरन्तर मूल्यांकन ८ ५० प्रतिशत भारको आवधिक परीक्षाका लागि छुट्याई विद्यार्थीको उपलब्धिको लेखाजोखा गर्नुपर्ने छ । पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चत गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै किसिमका मूल्यांकनहरू गरिने छन् । निर्माणात्मक मूल्यांकनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्यांकन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरिने यस किसिमको निर्माणात्मक मूल्यांकन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अझगका रूपमा रहने गर्दछ । निर्माणात्मक मूल्यांकनमा कक्षा क्रियाकलाप, विद्यार्थीका दैनिक कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, व्यवहार अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य, प्रश्नोत्तर, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरू, स्व तथा सहपाठी मूल्यांकन लगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिनेछन् । विद्यार्थी मूल्यांकन गर्दा मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीले हासिल गरेको सिकाइ स्तरको मूल्यांकनलाई आधार बनाउनुपर्ने हुन्छ । यस्तो मूल्यांकन विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा एकाइको सिकाइ पश्चात् गरी सो क्षेत्र वा एकाइ अन्तर्गतका मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर परीक्षण विभिन्न साधनहरूको प्रयोगबाट गर्नुपर्दछ । अपेक्षित सिकाइ स्तर हासिल गर्न नसक्ने विद्यार्थीका लागि उपचारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी त्यस्ता विद्यार्थीलाई थप सहयोग गर्नुपर्दछ । यसरी सिकाइको अवसर प्रदान गरी पुनः परीक्षण गरी न्यूनतम सिकाइस्तर सुनिश्चित गरी थप वा माथिल्लो स्तरको विषयक्षेत्र अध्ययनको अवसर प्रदान गर्नुपर्ने हुन्छ ।

११.१ विद्यार्थी मूल्यांकन प्रक्रिया (कक्षा १-३)

यस तह (कक्षा १-३) मा पूर्ण रूपमा निरन्तर मूल्यांकन पद्धति अवलम्बन गरिने छ । मूल्यांकनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि तथा कमजोरीहरूको निरन्तर लेखाजोखा गरी सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु हो । कक्षा १-३ का प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राखिनु पर्छ । कार्यसञ्चयिका फायललाई विद्यार्थीको कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि परीक्षा, विद्यार्थीमा आएको व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, हाजिरी आदिका माध्यमले अद्यावधिक गर्दै लैजानु पर्छ । विद्यालयमा पठनपाठन भएका प्रत्येक विषयक्षेत्रको अध्ययन पूरा गरेपछि एकाइगत मूल्यांकन गरी विद्यार्थीको अभिभावकलाई जानकारी पठाउने व्यवस्था गरी कार्यसञ्चयिकामा त्यसको अभिलेख उल्लेख गर्नुपर्दछ । यस तहमा गृहकार्यलाई भन्दा कक्षाकार्यलाई नै बढी जोड दिनुपर्ने हुन्छ । विषयको प्रकृति र विद्यार्थीको सिकाइ स्तरलाई ध्यानमा राखी उनीहरूलाई बोझ नपर्ने गरी गृहकार्य वा परियोजना कार्य दिन सकिने छ । शिक्षण सिकाइको क्रममा वा निश्चित विषयवस्तु सिकाइ पश्चात् गरिएको मूल्यांकनमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकेका विद्यार्थीका कठिनाइका क्षेत्र पत्ता लगाई सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने हुन सक्छ । कक्षाकोठामा आधारित निर्माणात्मक मूल्यांकनले प्रत्येक विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गर्ने सुनिश्चितता गरी माथिल्लो सिकाइ स्तर प्राप्त गर्न सहयोग गर्नुपर्दछ ।

निर्माणात्मक मूल्यांकनका साधनहरू र प्रयोग

१ रुब्रिक्स र श्रेणी मापन : विद्यार्थीले गरेका प्रयोगात्मक कार्य/परियोजना कार्यको मूल्यांकन गर्नका लागि रुब्रिक्स र श्रेणी मापनको विकास गरी प्रयोग गर्नुपर्दछ ।

२ व्यवहार अवलोकन फाराम : विद्यार्थीले सम्पादन गर्ने व्यवहार, प्रस्तुतीकरण कौशल, प्रयोग सिप तथा व्यवहारकुशल सिपको मापन गर्न रुजुसूची, श्रेणीमापन लगायतका व्यवहार अवलोकन फाराम प्रयोग गर्ने सकिन्छ ।

३ शिक्षकको अभिलेख : प्रत्येक पाठमा कक्षा सहभागिता, गृहकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्यका क्रममा विद्यार्थीहरूले देखाएको सक्रियता, सिर्जनात्मकता, सिकाइ व्यवहार, कामको स्तर, प्रदर्शित व्यवहारकुशल सिपहरू, पाठ्यक्रममा निर्धारित सिकाइ उपलब्धिका आधारमा कुन स्तरको रहेको भनी शिक्षकले व्यक्तिगत रूपमा अभिलेख राख्नु पर्ने छ ।

४ कक्षा परीक्षा : पाठ वा एकाइ शिक्षणका क्रममा गरिने लिखित कार्य तथा लिइने छोटो परीक्षा लिन सकिने छ ।

५ मौखिक प्रश्नोत्तर : शिक्षण सिकाइकै क्रममा सोधिने प्रश्नहरू यसअन्तर्गत पर्दछन् । यसको नतिजा अभिलेखीत गर्नुपर्ने भएमा शिक्षकको अभिलेखमा उल्लेख गर्नुपर्ने छ ।

विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

<u>उपलब्धि स्तर</u>	<u>मापन</u>	<u>उपलब्धि स्तरको व्याख्या</u>
कमजोर (below basic)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advance)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल भई माथिल्लो स्तरको उपलब्धि समेत हासिल गरेको

विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि मूल्यांकन अभिलेख

प्रत्येक विद्यार्थीका लागि कक्षागत रूपमा निम्नानुसारको अभिलेख फाराम निर्माण गरी विद्यार्थीको मूल्यांकन गर्नुपर्ने छ । प्रत्येक एकाइको शिक्षण पश्चात मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई हेरेर के कति उपलब्धि पूरा भयो वा भएन भनी विभिन्न उपयुक्त साधनहरू (अवलोकन, प्रश्नोत्तर, रुजुसूची, श्रेणी मापन, रुब्रिक्स, परियोजना कार्य, लिखित अभिव्यक्ति, मौखिक अभिव्यक्ति, अभिभावक प्रतिक्रिया आदि) को माध्यमबाट मूल्यांकन गरी अभिलेखीकरण गर्नुपर्ने छ । उपलब्धिको मूल्यांकन गर्दा माथिको उपलब्धिस्तर मापन तालिका बमोजिम उपलब्धि के कति हासिल भयो वा भएन भन्ने आधारमा क्रमशः १, २, ३, ४ अड्क निम्न तालिकामा उल्लेख गर्ने र विद्यार्थीको उपलब्धि १ र २ भएमा थप सहायता शिक्षण गरेर थप सहायता पछिको मूल्यांकनको उपलब्धिमा ३ वा ४ पुऱ्याएर मात्र अर्को एकाइमा प्रवेश गराउनुपर्ने हुन्छ । विद्यार्थीको उपलब्धिको लक्ष्य ४ हुनेछ । उक्त उपलब्धिमा प्राप्त अड्कलाई एकाइगत वा बहुएकाइगत वा समग्र एकाइगत रूपमा निर्धारित सूत्रानुसार विद्यार्थीको अक्षरांकन ग्रेड निर्धारण गरिनु पर्दछ । यसका लागि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ मा राखिएका मूल्यांकन फारामहरूको प्रयोग गरिनु पर्दछ । उक्त फाराममा विषयक्षेत्र तथा थिमगत सिकाइ उपलब्धिको अंकन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्न सुत्रको प्रयोग गरि निकाल्न सकिन्छ :

क्षेत्रगत तथा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत =

उपलब्धि स्तरको अंकको जोड

४×मूल्यांकन गरिएका सिकाइ

×१००

उपरोक्त सुत्रबाट प्राप्त उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षरांकन (Letter Grading) संग मिलान गरी निम्नानुसार प्रस्तुत गर्नु पर्दछ :

क्र.सं.	उपलब्धि प्रतिशत	स्तरीकृत अंक	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धि स्तरको व्याख्या
१	९० र सो भन्दा माथि	४.०	A ⁺	सर्वोत्तम (Outstanding)
२	८० र सो भन्दा माथि ९० भन्दा कम	३.६	A	अत्युत्तम (Excellent)
३	७० र सो भन्दा माथि ८० भन्दा कम	३.२	B ⁺	उत्कृष्ट (Very good)
४	६० र सो भन्दा माथि ७० भन्दा कम	२.८	B	उत्तम (Good)
५	५० र सो भन्दा माथि ६० भन्दा कम	२.४	C ⁺	सतोषजनक (Satisfactory)
६	४० र सो भन्दा माथि ५० भन्दा कम	२.०	C	ग्राह्य (Acceptable)
७	३५ र सो भन्दा माथि ४० भन्दा कम	१.६	D	आधारभूत (Basic)
८	३५ भन्दा कम	-	NG	अवर्गीकृत (Not Graded)

GPA तथा Final Grade निकाल्ने सुन्त्र

$$GPA = \frac{\sum(Credit\ Hour \times Grade\ Point)}{Total\ Credit\ Hour\ of\ the\ Grade}$$

Final Grade= Weighted Average Grade of Theory (TH)and Internal(IN)
(स्रोत : लेटर ग्रेडिङ निर्देशिका २०७८)

११.२ विद्यार्थी मूल्यांकन प्रक्रिया (कक्षा ४-८)

कक्षा ४-८ मा ५० प्रतिशत भारको आन्तरिक मूल्यांकन र ५० प्रतिशत भारको आवधिक परीक्षाका लागि छुट्याई विद्यार्थीको उपलब्धिको लेखाजोखा गर्नुपर्ने छ। विद्यार्थी मूल्यांकनका लागि आन्तरिक (निर्माणात्मक) र आवधिक निर्णयात्मक) दुवै मूल्यांकन पद्धतिको अवलम्बन गर्नुपर्ने छ। आन्तरिक मूल्यांकनका लागि अवश्यकता अनुसार विभिन्न मूल्यांकनका साधनहरूको उपयोग गर्नु पर्ने छ भने आवधिक मूल्यांकनका लागि निर्धारित विशिष्टीकरण तालिका अनुसार परीक्षा लिनुपर्ने छ।

निर्णयात्मक मूल्यांकन कुल भारको ५० प्रतिशत आन्तरिक मूल्यांकनका रूपमा आन्तरिक मूल्यांकनबाट र अन्तिम परीक्षाबाट बाँकी ५० प्रतिशत अड्क समावेश गरिने छ ।

आन्तरिक मूल्यांकन (कक्षा ४-८)

निर्माणात्मक मूल्यांकनको अड्कको निश्चित भार आन्तरिक मूल्यांकनका रूपमा अभिलेख गर्नुपर्छ । यसका लागि निर्माणात्मक मूल्यांकनलाई अभिलेख गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ । यस्तो अभिलेखका निम्नलिखित पक्षमा तोकिए अनुसारको भारको अड्क आन्तरिक मूल्यांकनका रूपमा समावेश गर्नु पर्दछ :

सि. नं.	मूल्यांकनका पक्ष	भार
१	सहभागिता : कक्षामा उपस्थिति र कक्षा कार्यमा सहभागिता	४
२	मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तर	२०
३	प्रयोगात्मक/परियोजना	१६
४	त्रैमासिक परीक्षाहरू	१०
	जम्मा	५०

उपर्युक्त तालिका अनुसार सहभागिताका लागि सम्बन्धित विद्यार्थीको हाजिरी रजिष्टर र कक्षाकार्यमा सहभागिताको पक्षलाई हेरेर मूल्यांकन गर्नुपर्ने छ । मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तरका लागि पाठ्यक्रमको सम्बन्धित विषयक्षेत्र अन्तर्गतको एकाइका लागि तोकिएको सिकाइ उपलब्धिलाई हेरेर सो पूरा भए नभएको आधारमा स्तर निर्धारण गर्ने र प्रयोगात्मक/परियोजनाका लागि प्रत्येक एकाइमा कम्तमा एउटा परियोजना वा प्रयोगात्मक कार्य दिई त्यसको मूल्यांकन गरेर सोको अभिलेखका आधारमा अड्क प्रदान गर्ने र ५/५ पूर्णाङ्क भारको दुई ओटा त्रैमासिक परीक्षाहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने छ । मूल्यांकनका पक्षलाई विशिष्टिकृत गर्नका लागि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम कक्षा ४-८ को मूल्यांकन खण्डका प्रावधानलाई अनुसरण गर्न सकिने छ ।

आन्तरिक मूल्यांकनका साधन/पक्षहरूलाई निम्नानुसार प्रयोग गर्न सकिने छ :

१. सिर्जनात्मक कार्य : कथा, कविता, गीत, वक्तृत्वकला, संवाद, भूमिका अभिनय, चिठी, सम्पादकीय आदि ।
२. सिपमूलक कार्य : सूची, तालिका, स्तम्भचित्र, वृत्तचित्र, समय रेखा, नक्सा, योजना, प्रश्नावली, प्रतिवेदन आदि निर्माण ।
३. खोजमूलक कार्य : अवलोकन, अन्तर्वार्ता, तथ्याङ्क सङ्कलन, समाचार सङ्कलन, विश्लेषण आदि ।

निर्माणात्मक मूल्यांकनका सम्भावित साधनहरू र प्रयोग

- १ रुब्रिक्स र श्रेणी मापन : विद्यार्थीले गरेका प्रयोगात्मक कार्य/परियोजना कार्यको मूल्यांकन गर्नका लागि रुब्रिक्स र श्रेणी मापनको विकास गरी प्रयोग गर्नुपर्छ ।

२ व्यवहार अवलोकन फाराम : विद्यार्थीले सम्पादन गर्ने व्यवहार, प्रस्तुतीकरण कौशल, प्रयोग सिप तथा व्यवहार कशल सिपको मापन गर्न रुजुसूची, श्रेणीमापन लगायतका व्यवहार अवलोकन फाराम प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

३ शिक्षकको अभिलेख : प्रत्येक पाठमा कक्षा सहभागिता, गृहकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्यका क्रममा विद्यार्थीहरूले देखाएको सक्रियता, सिर्जनात्मकता, सिकाइ व्यवहार, कामको स्तर, प्रदर्शित व्यवहार कशल सिपहरू, पाठ्यक्रममा निर्धारित सिकाइ उपलब्धिका आधारमा कुन स्तरको रहेको भनी शिक्षकले व्यक्तिगत रूपमा अभिलेख राख्नु पर्ने छ ।

४ कक्षा परीक्षा : पाठ वा एकाइ शिक्षणका क्रममा गरिने लिखित कार्य तथा लिइने छोटो परीक्षा लिन सकिने छ ।

५ मौखिक प्रश्नोत्तर : शिक्षण सिकाइकै क्रममा सोधिने प्रश्नहरू यसअन्तर्गत पर्दछन् । यसको नतिजा अभिलिखित गर्नुपर्ने भएमा शिक्षकको अभिलेखमा उल्लेख गर्नुपर्ने छ ।

आवधिक मूल्याङ्कन (कक्षा ४-८)

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुने छ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोधा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान, बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुने छन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्य अनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ । अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तया गरेको विशिष्टीकरण तालिकालाई आधार मानी निर्माण गरिनुपर्छ ।

विशिष्टीकरण तालिका (कक्षा ४ - ८, सैद्धान्तिक)

विषय : 'हामी र हाम्रो टेम्केमैयुड' (स्थानीय पाठ्यक्रम)

एकाइ क्षेत्र	घण्टी	ज्ञान, बोध (२५%)			प्रयोगात्मक तथा खोजमूलक सिप (४०%)			समालोचनात्मक चिन्तन सिप (२१%)			अभिवृत्ति (१४%)			प्रश्न संख्या			अंक भार	कैफियत		
		अति संक्षिप्त	संक्षिप्त	लामो	अति संक्षिप्त	संक्षिप्त	लामो	अति संक्षिप्त	संक्षिप्त	लामो	अति संक्षिप्त	संक्षिप्त	लामो	अति संक्षिप्त	संक्षिप्त	लामो				
१			१				१								१	१	६			
२							१			१				१		२	१	८		
३		१					१			१			१			२	१	१	७	
४			१		१			१					१			२	२		५	
५			१			१											२		४	
६			१			१				१							३		६	
७		२			१							१				४			२	
८		२			२						१	२			६		१	७		
९			१			१					२				२	२		५		
जम्मा		२	२		२	२	१	२	२	१	२	१		१६	१३	४	५०			

प्रश्नको संख्या	प्रश्नको संख्या र अंक भार	समय
अति संक्षिप्त उत्तर आउने	१६ प्रश्न $\times$ ०.५ अंक = ८ अंक	१४.४ मिनेट
संक्षिप्त उत्तर आउने	१३ प्रश्न $\times$ २ अंक = २६ अंक	४६.८ मिनेट
लामो यत्तर आउने	४ प्रश्न $\times$ ४ अंक = १६ अंक	२८.८ मिनेट
जम्मा	३३ प्रश्न = ५० अंक	९० मिनेट

१२. पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रिया

यो पाठ्यक्रम टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिकाको निर्णय अनुसार तोकिएबमोजिम कार्यान्वयन हुनेछ। पाठ्यक्रम कार्यान्वयनमा त्याउनु भन्दा अगाडि पाठ्यक्रम प्रबोधीकरण गरिने छ। सम्बन्धित विषय शिक्षकलाई कम्तिमा सात दिनको अभिमूखीकरण तालिम सञ्चालन गर्नुपर्ने छ। पाठ्यक्रममै सबै कुरा अटाउन सकिने अवस्था हुँदैन। तथापी पाठ्यक्रमलाई नै आधार मानेर शिक्षण गर्नुपर्ने भएकाले यो स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुने कुरा सम्बन्धित विषय शिक्षकको हातमा निहित छ। त्यसैले सम्बन्धित शिक्षकले यस पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका विषय वस्तुहरूको सिकाइ सहजीकरणको लागि आवश्यक पर्ने सूचना, तथ्याङ्क, सन्दर्भ सामग्रीहरूको खोजी आफैले गर्नुपर्ने आपश्यकता छ। स्थानीय विषय वस्तुहरूको सिकाइ गर्नुपर्ने भएकोले सम्बन्धित शिक्षकले प्रवर्तनात्मक सोंचकासाथ प्रवर्तनात्मक सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ। सिकाइ सहजीकरणलाई थप प्रभावकारी बनाई सिकाइ उपलब्धिलाई बढाउँ गर्दै लैजानका लागि यस पाठ्यक्रममा समाविष्ट विषय वस्तुसँग सम्बन्धित सन्दर्भ पाठ्यसामग्री तथा पाठ्यपुस्तकको विकास चाँडै गर्न सकेमा पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्न थप सहज हुनेछ।

१३. पाठ्यक्रम परिमार्जन

वदलिंदो समय, परिस्थिति, आवश्यकता, रुची अनुसार पाठ्यक्रम परिवर्तन भैरहनु पर्छ। यो पाठ्यक्रम टेम्केमैयुड गाउँकार्यपालिकाको निर्णय अनुसार परिमार्जन गर्न सकिनेछ।

सन्दर्भ सामग्री

१. आधारभूत तह (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम २०७६, सानोठिमी भक्तपुर : नेपाल सरकार, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र ।
२. आधारभूत शिक्षा पाठ्यक्रम (कक्षा ४-५) सानोठिमी भक्तपुर : नेपाल सरकार, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र ।
३. आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) को पाठ्यक्रम २०७७, सानोठिमी भक्तपुर: नेपाल सरकार, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र ।
४. पाठ्यक्रम लेखन तथा सम्पादन समूह (२०७७), नमुना स्थानीय पाठ्यक्रम, विराटनगर : सामाजिक विकास मन्त्रालय प्रदेश नं. १
५. पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल (२०७८), : स्थानीय पाठ्यक्रम, हाम्रो भोजपुर नगरपालिका, आधारभूत तह (कक्षा १-८) : भोजपुर नगरपालिका, नगरकार्यपालिकाको कार्यालय भोजपुर ।
६. पाठ्यक्रम निर्माण समिति (२०७७) , : म्याङ्गलुङ नगरपालिकाको स्थानीय पाठ्यक्रम, तेह्रथुम : म्याङ्गलुङ नगरपालिका ।

अनुसूची १ सुभाव सङ्कलन व्यक्तिहरूको नामावली

अनुसूची २ प्रश्नावली

अनुसूची ३ स्रोतसामाग्री

धन्यवाद !